

De Deventer Landgoederen

beschrijving en waardering

Albers Adviezen Historische Parken

Utrecht

De Deventer Landgoederen

beschrijving en waardering

Gemeente Deventer

2011

Albers Adviezen Historische Parken
Dr. L. H. Albers

Postbus 85
3500 AB Utrecht
030-2310788/ 0651003231
AlbersAdviezen@hetnet.nl
www.HistorischeParken.nl

De Deventer Landgoederen, beschrijving en waardering

Deel 1

Inleiding.....	6
1. Overzicht van de landgoederen rond Deventer.....	8
2. Het ontstaan van kastelen en landhuizen in het landschap.....	9
2.1 Historisch-landschappelijke aspecten.....	9
2.2 Middeleeuwen.....	11
2.3 De 16 ^e en 17 ^e eeuw; havezaten, lanterskamers, spiekers.....	11
2.4 De 18 ^e eeuw; de buitenplaatsen.....	14
2.5 De 19 ^e eeuw.....	14
2.6 De 20 ^e eeuw.....	15
3. Landgoederen naar hun belangrijkste periode van aanleg.....	17
3.1 Geometrische aanleg.....	17
Geometrische aanleg 16de eeuw en 17de eeuw.....	17
Geometrische aanleg 18de eeuw.....	18
3.2 Landschappelijke aanleg.....	22
Vroege landschapsstijl tot 1823.....	22
Volle of ruime landschapsstijl van 1823 tot 1900.....	24
Tuinen en parken na 1900.....	26
4. Verdwenen landgoederen.....	27
5. Conclusies.....	28
6. Literatuur.....	29

Deel 2   Cultuurhistorische inventarisatie per landgoed

Deel 1.....	5
Deel 2 Cultuurhistorische inventarisatie per landgoed.....	5
Inleiding.....	6
1. Overzicht van de landgoederen rond Deventer.....	8
2. Het ontstaan van kastelen en landhuizen in het landschap.....	9
2.1 Historisch-landschappelijke aspecten.....	9
2.2 Middeleeuwen.....	11
2.3 De 16 ^e en 17 ^e eeuw; havezaten, lanterskamers, spiekers.....	11
2.4 De 18 ^e eeuw; de buitenplaatsen.....	14
2.5 De 19 ^e eeuw.....	14
2.6 De 20 ^e eeuw.....	15
3. Landgoederen naar hun belangrijkste periode van aanleg.....	17
3.1 Geometrische aanleg.....	17
Geometrische aanleg 16de eeuw en 17de eeuw.....	17
Geometrische aanleg 18de eeuw.....	18
3.2 Landschappelijke aanleg.....	22
Vroege landschapsstijl tot 1823.....	22
Volle of ruime landschapsstijl van 1823 tot 1900.....	24
Tuinen en parken na 1900.....	26
4. Verdwenen landgoederen.....	27
5. Conclusies.....	28
6. Literatuur.....	29

Inleiding

De negentien nog bestaande landgoederen binnen de gemeente Deventer betekenen veel voor het landschapsbeeld. Niet alleen vanwege het landschapsschoon dat zij vertegenwoordigen, maar ook vanwege de cultuurhistorische waarden die zij herbergen, zijn de landgoederen het waard om behouden te blijven.

In dit rapport zijn beschrijvingen gemaakt van de afzonderlijke landgoederen van Deventer. De uiterlijke kenmerken van de aanleg van een landgoed zijn de kern van dit rapport, zodat die kenmerken beheerd kunnen worden op cultuurhistorisch verantwoorde wijze.

Dit rapport is het resultaat van een verkennend onderzoek van de historische landgoederen in de gemeente Deventer en het vervolg op het rapport "Cultuurhistorische waarden in het buitengebied van de gemeente Deventer" door bureau Lantschap in 2009.

De onderzoeksvraag was welke cultuurhistorische waarden op de landgoederen aanwezig zijn. Het resultaat van onderzoek is neergelegd in beschrijvingen per landgoed. Daarbij gaat het vooral om de beschrijving van het terrein, aan de hand van de vragen: wat is wanneer aangelegd en wat is ervan over.

Van Dale's woordenboek verstaat onder een landgoed: *"een grote bezitting op het land, in 't bijz. als dienend tot buitenverblijf"*. In de inventarisatie van landgoederen in de Provincie Overijssel wordt onder een landgoed verstaan: *"Een ruimtelijke eenheid van terreinen en elementen die architectonisch, economisch en functioneel met elkaar zijn verbonden met als kern een (soms verdwenen) hoofdhuis, andere woningen en gebouwen, tuin, park, parkbos, bos, landbouwgrond, water en / of natuurterrein. Genoemde elementen kunnen, maar hoeven niet alle aanwezig te zijn op een landgoed."*¹ Dat is een ruime definitie, waar veel gebieden onder kunnen vallen. Wij hebben hier echter alleen de historische landgoederen aangehouden, waarvan er binnen de gemeente Deventer nog negentien bestaan.

Leeswijzer

Hoofdstuk 1 biedt een overzicht van de ligging van de landgoederen en het jaartal waarin ze voor het eerst zijn vermeld. De opbouw van het landschap wordt kort weergegeven in hoofdstuk 2 met respectievelijk de verdedigbare huizen, havezaten, spiekers, buitenplaatsen, jachthuizen, landhuizen en villa's op landgoederen. Elk wordt kort genoemd in zijn periode van ontstaan (hoofdstuk 2) en de periode van aanleg die nu in het terrein herkenbaar is (hoofdstuk 3). De herkenbaarheid van de verschillende cultuurhistorische stijlen in het terrein is de aanleiding om daar verder op in te gaan. Voor een meer uitgebreide beschrijving per landgoed wordt verwezen naar deel 2. Het rapport moet beschouwd worden als een verkennend onderzoek.

---

¹ Lucia Albers, Adriaan Haartsen, *Inventarisatie van landgoederen in Overijssel*, Provincie Overijssel, 2011

A3 kaart – overzicht landgoederen

1. Overzicht van de landgoederen rond Deventer

Vestiging landgoederen langs uitvalswegen en waterwegen rond Deventer

Langs de oude uitvalswegen van Deventer werden de eerste landgoederen en buitenplaatsen gesticht. De landgoederen werden ten noorden en ten oosten van Deventer gesticht, in de oude cultuurlandschappen. In het gebied er tussen, het jonge ontginningslandschap, zijn geen landgoederen ontstaan.

Noordelijke uitvalswegen:

- Langs de weg van Deventer naar Zwolle (Ijsseldijk) liggen vier landgoederen:
  - Oud Rande, een havezate van vòòr 1285, was bereikbaar vanaf de Ijsseldijk en vanaf Diepenveen
  - Roobrug (ca. 1600)
  - Huis te Rande (Smetsrande) voor het eerst vermeld in 1603 en
  - Nieuw Rande een buitenplaats aangelegd in 1857

- Langs de Boxbergerweg ontstonden de landgoederen:
  - Het Overvelde (1626 boerderij)
  - De Hoek (1754 lanterskamer)
  - Lankhorst (1910 villa)

- Aan weerszijden van de Raalterweg:
  - Frieswijk (1327 havezate)
  - Kranenkamp (1604 boerderij)

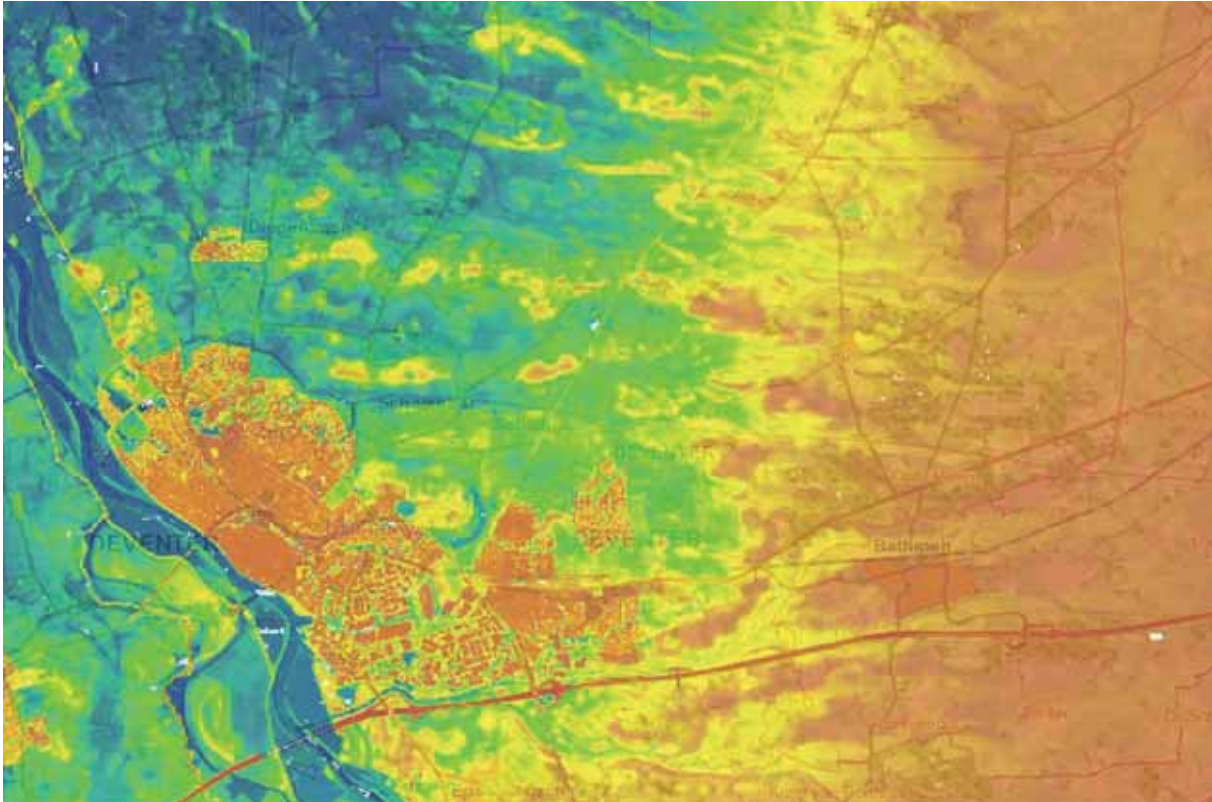
Oostelijke uitvalswegen:

- Cröddendijk:
  - Spijkvoorde (1399 spieker)

- Oerdijk:
  - Oostermaet (1563)

- Holterweg:
  - Achterhoek (1779)
  - Bannink 1385 (inclusief Elmerink dat uit de 18de eeuw dateert)
  - Traasterbos (18de eeuw) Oude Postweg
  - 't Hemeltje (1625) Oude Postweg

Waterwegen Schipbeek, Dortherbeek:

- noordzijde van de Schipbeek
  - Beekhof (1580)
  - Menop (1655)
  - Snatergat (1682)

- Ten zuiden van de Schipbeek en de rijksweg A1 en ten noorden van de Dortherbeek ligt
  - Oexerhof (12 eeuw).

afb. 1 Hoogtekaart van Deventer (bron: Algemene Hoogtekaart Nederland, www.AHN.nl)

2. Het ontstaan van kastelen en landhuizen in het landschap

2.1 Historisch-landschappelijke aspecten

Op de actuele hoogtekaart van Nederland is duidelijk de hoogte van de Holterberg te zien en de laagte van IJssel. Daartussen zijn in oost-west richting de zandruggen of geïsoleerde zandkopjes te onderscheiden. Op de hoge, droge gronden werden nederzettingen gesticht, ondermeer goed te zien bij Frieswijk.

Deventer ontstond op rivierduinen in de hoek van de IJssel met de Oude Schipbeek en de Dortherbeek. De rivier de IJssel vormde een goede verdediging aan de westkant. In het noorden, oosten en zuiden lagen versterkte stenen huizen in een halve kring om de stad. Van west naar oost: Oud Rande, Frieswijk, Spijkvoorde, Arkelstein en het Hof te Dorth². Deze huizen hadden een functie in de verdediging van de stad. Samen met de bisschop bouwde de stad landweren, waaronder de landweer langs de Schipbeek, een verdedigingslinie tegen de hertog van Gelre.

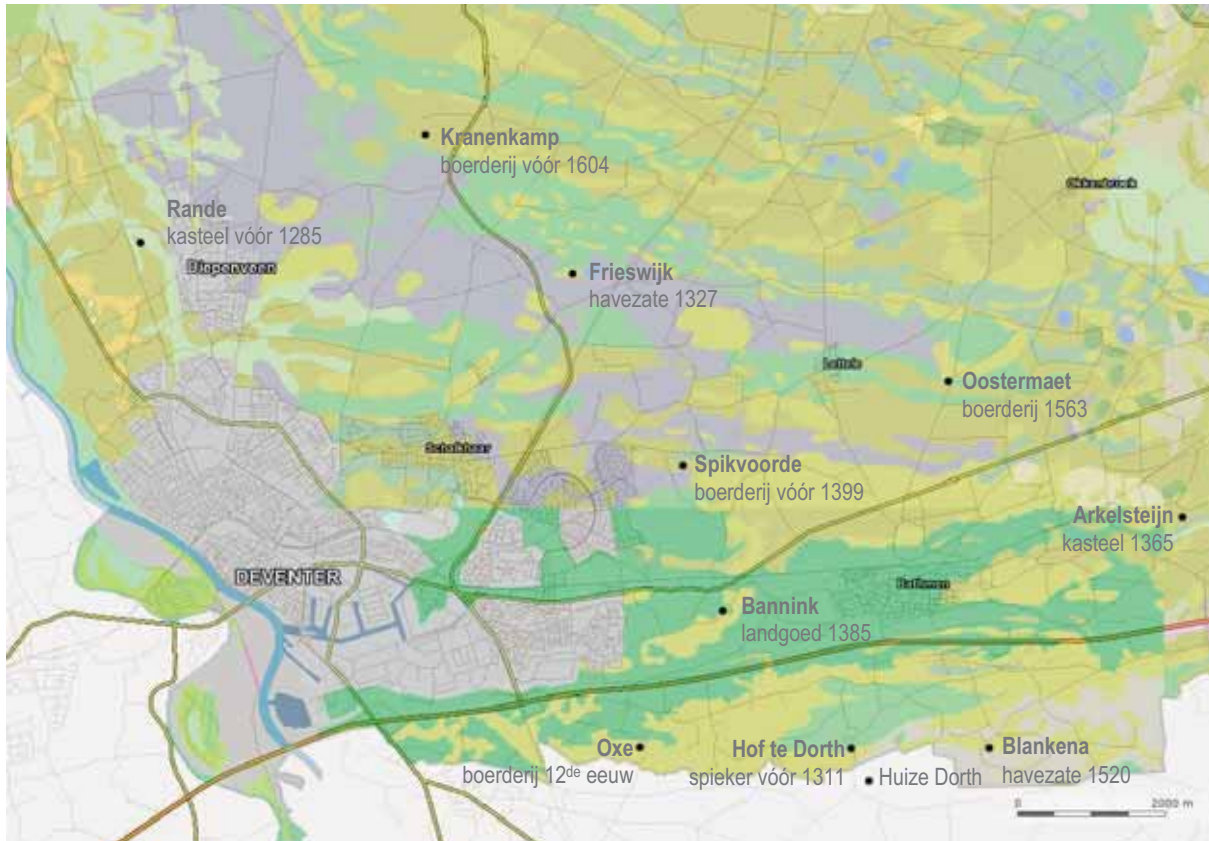
De natte gronden moesten ontgonnen worden, wilde men ze voor de landbouw kunnen gebruiken. Daarom werden afwateringssystemen gemaakt, (naar) de weteringen. Uit de tweede helft van de dertiende eeuw dateert vermoedelijk de aanleg van de Zandwetering, die het water naar het westen

---

² Het Huis te Dorth ligt net over de grens van Overijssel, in Gelderland en dus niet binnen de gemeente Deventer. Daarom wordt in dit rapport verder geen aandacht besteed aan dit landgoed. De vroeger bijbehorende boerderij de Hof te Dorth of de Meyer, ligt binnen de gemeente Deventer. Deze boerderij functioneert nog.

en noorden moest afleiden. (De Soestwetering werd meer dan een eeuw later, omstreeks 1400 gegraven.)

In de 14de eeuw werden Frieswijk (1327), Arkelstein (1365) en Spijkvoorde(1399) gesticht. Zij lagen alle op een hogere zandkop, omgeven door nattere gronden. Frieswijk werd gesticht ten noorden van de Waterdijk die het overstromingswater van de IJssel moest keren. Arkelstein werd ten noorden van de Oude Schipbeek gesticht.

afb. 2 Middeleeuwse kastelen en boerderijen (bron: geomorfologische kaart Atlas Overijssel, www.overijssel.nl).

Legenda geomorfologische kaart

- Dekzandrug (oud bouwlanddek)
- Dalvormige laagte met veen
- Beekoverstromingsvlakte
- Beekdalbodem zonder veen
- Laag rivierduin, ten dele begraven (donk)

2.2 Middeleeuwen

Middeleeuwse landgoederen zijn de onderstaande (de jaartallen refereren aan de eerste vermeldingen):

12^e eeuw *Oxerhof*

Wat we ons daarbij moeten voorstellen is vermoedelijk de nederzetting Oxe bij een doorwaadbare plaats van de Dortherbeek, in de veertiende eeuw onderdeel van de heerlijkheid Dorth. Het huis Oxerhoflaan 1, een gemeentemonument met eerste vermelding in 1660, was lange tijd de kern van het landgoed.

1285 *Oud Rande*

Het kasteel Oud Rande (1285), gebouwd door de familie Rande lag op de kop van een dekzandrug, omgeven door laagten, die soms door het water van de IJssel werden overspoeld.

1311 *Hof te Dorth*

Lag op het grondgebied van Overijssel, en had als eigenaar Eliger van Heeckeren; de Hof was geleend van de bisschop van Utrecht. Een hof was de hoofdboerderij op de gronden van een klooster of gasthuis. Aanvankelijk was de Hof te Dorth dus de belangrijkste boerderij, maar Seino van Heeckeren van Dorth, zoon van Eliger, liet een nieuw huis bouwen op Gelderse grond, het Huis Dorth. Daardoor verviel de hof. Al in 1563 was de Hof te Dorth nog slechts de boerderij van een pachter en heette later de Meyer.

1327 *Frieswijk*

De buurtschap Vries was een leengoed van de bisschop van Utrecht. Meest bijzonder van het middeleeuwse Frieswijk was dat het een bedevaartsoord was tot ver na de reformatie.

1361 *Arkelstein*

Was een kasteel gebouwd door bisschop Jan van Arkel aan de Oude Schipbeek. Het was het grootste kasteel in het Oversticht, langs de Sallandse landweer. Van Arkelstein is het laatste stukje gracht recent gedempt en verder niets overgebleven. Arkelstein wordt dan ook niet verder beschreven als landgoed.

1385 *Bannink*

De Oude Postweg was de voorganger van de Holterweg, de handelsroute over Holten naar Duitsland. Tussen de Oude Postweg en de Schipbeek lag het landgoed Bannink. Aan de zuidkant van de Bannink ligt nog steeds een holle weg met zeer oud linden hakhout erlangs. Mogelijk maakte de weg deel uit van de Sallandse landweer.

1399 *Spijkvoorde*

Een boerderij, lag eveneens op een kop van een hoger gelegen stuk grond. De term 'voorde' betekent een doorwaadbare plaats.

Uit de vijftiende eeuw is geen kasteel of buitenhuis bekend.

2.3 De 16^e en 17^e eeuw; havezaten, lanterskamers, spiekers

Landgoederen gesticht in de 16^e en 17^e eeuw betreffen havezaten: riddermatige huizen, lanterskamers en spiekers: buitenhuisjes bij boerderijen. Eigenaren van een havezate, die van riddermatige afkomst waren (d.w.z. waarvan familieleden al eerder in de Statenvergadering van

Overijssel waren toegelaten) en die gegoed waren, konden toegang krijgen tot de Statenvergadering. Het bezit van een havezate was daarvoor een voorwaarde. In 1578 werd de term hovesaete of havezate in gebruik vastgelegd.³

Toen in de zestiende, maar vooral de zeventiende eeuw de stedelijke burgers hun geld belegden in grond en boerderijen ontstond het gebruik een herenkamer toe te voegen aan de boerderij, zodat de eigenaar er kon verblijven. Eind zeventiende eeuw werden dit zelfstandige woningen, kleine buitenhuisjes ofwel spiekers of spijkers genoemd. Het woord is afgeleid van de Gelderse voorraadschuren, waar de pacht werd opgeslagen. Deze veranderden vaak in buitenhuisjes.

Het Postwagennet kwam in ontwikkeling in het tweede kwart van de 17de eeuw. Langs de Oude Postweg werd 't Hemeltje (1625) aangelegd met lange lanen en een sterrenbos. Op 't Hemeltje was een herberg. Het lag circa dertien kilometer van de stad Deventer en acht kilometer van Holten (via de Dorperdijk en de Arkelsteijn weg).

Landgoederen met een oorsprong in de 16de eeuw:

1501 *Brinkgreve*

Van dit landgoed, dat tot psychiatrisch ziekenhuis werd, is in dit rapport geen afzonderlijke beschrijving gemaakt.

1520 *Blankena*

Het Huis Blankena, een havezate, werd in 1520 gebouwd door Gijsbert van Dorth, broer van de eigenaar van het Huis te Dorth. Van de voormalige havezate Blankena resteert alleen de boerderij Blankena, met boomgaard, een enkele laan en een houtwal. Ook van Blankena is geen afzonderlijke beschrijving in dit rapport opgenomen.

afb. 3 boerderij van Blankena met boomgaard voor het woonhuis, laan terzijde en wal met oude eiken

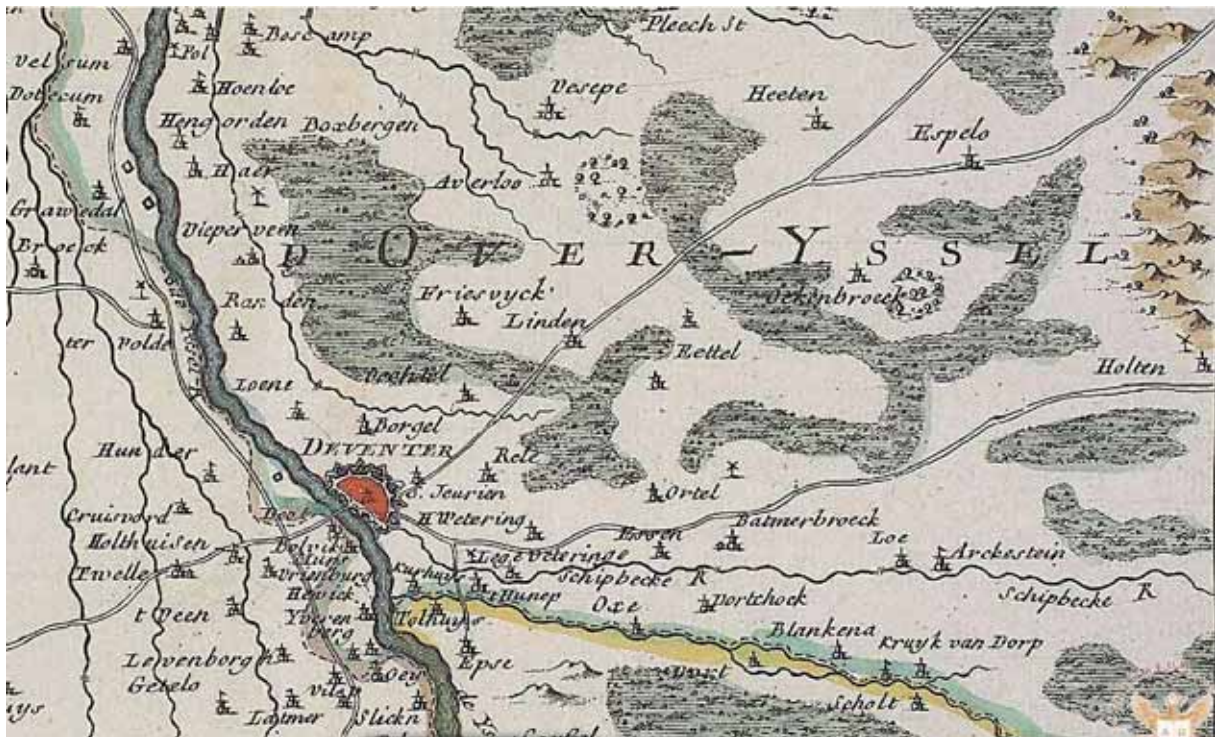
³ A.J. Gevers en A.J. Mensema, *De havezaten in Salland*, 4^e druk 2005, Inleiding, p.XXII

1563 Oostermaet

Door Oostermaet, een heide ontginning van het Heilige Geest Gasthuis, liep de handelsroute naar Duitsland. In het gebied lagen vijf boerderijen van het Gasthuis. De hofboerderij Oostermaet werd gebouwd in 1563 op de ontgonnen heide. Hier is geen sprake van een spieker of landhuis; pas omstreeks 1900 krijgt Oostermaet twee jachthuizen.

Landgoederen met een oorsprong in de 17de eeuw:

1600 <i>Roobrug</i>	Werd vermoedelijk omstreeks 1600 gesticht ⁴ .
1603 <i>Huis te Rande</i>	Was een buitenhuisje of spieker
1604 <i>Kranenkamp</i>	Was een boerderij met spieker
Na 1650 <i>Oxe</i>	Een zelfstandig landgoed, afgesplitst van Huis Dorth.
1655 <i>Menop</i>	Was ook een boerderij met een spieker, die lag bij een doorwaadbare plaats van de Schipbeek. Hier was ook een haventje.
1682 <i>Snatergat</i>	Een boerderij in eigendom van de schout van Bathmen.

afb. 4 Detail uit Carte des environs de Zutphen et de Deventer, Overijssel in kaart: nr1518_OIK_000014, 1750. De moerassige laagten zijn groen aangegeven.

⁴ A.L. Haag, lit, p.54

2.4 De 18^e eeuw; de buitenplaatsen

Van 1700 tot 1800 zijn er tien landgoederen gesticht. Vier daarvan, Avergoor, Malbergen, Middelwijk, 't Nieuwland zijn als landgoed verdwenen, zodat ze niet apart worden behandeld.

1700 ca. <i>Kranenkamp</i>	Omstreeks 1700 werd op de Kranenkamp een landhuis gebouwd.
1707 <i>Beekhof</i>	Een vrijstaand buitenhuisje, een spieker, gebouwd in 1707 bij een boerderij uit 1625 ⁵ .
1726 <i>Beekvlied</i>	De boerderij Snatergat is Beekvlied gaan heten, wat duidt op een zomerverblijf voor de eigenaar.
1742 Het <i>Overvelde</i>	Jan Garritzen Overvelde was eigenaar van de boerderij die naast de hoofdlaan ligt. Dit duidt op een landgoed, waar eind achttiende eeuw het nog bestaande huis werd gebouwd.
1749 <i>Elmerink</i>	Langs de Oude Postweg tegenover de Bannink ontstond het landgoed Elmerink (1749); even verderop lag 't Raasterbos ten zuiden van deze weg (kaart 1783).
1754 <i>De Hoek</i>	Lanterskamer
1754 <i>Spijkvoorde</i>	Ook de boerderij Spijkvoorde had toen een herenkamer.
1770 <i>Achterhoek</i>	Buitenplaats, huis gebouwd ca 1770.
1787 <i>Brinkgreve</i>	Huis Brinkgreven gebouwd.

De revolutie in 1795 had ondermeer tot gevolg dat de rechten en privileges van de adel werden afgeschaft. Het bezit van een havezate gaf niet meer automatisch het recht op een zetel in de Staten van Overijssel.

2.5 De 19^e eeuw

De Holterweg, die in 1813 was geprojecteerd door een ingenieur van keizer Napoleon, werd aangelegd in 1823. Hij verving de oude Postweg. Op de kadasterkaart van 1823 is 't Raasterbos opgetekend als was het een landgoed met lange lanen en een sterrenbos, een wandelbos en jachtgebied, dat na 1855 Traasterbos werd genoemd.

In de Napoleontische tijd zijn veel havezaten en spiekers verdwenen. Grote landgoederen bleven over. Zo werd in 1807 Elmerink bij het landgoed de Bannink gevoegd door vererving. Ook Roobrugge en Oud Rande hoorden bij elkaar van 1803 tot 1886. Alleen Nieuw Rande was een landgoed dat nieuw werd gesticht in 1857, na afbraak van het Huis te Rande of Smetsrande.

De tweede helft van de eeuw bracht grote veranderingen voor sommige landgoederen omdat spoorlijnen werden aangelegd. Er werden drie spoorlijnen aangelegd Deventer-Zwolle (1868), Deventer-Almelo (1887-1888) en Deventer-Ommen (1910).

De spoorlijn Deventer-Zwolle kwam gereed in 1868. Door het spoor werd de aanleg van Nieuw Rande bekort en werd Roobrugge gescheiden van het park van Oud Rande. Bij Roobrug kwam het station Diepenveen West. Een hekje langs de spoorlijn bij Oud Rande laat er nog steeds een voormalige spoorovergang zien.

---

⁵ jaartallen genoemd door R. Boonstra in "Uit de geschiedenis van de Beekhof en omgeving" Oudheidkundige kring Bathmen, 1994, nr 2.

afb. 5 Voormalige Spoordijk, bij Het Overvelde (links) en bij boerderij het "Jachthuis", gebouwd tussen 1891 en 1900.

De spoorlijn Deventer-Almelo kwam gereed in 1887-1888. Deze spoorlijn doorsneed het sterrenbos van Elmerink. De landgoederen De Hoek en Overvelde werden gescheiden door de spoorlijn Deventer-Ommen (1910). De Grootte Voorallee van De Hoek werd doorsneden door deze lijn, met halte De Hoek. De spoorlijn is al lang opgeheven, de spoordijk is voor een deel nog herkenbaar.

2.6 De 20^e eeuw

Voor de eerste wereldoorlog was sprake van een welvarende periode die ook enkele ontwikkelingen op de landgoederen met zich meebracht.

- Op Het Oostermaet werden ca. 1900 twee jachthuizen gebouwd voor Abraham Capadoce
- Op Menop werd omstreeks 1910 een villa gebouwd.
- De villa Lankhorst uit 1908-1910 (rijksmonument) was een nieuwe villa, die ontstond op het opgesplitste terrein van De Hoek.

afb. 6 1783 Huis te Rande ook wel Smetsrande geheten in zijn lanen

afb. 7 1823 Huis te Rande op een rechthoekig stuk grond in een perfecte maatverhouding. Het tweede bouwhuis blijkt niet te bestaan. Op het voorplein stonden de beelden van Diana en van Hercules en Aeneus, beide door H. Ansum, nu in bezit van Museum de Fundatie op het Nijenhuis, Heino.

3. Landgoederen naar hun belangrijkste periode van aanleg

3.1 Geometrische aanleg

Geometrische aanleg 16de eeuw en 17de eeuw

De aanleg van tuinen, boomgaarden en bossen in deze tijd was nog beperkt en voor eigen gebruik. Omstreeks 1600 was het land zo goed als kaal op losse bomen na. Een bos vertegenwoordigde een kapitaal. Lanen werden aangelegd voor de sier, de status, maar vooral ook voor hout. Er zijn weinig kaarten bekend uit de 16 en 17de eeuw, waarin men nog details kan aflezen over de situatie van het landgoed. De lanen en grachten op latere kaarten vertellen de oudere geschiedenis.

Het *Huis te Rande* daterend uit 1603 had een geometrische aanleg. In 1672 was de Bisschop van Munster, Bommenberend, eigenaar van Huis te Rande, dat Smetsrande werd genoemd sinds in 1677 Phillipus de Smeth eigenaar werd. Waarschijnlijk kreeg het toen de classicistische aanleg die een eeuw later is afgebeeld op de Hottingerkaart, met een hoofdhuis en twee bouwhuizen op een rechthoekig omgracht stuk grond. In de as van het huis was een zichtlaan.

Op *Frieswijk* werd een heerschapskamer of een spieker gebouwd door Johan van Middachten omstreeks 1572. Omstreeks 1640, naar aanleiding van het huwelijk van Hendrik van Middachten met zijn verwante Everhardina van Middachten, is waarschijnlijk ook het huis verbouwd en een stelsel van lanen aangelegd. Hendrik had een reis naar Parijs gemaakt, hetgeen zijn opvattingen over de bouw van het toenmalige Frieswijk beïnvloedde. Het huis met de classicistische gevel, waarvan wordt gezegd dat het in 1775 is gebouwd, was mogelijk ouder. Het is afgebroken in 1936.

afb. 8 17de eeuwse classicistische aanleg van Frieswijk, maatvoering in een vast systeem.

Op *Bannink* werd omstreeks 1690 een nieuw huis gebouwd en een geometrisch park met rechte lanen aangelegd voor Hendrik Jordans. Een lange laan doorsneet het gebied, met dwarslanen daarop. In de as van de laan ligt nog een boerderij.

Een vergelijkbare situatie ziet men ook op *de Menop* met de boerderij Pasop aan het einde van een laan.

afb. 9 Boerderijen op de Menop en

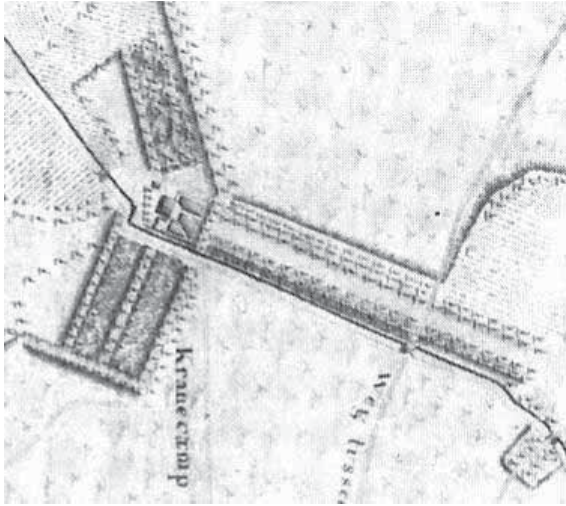
de Bannink, rechts het koetshuis

Geometrische aanleg 18de eeuw

De kaart die door Hottinger werd getekend in 1783 met een militair doel is dikwijls de eerste en enige bron die iets laat zien over de aanleg van de vele landgoederen die in de achttiende eeuw werden gesticht. Kenmerkend zijn de lange lanen over de hele lengte van het landgoed. Er zijn vele voorbeelden, waaronder Beekhof, Roobrug, Traasterbos, de Hoek, Elmerink, de Bannink, de Kranenkamp, Het Overvelde, Frieswijk, Beekvlied. Wanneer een en ander werd gerealiseerd kan men soms achterhalen door middel van archiefonderzoek. *Beekvlied* heeft een aanleg van omstreeks 1700. In het terrein zijn de hakhoutwallen nog te vinden.

afb. 10 Snatergat ofwel Beekvlied op de kaart van Hottinger, 1783

afb. 11 De Kranenkamp had in 1783 een unieke aanleg met lanen en bossen in drie richtingen.

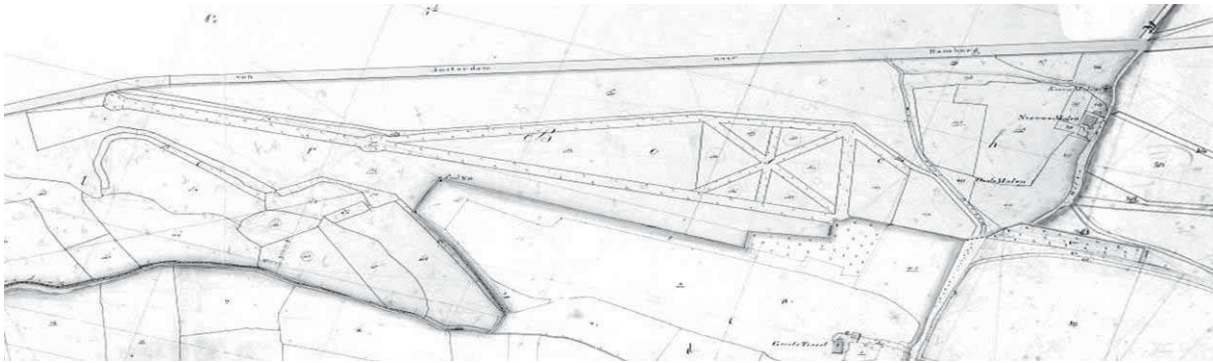
De Kranenkamp was een boerderij, die in 1604 werd verkocht aan de Schout van Colmschate, Arend Condewijn. De Kranenkamp was omstreeks 1700 het buitenhuis van de burgemeester van Deventer. We kunnen slechts gissen wat er toen wel of niet aanwezig was. Zeker is dat de kaart van 1783 op de Kranenkamp een belangrijke aanleg laat zien (zie afbeelding 11).

Beekhof had in 1707 al lange lanen die later werden omgezet in een landschappelijk parkje. *Roobrug* was vòòr 1782 een erf met tuinen en een enkele laan. Na de aankoop in 1782 door de burgemeester van Deventer W.H. Cost, kreeg Roobrug een grote geometrische aanleg met lanen en een gracht, zodat het huis op een eiland kwam te liggen.

De Veste is nu een weinig bekende boerderij ten oosten van Oxe. In 1783 had het een eenvoudig lanenstelsel rond bouw- en weilanden. *'t Hemeltje* was een boerderij en herberg langs de Oude Postweg. Wanneer en door wie het bos werd aangelegd met lange lanen en een sterrenbos is nog onbekend.

afb. 12 't Hemeltje in 1783.

afb. 13 1823 kadastrale kaart van 't Raasterbos ofwel Traasterbos met sterrenbos, lanen met hakhout ertussen

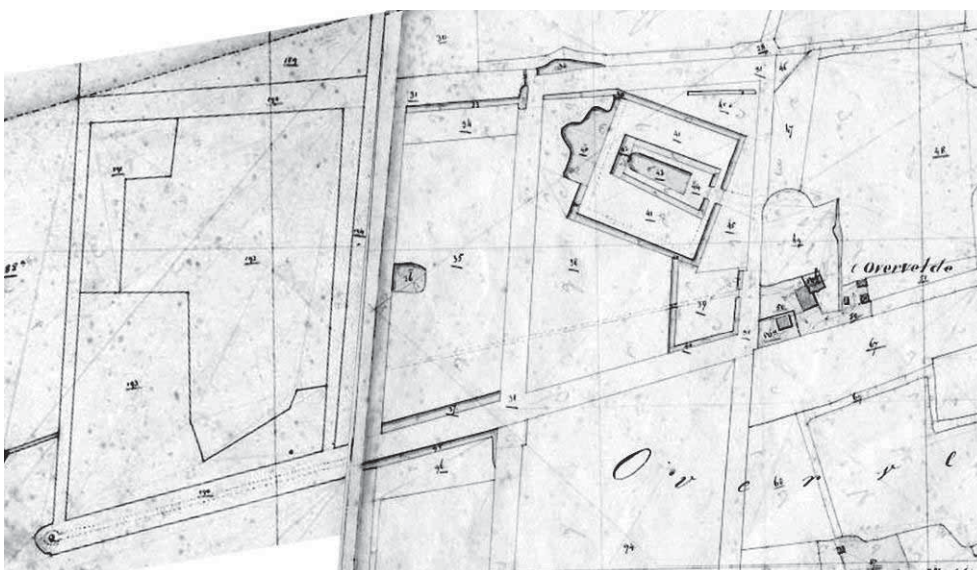
Traasterbos, gelegen aan de Oude Postweg had een geometrische aanleg met lanen en een sterrenbos. De aanleg is kleiner dan die van 't Hemeltje, maar vergelijkbaar.

De Hoek, een klein spieker werd omstreeks 1800 verrijkt met de 'Grote Voorallee'.

Elmerink in 1749 in eigendom van Burgemeester Ten Brink, 1759 classicistische tuinaanleg. Hier is echter niet anders van over dan een 'grand canal' dat vroeger in de as van het huis lag. Nu is het een onopvallende lange sloot met een pad en bomen erlangs. Omdat de sloot smal is en niet meer in het open terrein ligt, heeft hij geen betekenis meer als 'grand canal'.

Frieswijk had een lange laan die tussen de bouwlanden lag en recht op het huis uitkwam. Naar zeggen werd het huis in 1775 gebouwd of waarschijnlijk verbouwd. Bouwhuizen bevonden zich aan weerszijden. De centrale zichtlaan heeft in de 19de eeuw plaats gemaakt voor de landschappelijke aanleg.

Het huis van *Het Overvelde* stond niet in maar naast de centrale laan, wat duidt op een 17de eeuwse situatie van huis en lanen, toen men nog bij de deur in de zijgevel van het huis binnenkwam. Overvelde had een volledig geometrisch lanenstelsel. De hoofdas liep door aan de overzijde van de Boxbergerweg.

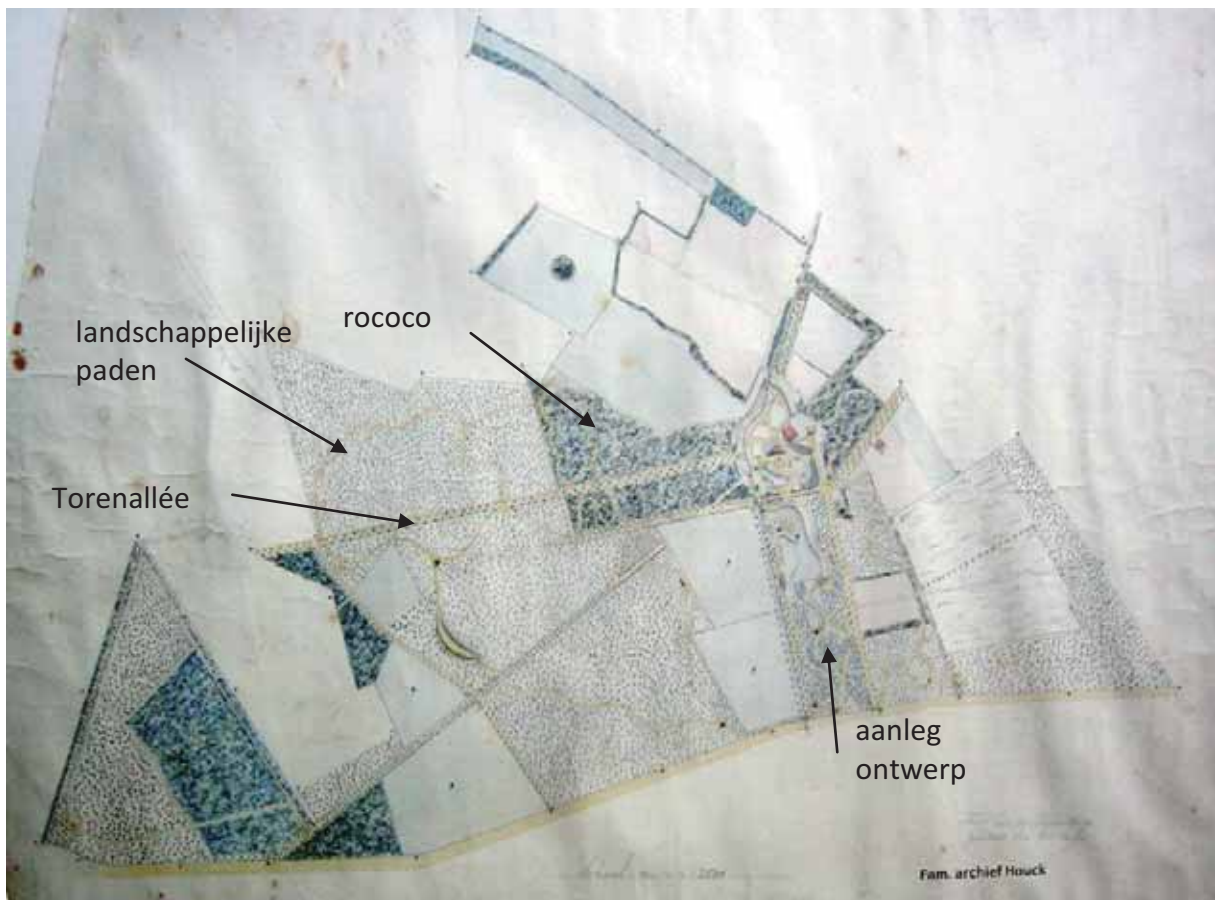

afb. 14 1832 Het Overvelde vertoont zijn oudere geometrische aanleg

Een 18de eeuwse versieringselement op Het Overvelde was een perceel met een vijver binnen een gracht met een rococo spiegellijst, die het kabinet wordt genoemd. Dit kabinet veranderde bijna onherkenbaar in landschapsstijl.

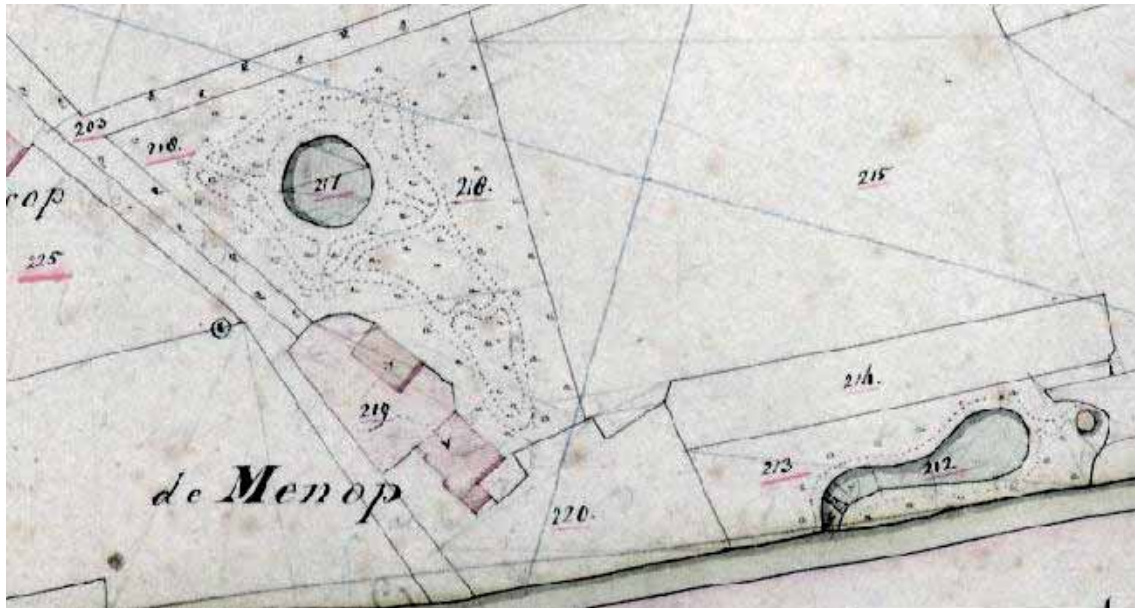
Slingerpaadjes van het rococo

De overgang van het rococo naar vroege landschapsstijl is heel geleidelijk en het verschil tussen de minuscule slingerpaadjes binnen het geometrische frame van het rococo en de ruimere slingerpaden van de vroege landschapsstijl is vaak moeilijk vast te stellen. De slingerpaadjes in het bos van de *Kranenkamp* tussen de lanen in zijn ook voorbeelden van rococopaadjes. De Kranenkamp tussen 1783-1823 vertoont een grote aanleg van lanen. In het bos links en rechts van de Torenallée kwamen kleine rococo paadjes voor. Er ligt ook nog een uitzichtheuveltje in de hoek van het terrein.

afb. 15 1849 kaart Kranenkamp situatie en ontwerpschets door W.C. Houck, wiskundige bij de genie. Foto en archief familie Houck.

Omstreeks 1800 lag er op *De Menop* een bos met zeer lange lanen. Een sierbosje dicht bij het huis bevatte een ronde waterkom met kleine slingerpaadjes daar omheen. Zij zijn een goed voorbeeld van de overgang van het rococo naar de vroege landschapsstijl. In 1841 werd *De Menop* beschreven als een landgoed "voorzien van zeer fraaie tuinen en een Bosch met divers houtgewas en wandelpaden". Tot op de dag van vandaag is de ronde waterkom bewaard gebleven.

afb. 16 1823 tuin met slingerpaadjes om ronde vijver, rechts vijver met bruggetje en koepel

3.2 Landschappelijke aanleg

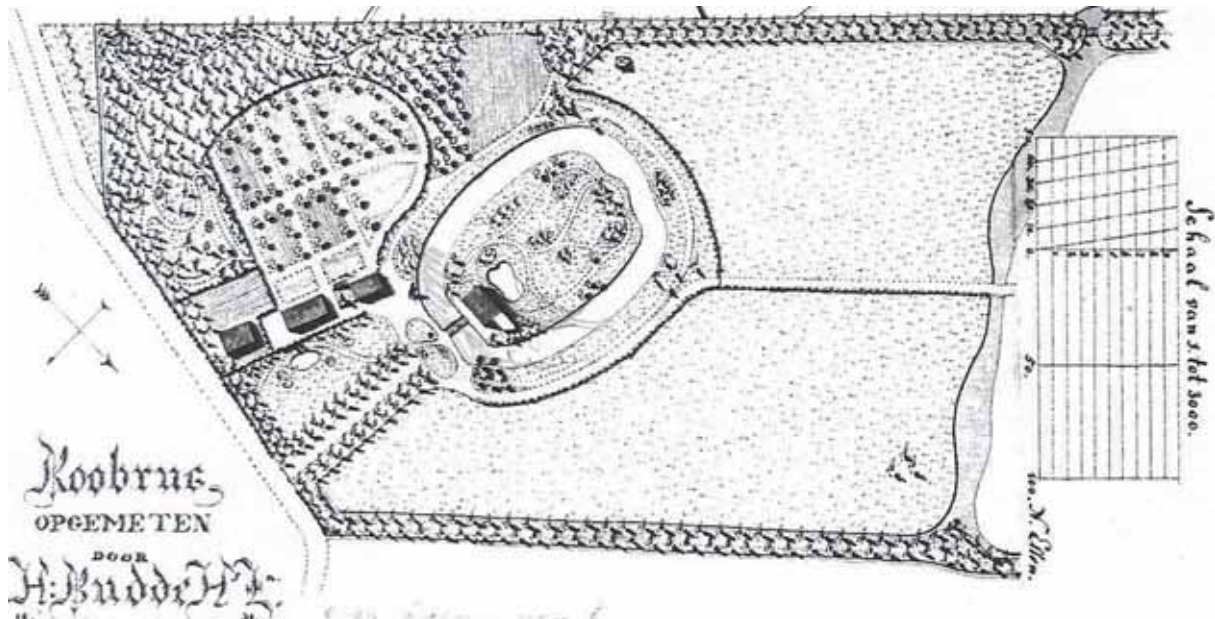
Vroege landschapstijl tot 1823

Bij de landgoederen werden nieuwe parkdelen aangelegd in vroege landschapstijl. Ook werden bestaande geometrische structuren omgevormd.

Het meest gave voorbeeld van een nieuw parkje in vroege landschapstijl dat nog bestaat is het park van de *Kranenkamp*, dat bij het huis van 1821 werd ontworpen door Albertus van Leusen, ook wel Slingerbertus genoemd. Deze Deventer architect maakte ook het ontwerp voor het park De Worp. Op de *Kranenkamp* werden minder paden aangelegd dan op deze tekening zijn ontworpen. De tuin bij het huis (dat links ontbreekt) heeft een veel kleinere schaal en werd waarschijnlijk niet zo aangelegd.

afb. 17 "Kranenkamp, Plan van aanleg van een tuin en wandelbosch voor het huis doorsneden van waterwerken", gesigneerd A. van Leusen. Het oostelijke parkdeel tussen het inmiddels verdwenen huis en de Raalterweg. Foto en archief familie Houck.

afb. 18 1831 Roobrug opgemeten door H. Budde (collectie Rijksdienst Cultureel Erfgoed)

Op *Roobrug* hebben de achttiende eeuwse geometrische structuren landschappelijke vormen gekregen. H. Budde maakte een situatietekening van het park rond het hoofdhuis in landschapsstijl. De hoeken van de rechte grachten zijn afgerond. Ook de moestuin en boomgaard zijn ingepast in het landschapspark. Vanuit de tuin om het huis had men een ruim uitzicht over de weilanden die omzoomd waren door lanen en houtwallen.

Achterhoek kreeg begin 19de eeuw (vóór 1823) een landschappelijke aanleg met een slingervijver en twee bruggetjes. De vijver is bewaard en het ruime bouwland en weiland waar men over uitkeek ook. Een bijzonderheid is de uitkijk, een halve ronding aan de verste punt van het weiland, waar de sloot omheen liep.

De Bannink en *Elmerink* kwamen in 1807 onder dezelfde eigenaar. Op *Elmerink* kwam een vroeg-landschappelijke aanleg, op de kadasterkaart van 1823 herkenbaar aan de slingersloot rond een weiland. Vooral op *De Bannink* werden nieuwe parkelementen aangelegd, zoals een gracht als een spiegellijst om het huiseiland. Die smalle geometrische gracht werd al snel ouderwets bevonden en aangevuld met een grote landschappelijke vijver met een klein eilandje, een detail dat heel gebruikelijk is in de vroege landschapsstijl. Later werd de hele aanleg van *de Bannink* nog omgevormd naar de volle landschapsstijl.

Ook op *Frieswijk* zien we al een beperkte landschappelijk aanleg vóór 1823. Deze wordt later vergroot.

Het landschapspark van *Het Overvelde* is tussen 1832 en 1852 gemaakt op de overgang van de kleine vroege landschapsstijl naar de ruime volle landschapsstijl. Vanuit het huis kon men destijds uitkijken naar de boomgroep aan de overzijde van de *Boxbergerweg* (afb 19).

afb. 19 eik in de zichtas van Het Overvelde aan de westzijde van de Boxbergerweg.

afb. 20 Oxerhof

Volle of ruime landschapsstijl van 1823 tot 1900

De mooiste voorbeelden daarvan zijn Oxerhof, Frieswijk en Nieuw Rande. Andere voorbeelden zijn Oud Rande, de Bannink, De Hoek, Roobrug.

Oxerhof kreeg tussen 1837 en 1844 een ruim landschapspark dat wordt gekenmerkt door bosjes in de vorm van coulissen, waar men tussen door kijkt.

Frieswijk is, ondanks een geometrische aanleg en paadjes en een slingerbeekje in vroege landschapsstijl, vooral een goed voorbeeld van de ruime landschapsstijl met enkele boomgroepen in bouw- of weilanden, die worden omgeven door bosranden. Vermoedelijk heeft de wijziging omstreeks 1840-50 plaatsgevonden. De architect is niet bekend. Het was niet een kostbare aanleg, want de grachten zijn maar weinig vergraven om er vijvers van te maken. Daarom is er ook geen heuvel en weinig reliëf op Frieswijk. Het was goedkoper slechts boomgroepen aan te planten van eiken, kastanjes, acacia en beuk. In het bouwland werden twee boomgroepen zo geplant dat men

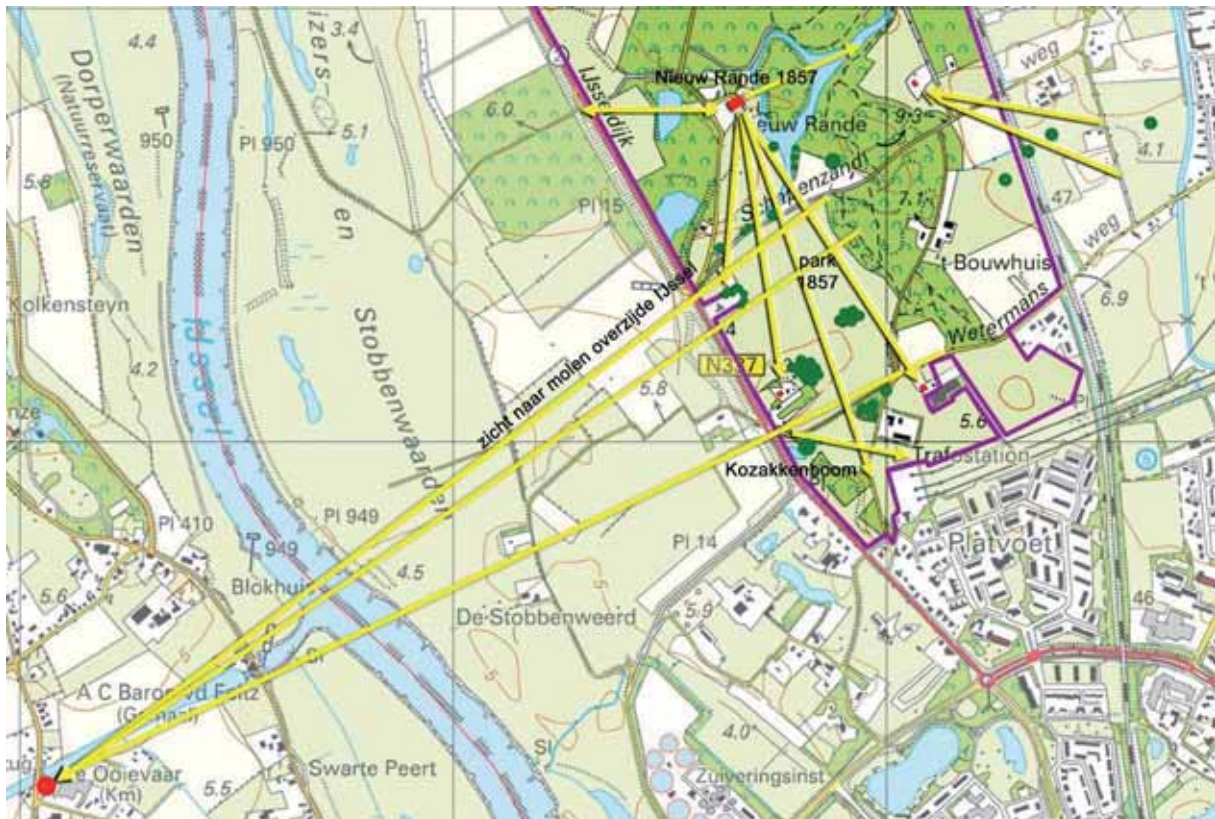
niet meer in de rechte as kon kijken maar er naar het zuidwesten een ver uitzicht mogelijk was en naar het noordwesten een minder ver uitzicht (zie onder Frieswijk, kaart 1917).

afb. 21 Groep eiken en een samengestelde paardenkastanje op Frieswijk.

Enorme bomen die vaak zijn samengesteld door meerdere stammen bij elkaar te binden en te laten vergroeien, zijn typerend voor Frieswijk. Aan de westzijde van de Raalterweg stond een enorme bruine beuk, ter aankondiging van het landgoed.

Nieuw Rande is het enige nieuw aangelegde landgoed in deze periode. Vermoedelijk zijn J.D. Zocher jr en zijn zoon Louis Paul Zocher de architecten van het huis. J.D. Zocher jr. ontwierp een zeer ruim landschapspark met vele uitzichten, waaronder een naar de voormalige theekoepel nu een huis met hooiberg op de IJsseldijk. Van de oude IJsselarm maakte Zocher jr. een lange slingervijver met een eiland, centrum van het grote park, waar de spoorlijn even later dwars doorheen werd gelegd. De oude rivierduintjes werden belangrijke uitzichtpunten in het park en beplant met gebundelde eiken en beuken, een beeldmerk van J.D. Zocher jr. Vanaf zo'n markante beuk op het rivierduin heeft men uitzicht tot over de IJssel naar een molen. Zocher maakte gebruik van de aanwezige rivierduinen, maar heeft het bestaande reliëf ook gevormd naar zijn landschappelijk ideaalbeeld.

afb. 22 Park van Nieuw Rande ingedeeld door boomgroepen.

Oud Rande kreeg in 1860 een neo-gotisch huis en een groot landschapspark. De spoorlijn die gereed kwam in 1868 maakte een scheiding tussen het park van Nieuw Rande dat werd ingekort en Oud Rande. Ook Oud Rande en Roobrug die samen in één hand waren, werden door het spoor van elkaar gescheiden.

Op *Roobrug* werd in 1898 een nieuw hoofdhuis gebouwd en het park vergroot door de houtrand te doorbreken, waardoor een diepe zichtas tot aan de Randerstraat ontstond. De typerende tuinmanswoning is gemeentelijk monument.

De Bannink kreeg in 1896 een nieuw woonhuis (rijksmonument) door J.D. Gantvoort in neorenaissancestijl. Het park werd verruimd tot een aanleg in een grote landschapsstijl. Dat bleef tot op de huidige dag liggen, in combinatie met enkele lanen.

Tuinen en parken na 1900

Op de landgoederen heeft na 1900 geen grote tuin- of parkaanleg meer plaatsgevonden. *De Hoek* werd verkaveld en grotendeels omgezet in golfbaan. Bij het huis de Hoek bleef het park met zijn oude boomgroepen en bruine beuken bestaan. Het huis Lankhorst uit 1908-1910 kreeg een bijbehorende tuin.

Op *Het Oostermaet*, het jachtgebied van Abraham Capadoce, kwam geen parkaanleg, behalve de aanplant van rododendrons.

Op *Brinkgreven*, dat door de landschapsarchitect L.A. Springer in 1892 nog was uitgebreid, werd het psychiatrisch ziekenhuis gevestigd in 1918. In 1935 heeft Springer daarvoor opnieuw een uitbreidingstekening gemaakt. Maar Brinkgreven wordt tegenwoordig nauwelijks meer beschouwd als landgoed, wellicht omdat de situatie daar voortdurend verandert, terwijl op de landgoederen het tijdsverloop vooral zichtbaar wordt door het ouder worden van de bomen.

4. Verdwenen landgoederen

Tijdens het onderzoek vonden we op de kaarten soms landgoederen, die nu in het veld niet of nauwelijks meer terug te vinden zijn. Bij de boerderij Blankena is nog het een en ander over van de vroegere aanleg, maar wel heel summier. Andere min of meer verdwenen landgoederen staan hieronder.

- Hof te Dorth (1311) versterkt huis, nu boerderij Dortherhoek
- Arkelsteijn (1361 kasteel) Loo
- Blankena (1520 havezate) Bathmen
- de Kolk (buitenplaats, nu sportvelden) Schalkhaar
- Avergoor (op kaart 1783) Diepenveen
- Malbergen (op kaart 1783) Diepenveen
- Middelwijk, (op kaart 1783) Diepenveen
- 't Nieuwland (op kaart 1783) Diepenveen
- De Veste ten oosten van Oxerhof, (zichtbaar op kaart 1783), nu een boerderij met bosje (zie deel 2).

5. Conclusies

Binnen de gemeente liggen 19 historische landgoederen. waarvan vijf van middeleeuwse oorsprong: Oxerhof, Oud Rande, Frieswijk, Bannink en Spijkvoorde. De middeleeuwse Hof te Dorth en Arkelsteijn kan men als verdwenen beschouwen. Uit de zestiende eeuw dateert de boerderij Oostermaet met het gelijknamige landgoed, een bosgebied. De van oorsprong zestiende eeuwse landgoederen Brinkgreve en Blankena worden ook niet meer als landgoed beschouwd. In de 17^e eeuw werden zes landgoederen gesticht: Roobrug, Huis te Rande (of Smetsrande), Kranenkamp, 't Hemeltje, Menop en Snatergat. Uit de eeuw van de buitenplaatsen, de 18^e eeuw zijn zes landgoederen over: Beekhof, Het Overvelde, Elmerink (onderdeel van Bannink), De Hoek, Achterhoek en Traasterbos. Alleen Nieuw Rande dateert uit de 19^e eeuw, het jongste historische landgoed. Dat betekent dat in de omgeving van Deventer bijna geen negentiende eeuwse landgoederen werden gesticht en in de 20^e eeuw al helemaal geen nieuwe ontstonden.

Landgoederen zijn in het landschap vooral herkenbaar aan hun lanen en hun parkaanleg. Lanenstelsels of restanten daarvan liggen nog op 't Hemeltje, Traasterbos, Het Overvelde, Elmerink en Kranenkamp. Geen enkel sterrebos bleef bewaard. Het landschapsparkje van de Kranenkamp is het mooiste voorbeeld van vroege landschapsstijl. Van de volle of ruime landschapsstijl zijn Oxerhof, Frieswijk en vooral Nieuw Rande de beste voorbeelden. Andere voorbeelden zijn Oud Rande, De Bannink en De Hoek.

6. Literatuur

Beleidsstukken Gemeente Deventer

Concept Welstandsnota, Gemeente Deventer, 2010.

Vitaal Platteland Regelingen voor ondernemers en bewoners van het platteland, Gemeente Deventer, najaar 2010.

Literatuur algemeen

Albers, dr. L., A. Haartsen, Inventarisatie van landgoederen in de provincie Overijssel, Provincie Overijssel, 2011.

Albers, Lucia, Landgoederen in het landschap, Historisch geografisch tijdschrift, p. 81-98, 1997.

Albers, dr. L.H, Het gewichtloze gewogen, Cultuurhistorische betekenis van landgoederen geëvalueerd met behulp van multicriteria analyse, Delftse Universitaire Pers, 1987.

Atelier Overijssel, Overijssel is een landgoed; landgoederen en buitenplaatsen; oude en nieuwe dragers voor het buitengebied, Zwolle, juni 2010.

Backer, A.M., E. Blok & C.S. Oldenburger-Ebbers, De natuur bezworen. Een inleiding in de geschiedenis van de Nederlandse tuin- en landschapsarchitectuur van de middeleeuwen tot het jaar 2005, Rotterdam, 1999.

Beek, Roy van, Bert Groenewoudt & Luuk Keunen, Boerenerven in de omgeving van Colmschate. Overijssels Erfgoed. Archeologische en Bouwhistorische Kroniek, p. 81-86, 2006.

Bleijenberg J.B., en M.J. Nicasie, Een uitstapje naar Bathmen. Deventer Jaarboek, uitgegeven in opdracht van de Vereniging Oud Deventer jaargang 21, Deventer, 2007.

Gevers A.J. en A.J. Mensema. De havezaten in Salland en hun bewoners, Zwolle, 1997.

Gevers, A. (red), Mensen van Adel, Adelsgeschiedenis IV, Hilversum, 2007.

Haartsen, drs. A. en prof. dr. Maarten van Rossem, In Deventer Landschap en Cultuurhistorie, Stichting Architectuurcentrum Rondel, uitgeverij Thieme, Deventer, 2010.

Hermesen, Ivo, Een afdaling in het verleden, Archeologisch onderzoek van bewoningsresten uit de prehistorie en de Romeinse tijd op het terrein Colmschate (Gemeente Deventer), Rapportages Archeologie Deventer, nr 19, 2007

Hogensteijn, dr. C.M., Deventer Grootburgers Buiten, Uitgave Gemeente Deventer, Robine, Twello, 2010.

Laarse, van der R., Kuiper Y. red., Beelden van de Buitenplaats Elitevorming en notabelencultuur in Nederland in de negentiende eeuw, Adelsgeschiedenis III, Hilversum, 2005.

Lantschap met Albers Adviezen Historische Parken, Cultuurhistorische waarden in het buitengebied van de gemeente Deventer, opdracht Gemeente Deventer, 2009.

Mensema, A.J., Mannen in harnas, Portretten van Overijsselse riddermatigheden in de zeventiende en achttiende eeuw, Virtus Jaarboek voor Adelsgeschiedenis, jaargang 16, p. 54, 2009.

Meulenkamp, Wim en Liselotte Coenen, De Twaalf Apostelen als semi-religieus motief in de tuinkunst, Cascade bulletin voor tuinhistorie, 13de jaargang nr.1, 2004,

Mulder, Tonny, Achter leilinden en kastanjabomen, de geschiedenis van boerderijen, landhuizen en hun bewoners in de voormalige gemeente Diepenveen, Schalkhaar, 2005.

Teeling, ing. P.S., Landmeters van Kadastrering van Nederland, Uitgave van de Dienst van het Kadaster en de Openbare Registers, Apeldoorn, 1984.

Verstegen W., Adel en natuurschoon in Nederland 1928-1973, Virtus Jaarboek voor Adelsgeschiedenis, jaargang 16, p. 177, 2009.

Wyck, H.W.M. van der & J.E. Enklaar-Lagendijk, Overijsselse buitenplaatsen, Alphen aan den Rijn, 1983.

Literatuur per landgoed

Achterhoek

Rijksdienst Cultureel Erfgoed, Monumentenbeschrijving De Achterhoek, (complexnr. 506109).

Veilingcatalogus De Achterhoek, gemeentearchief Deventer, 1891.

Arkelstein

Bartels, Michiel, Dirk Schütten & Emile Mittendorff, 2006. Arkelstein, het grootste kasteel van de Sallandse landweer. Overijssels Erfgoed. Archeologische en Bouwhistorische Kroniek, p. 87-112.

Doornink G.J., 1940. De ontgraving van den Arkelstein. Vereniging tot Overijsselsch Regt en Geschiedenis. Tweede reeks twee- en dertigste stuk, Deventer p. 90 – 94.

Bannink en Elmerink

Archief familie Jordens, Gemeentearchief Deventer.

Gevers en Mensema, p. 281,342 en 343.

Heuvel, H.W., 1903. Geschiedenis van het Land van Berkel en Schipbeek, uit Arnhemse herdrukken van zeldzame en belangrijke werken op het gebied der Nederlandse topografische no. 4, Lochem.

Landgoedversterkingsplan De Bannink, p. 281, 342 en 343, 2007.

Mulder, T., Achter leilinden en kastanjabomen, Schalkhaar, p. 342-344, 2005.

Beekhof

Boonstra, R., Uit de geschiedenis van 'de Beekhof' en omgeving, Oudheidkundige Kring Bathmen, p. 7-16, 1994.

Haartsen, A.en L. Albers, Cultuurhistorische waarden in het buitengebied van Deventer, 2009. Frieswijk Gevers, A.J. en A.J. Mensema, De Havezaten in Salland, Alphen aan de Rijn, p. 29-33, 1997.

Landgoed Frieswijk, Vereniging Overijssels Particulier Grondbezit, Dalfsen, 1999.

Hemeltje

Boonstra, R., Uit de geschiedenis van 'de Beekhof' en omgeving, Oudheidkundige Kring Bathmen, p.11, 1994.

Dam, van I.S., De weg van Deventer naar de Duitse grens via Enschede rep. Oldenzaal, als onderdeel van den Heirweg van Parijs naar Belijn in 1813

Haartsen, A. en L. Albers, Cultuurhistorische waarden in het buitengebied van Deventer, p.46, 2009.

Teeling, Ing. P.S., Landmeters van de Kadastreting van Nederland, Uitgave van de Hoofddirectie van de Dienst van het Kadaster en de Openbare Registers, pag. 27, 28, 1984.

De Hoek

Hove, Jan ten, De geschiedenis van Diepenveen, deel 1.

Tadema, mevr., Landgoed de Hoek.

Kranenkamp

Nalis, H.J., Van Leusen, Cascade bulletin voor tuinhistorie, jaargang 2, nr 1/2, p. 30-31, 1993.

Stichting IJssellandschap, Hazepad Wandelingen, De Kranenkamp, Deventer, 2009.

De Menop

Boonstra, R, Uit de geschiedenis van 'De Menop' (Loo) en omgeving, Historische Kring Bathmen, nr p. 7-18, 1992.

Boonstra, R., Uit de geschiedenis van 'de Beekhof' en omgeving, Oudheidkundige Kring Bathmen, p.11, 1994.

Gevers, A.J. en A.J. Mensema, De havezaten in Salland en hun bewoners, p. 3, 2005.

Oostermaet

Stichting IJssellandschap, Hazepad Wandelingen, De Oostermaet, 2009.

Overvelde

Kloosterboer, T.A. en A.J. Mulder, Boerderijenkaart gemeente Diepenveen, Rabobank z.j.

Gemeente Diepenveen, gemeentelijke monumenten en beschermde gezichten z.j..

Rijksdienst Cultureel Erfgoed, Monumentenbeschrijving Overvelde (complexnr. 527565).

Beschrijving van Overvelde in de Veilingcatalogus 1852, Stadsarchief Deventer.

OPG, J.Bosch, Landgoedversterkingsplan Het Overvelde, 2007.

PHB, Het Overvelde, beheerplan 2003-2013.

PHB, Het Overvelde, herstelplan voor cultuurhistorisch waardevolle parkelementen, 2009.

Oud Rande

Gevers A.J. en A.J. Mensema, De havezaten in Salland en hun bewoners, Zwolle, p.23-28, 1997.

Schelhaas, H., G. Dekkers, C.J. Post, Het Overijsselse landschap, landgoederen en landschap in Overijssel, 1970.

VORG, Verslagen en mededeelingen 67, p.172-173, 1952.

Oxerhof

www.routeyou.nl Landgoed De Oxerhof

Engelenburg, Henk, Landgoed Oxerhof '43-'45, Stichting Ars Floreat, Amsterdam 1991.

Vos, K.H., Deventer 1940-1945, Arko Boeken, Deventer, 1985.

Huis te Rande en Nieuw Rande

Brochure Keizersrande, landgoed aan de IJssel, met overzichtskaart, september 2007.

Dooren, N. van, K. de Groot, R. van Paridon, R. Hendriks, T. Mars, Toekomstvisie KeizersRande, landgoed aan de IJssel, Amsterdam, 2007.

Gevers, A.J., A.J. Mensema, De havezaten in Salland en hun bewoners, 4^e druk, 2005.

Haag, Anne-Lot, Oud, Smets en Nieuw Rande, Roobrug en het ontstaan van het dorp Diepenveen, De onderste steen, essays over de cultuurgeschiedenis van Deventer, p. 52-56.

Kronenburg, H., Oud en Nieuw Rande, VORG, Verslagen en mededeelingen 67, p.173, 1952.

Stichting IJssellandschap, Hazepad Wandelingen, Keizersrande, Deventer, 2009.

www.historischcentrumoverijssel.nl.

Roobrug

Gemeente Diepenveen, gemeentelijke monumenten en beschermde gezichten (concept), p. 69.

Kronenburg, H., Oud en Nieuw Rande, VORG, Verslagen en mededeelingen 67 p. 169-176, 1952.

Haag, Anne-Lot, Oud, Smets en Nieuw Rande, Roobrug en het ontstaan van het dorp Diepenveen, De onderste steen, essays over de cultuurgeschiedenis van Deventer, p.54.

www.historischcentrumoverijssel.nl.

Snatergat

Boontra, R., Het oostelijk deel van Bathmen, Pieriksmars, Bathmense Broek, Bathmense Veen, Oudheidkundige Kring Bathmen, nr 4, p. 43-45, 1996.

Korteling, H. De Grootburgers, Deventer, (Stokvisreeks 12), 1967.

Traasterbos

Rondom de Molen, Buurtvereniging Oude Molen, 2011.

Worp, De

Albers Adviezen Historische Parken, Beheervisie Plantsoen De Worp, Gemeente Deventer, 1995.

Albers Adviezen Historische Parken, Ontwerpen van De Worp, Gemeente Deventer, 1996.

Kaarten

1750 Carte de environs de Zuphen et de Deventer, 1750, (nr 1518_OIK_000014)

1783 De Hottinger-Atlas van Noord- en Oost-Nederland 1773-1794, H.J. Versfelt, Groningen, 2003

1811-1832 Kadstrale minuutplan 1811-1832

1847 Grote Historische Atlas van Nederland 1:50.000, 3 Oost-Nederland 1830-1855, Wolters-Noordhoff bv, Groningen, 1990 (datering volgens www.watwaswaar.nl 1847, de spoorlijn Deventer-Zwolle van 1868 is er later ingezet)

1865-1911 vier kaartbladen, Historische Atlas Overijssel, Chromotopografische Kaart des Rijks, 1:25.000, Uitgeverij Robas Producties, 1990.

Websites

www.historischcentrumoverijssel.nl – Historische Centrum Overijssel, archief

www.overijsselkaart.nl – beeldbank Overijssel van Stadsarchief en Athenaeumbibliotheek

www.deventerindebeeld.nl – beeldbank Overijssel van Stadsarchief en Athenaeumbibliotheek

www.overijssel.nl – Provincie Overijssel

www.kasteleninoverijssel.nl

www.natuurlijk.nl/salland/deventer/natuurgebieden
www.wikipedia.nl - lijst van havezaten in Overijssel

www.ahn.nl – Algemene Hoogtekaart Nederland
www.cultureelerfgoed.nl – Rijksdienst Cultureel Erfgoed
www.grondbezit.nl – Federatie Particulier Grondbezit
www.kastelen.nl – Nederlandse Kastelenstichting
www.library.wur.nl/tuin/ – databank tuin- en landschapsarchitecten in Nederland (1570 t/m 20ste eeuw)

Veel landgoederen hebben een eigen website.

<http://maps.google.nl/>

Verantwoording

Veel foto's zijn gemaakt in 2008-2011, alle door Lucia Albers, tenzij anders vermeld onder de foto.
Kaarten zijn ingetekend door ing. P. Doeve.

De Deventer Landgoederen

beschrijving en waardering

Gemeente Deventer

Deel 2

Cultuurhistorische inventarisatie per landgoed

2011

Albers Adviezen Historische Parken
Dr. L. H. Albers

Postbus 85
3500 AB Utrecht
030-2310788/ 0651003231
AlbersAdviezen@hetnet.nl
www.HistorischeParken.nl

De Deventer Landgoederen

beschrijving en waardering

De Deventer Landgoederen, beschrijving en waardering

Deel 2   Cultuurhistorische inventarisatie per landgoed

Inhoud

Toelichting op de cultuurhistorische inventarisatie.....	4
Beschrijving van de landgoederen	
Achterhoek	5
De Bannink en Elmerink	8
Beekhof.....	17
Frieswijk.....	20
't Hemeltje.....	23
Hoek en Lankhorst.....	28
De Kranenkamp.....	34
De Menop.....	40
Oostermaet	46
Het Overvelde.....	48
Oxerhof.....	53
Rande.....	57
Oud Rande.....	57
Huis te Rande (Smets Rande) en Nieuw Rande.....	62
Nieuw Rande	63
Roobrug	69
Snatergat of Beekvliet	76
Spijkvoorde.....	80
Traasterbos.....	84
Veste, een verdwenen landgoed.....	89

Toelichting op de cultuurhistorische inventarisatie

Voor dit inventariserende onderzoek is geen archiefonderzoek verricht, alleen bestaande bronnen zijn geraadpleegd. Ook het terreinonderzoek is beperkt tot een enkel bezoek. Er is dus geen sprake van detailkennis per landgoed.

Het boek “De Havezaten in Salland en hun bewoners”, door A.J. Gevers en A.J. Mensema is bij dit onderzoek een onmisbare bron van kennis gebleken, die voortdurend werd aangeboord. De landgoederen die niet voortkomen uit een havezate zijn daarin niet of slechts terzijde genoemd. Het is dan veel lastiger basiskennis te verwerven over eerste vermelding van het goed en eigenaren die mogelijk voor het aanleggen van het park hebben gezorgd. De opeenvolgende eigenaren zijn niet vermeld, die kan men via de literatuurverwijzingen vinden, voor zover bekend. Wel zijn degenen genoemd, die vermoedelijk verantwoordelijk waren voor een bepaalde aanleg.

Eerste vermelding duidt op het jaar waarin, volgens literatuur, het landgoed of de eraan voorafgaande boerderij of buurtschap voor het eerst is genoemd. Bij de gebouwen zijn niet altijd alle aanwezige gebouwen vermeld. De fasen duiden op eerste aanleg of veranderingen of toevoegingen daaraan. Met behulp van kaarten zijn de fasen toegelicht.

De waardering dient ervoor een overzicht te geven van de belangrijkste cultuurhistorische waarden van een landgoed, gezien vanuit het perspectief van de gemeente Deventer.

De begrenzing van de landgoederen heeft betrekking op de cultuurhistorische betekenis. De grens van het cultuurhistorisch belangrijke gebied is nadrukkelijk niet steeds dezelfde als de eigendomsgrens.

De Achterhoek

Toegangshek landgoed De Achterhoek

Stationsweg, eikenlaan in 2008

Herenhuis De Achterhoek en landschappelijk park

Het park van De Achterhoek vanaf de Stationsweg

Ligging:	Colmschaterstraatweg 9, 7423 RE Colmschate
Eerste vermelding:	1779
Eigendom:	particulier
Openstelling:	nee
Gebouwen:	- Herenhuys (ca 1770, verbouwing 1816 rijksmonument) - Koetshuis (ca.1850 rijksmonument) - andere opstallen

Fase 1 Huis met laan en bos (zie kaart 1783)

In 1783 lag een huis genaamd Elbe rink omgeven door lanen. Ten oosten van het huis lag een bos.

Fase 2 Rechthoekig terrein met lanen omgeven (zie kaart 1823)

Er werd een groter terrein omgeven door lanen. De bestaande zuidelijke laan (huidige Stationsweg) werd verlengd met schuin daarop een laan (parallel aan de huidige David Wijnveldweg). Op de snijlijn van beide lanen was een uitkijkplek.

Fase 3 Landschappelijke vijver (zie kaart 1823)

In de zuidwesthoek is een landschappelijke aanleg met een slingerende vijver aangelegd (zie kaart 1823). Twee bruggen over de lange slingerendevijver maakten deel uit van de landschappelijke wandeling. Vanuit het herenhuys was er uitzicht over de Colmschaterstraatweg over een weiland richting Deventer. In 1891 werd het geheel geveild: *het rentgevend buitengoed De Achterhoek... Dit buitengoed is fraai aangelegd met zware opgaande eiken, beuken en andere boomen, aangename schaduwrijke wandelingen en waterpartijen, welig groeiende eiken- en dennenbosschen*. Er hoorden twee boerderijen tot het landgoed: de Buitenkamp en de Achterhoek.

Sinds 1997 ligt het voormalige landgoed ingeklemd in nieuwe woonwijken en wegen.

2011

De tuin- en parkaanleg rond het herenhuys is besloten van karakter. Ten noorden en oosten van het hoofdgebouw liggen weiland en bouwland. De Achterhoek wordt grotendeels omgeven door een droge gracht. Aan de noordwest-zijde loopt de droge gracht over in de slingerende waterpartij die dwars op de zichtas voor het huis ligt. De zichten lopen tot aan de grenzen van het open veld.

Samenvattend

Het geometrisch aangelegde landgoed kreeg begin 19de eeuw een landschappelijke aanleg. Deze is goed bewaard gebleven.

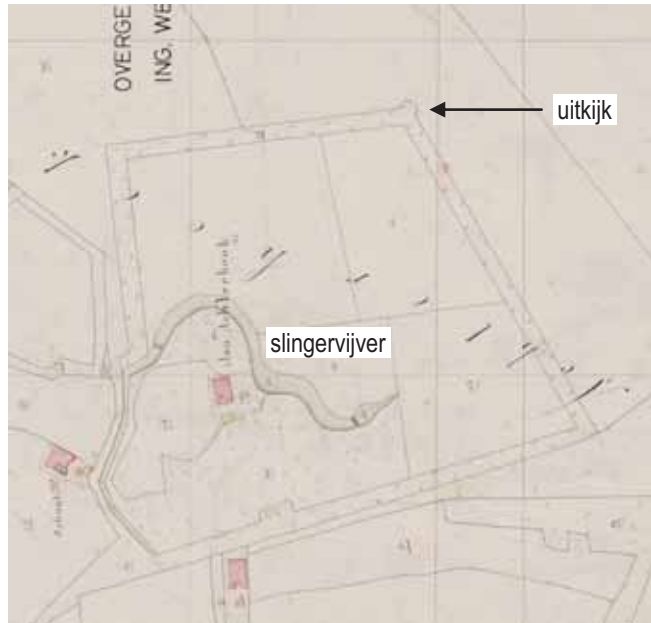
Literatuur

- Monumentenbeschrijving De Achterhoek (complexnr. 506109), Rijksdienst Cultureel Erfgoed www.cultureelerfgoed.nl
- Veilingcatalogus De Achterhoek 1891, gemeentearchief Deventer

Historische kaarten

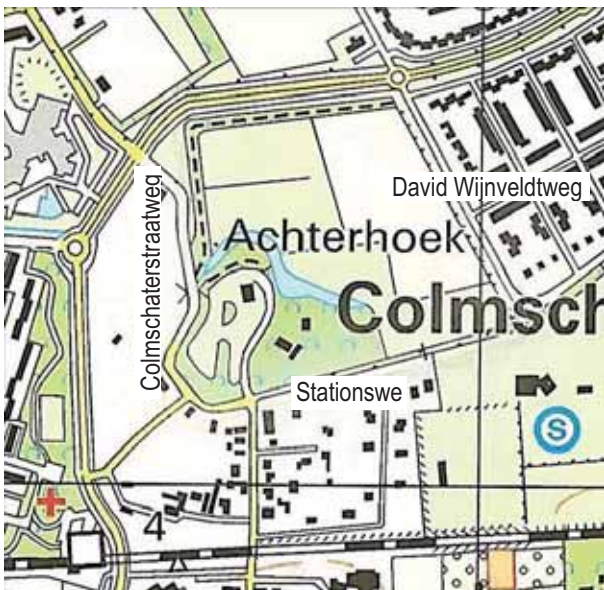
1783 (in groen de uitbreiding lanen zoals in 1823)

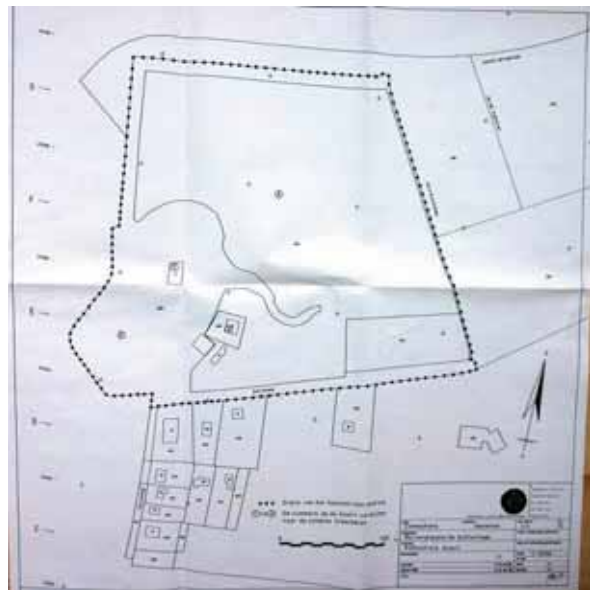
1823

1910

2006

Rijksdienst Cultureel Erfgoed, grens van het beschermde gebied

Waardering De Achterhoek

A. Belevingswaarde

- 1 herkenbaarheid landgoed aan de buitenkant: hoog
- 2 herinneringswaarde: matig

B. Waardering intrinsiek

- 3 kenmerkendheid, kwaliteit stijlvoorbeeld landschapsstijl: goed herkenbaar
- 4 zeldzaamheid als voorbeeld van landschapsstijl binnen gemeente Deventer: redelijk
- 5 gaafheid historische structuren: redelijk
- 6 eenheid park-bebouwing: hekken door het park, redelijk
- 7 huidig gebruik landgoed (behoud historisch karakter): wonen en landbouw: goed

C. Waardering context

- 8 samenhang met omgeving: omgeving sterk veranderd
- 9 structurende werking: hoog
- 10 gaafheid omgeving: laag

D. Totaalwaardering (cultuurhistorische betekenis): redelijk

2010 Luchtfoto Google met beschermde grens Rijksdienst Cultureel Erfgoed

Begrenzing gebied van cultuurhistorische betekenis

De beschermde grens van de Rijksdienst Cultureel Erfgoed is uitgebreid met het zicht aan de westkant van het huis.

De Bannink en Elmerink

Villa De Bannink

Kastanjelaan

Linde en eik bij afgebroken tuingebouwtje

Landschappelijke vijver

Deel van de waterloop rondom De Bannink

Ligging:	Banninkslaan 4, Colmschate, ten zuiden van N344
Eerste vermelding:	1385
Oppervlakte:	328 ha (212 ha landbouw, 112 ha bos, natuur, waterpartijen, 4 ha erf)
Eigendom:	Stichting Sandberg van Leuvenum
Openstelling:	ja
Gebouwen:	- Villa De Bannink (1896) door architect J.D. Gantvoort (rijksmonument) - Koetshuis (rijksmonument)
Dienstwoningen	- 9 dienstwoningen: Koetsierswoning bij koetshuis, Holterweg 120,122,124, Spildijk2, De Hoge Kamp, Erve Weijers, Gooijersdijk 9, Erve Tesebelt
Boerderijen	- 9 pachtboerderijen: Erve Slonnink, Erve Bannink, Het Kampink, Osse(n)kop (zie kaart 1783), Erve Haverkamp, Erve Oostendijk, Wilmink, 't Geveltje (1774 rijksmonument), Erve Tjoonk.

Fase 1 De Bannink, eerste vermelding 1385

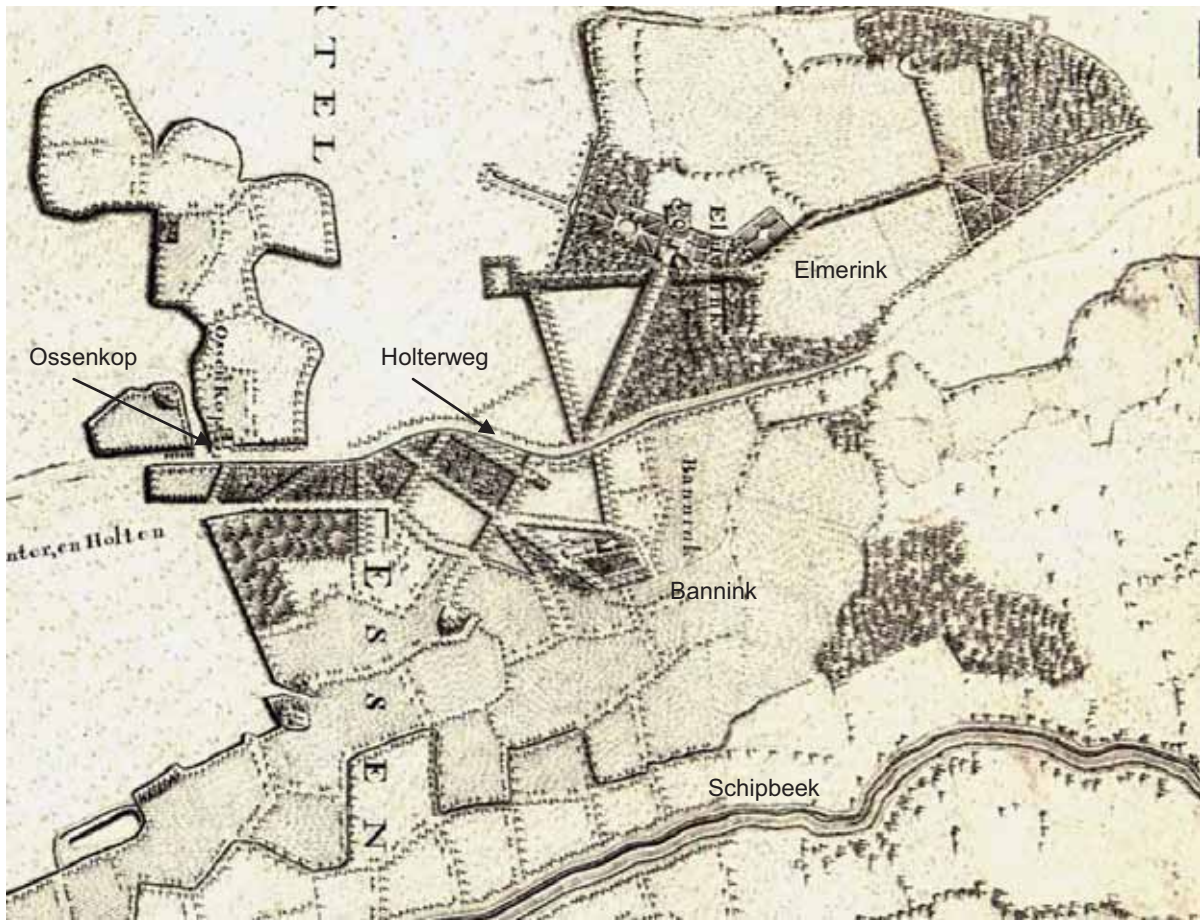
In 1385 vond men reeds het goed Bannink, een mooi landgoed in de omstreken van Colmschate. In de jaren 1457 en 1461 werd melding gedaan van vrouwe Aleid to Banninck, echtgenote van Hendrick Ketell.

Fase 2 De Bannink, geometrisch lanenstelsel ca 1690

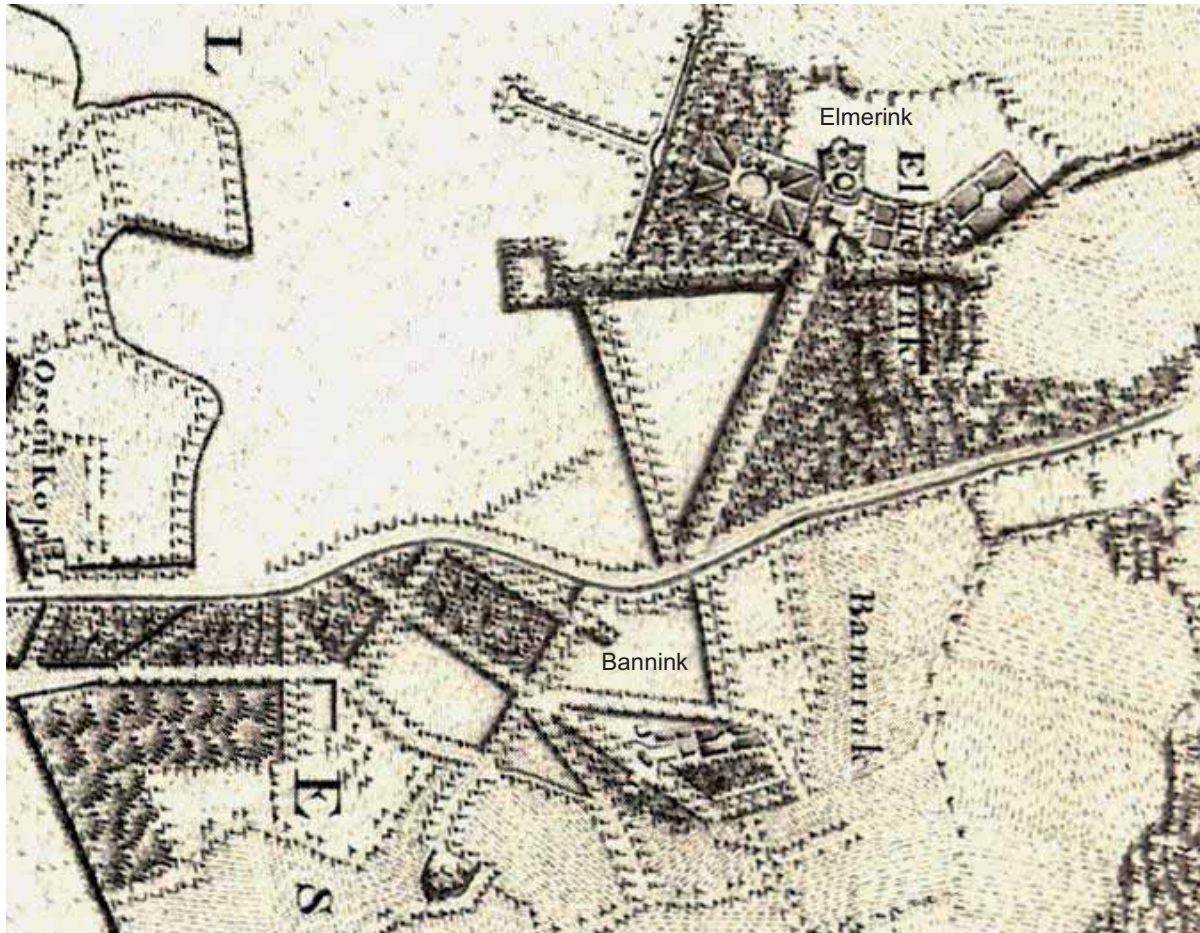
In 1682 kwam De Bannink in handen van de Deventer burgemeester Joan Jordens (1639-1693). Zoon Hendrik Jordens (1668-1715) huwde in 1689 met Elisabeth Mechteld Roelinck (1668-1715). Omstreeks 1690 zal een nieuw huis zijn gebouwd met in de timpaan hun familiewapens. Het huis had een lanenstelsel afgebeeld op de kaart van 1783. Op de kaart is ook boerderij 'De Ossenkop' te zien langs de weg naar Holten. Rudolph Jordens liet in 1779 een bouwhuis met hovenierskamer bouwen.

Na het overlijden van Rudolph Jordens in 1797 werd weduwe Mechteld Theodora ten Brink eigenaresse. De erfdochter van Rudolph Jordens en Mechteld ten Brink, genaamd Anna Mechteld Jordens (1765-1829) huwde in 1783 met Dr. Anthony Pieter van Westerveld, heer van Leuvenum bij Ermelo. Op deze wijze kwamen de landgoederen De Bannink en Leuvenum in één hand. De dochter van Dr Anthony en Anna Mechteld genaamd Aleyda Johanna van Westerveld huwde in 1803 met Mr Samuel Johannes baron Sandberg, heer van Essenburg. Ten gevolge van dit huwelijk kwamen de landgoederen De Essenburg (Hierden), Leuvenum (Ermelo) en De Bannink in bezit van de familie Sandberg.

1783

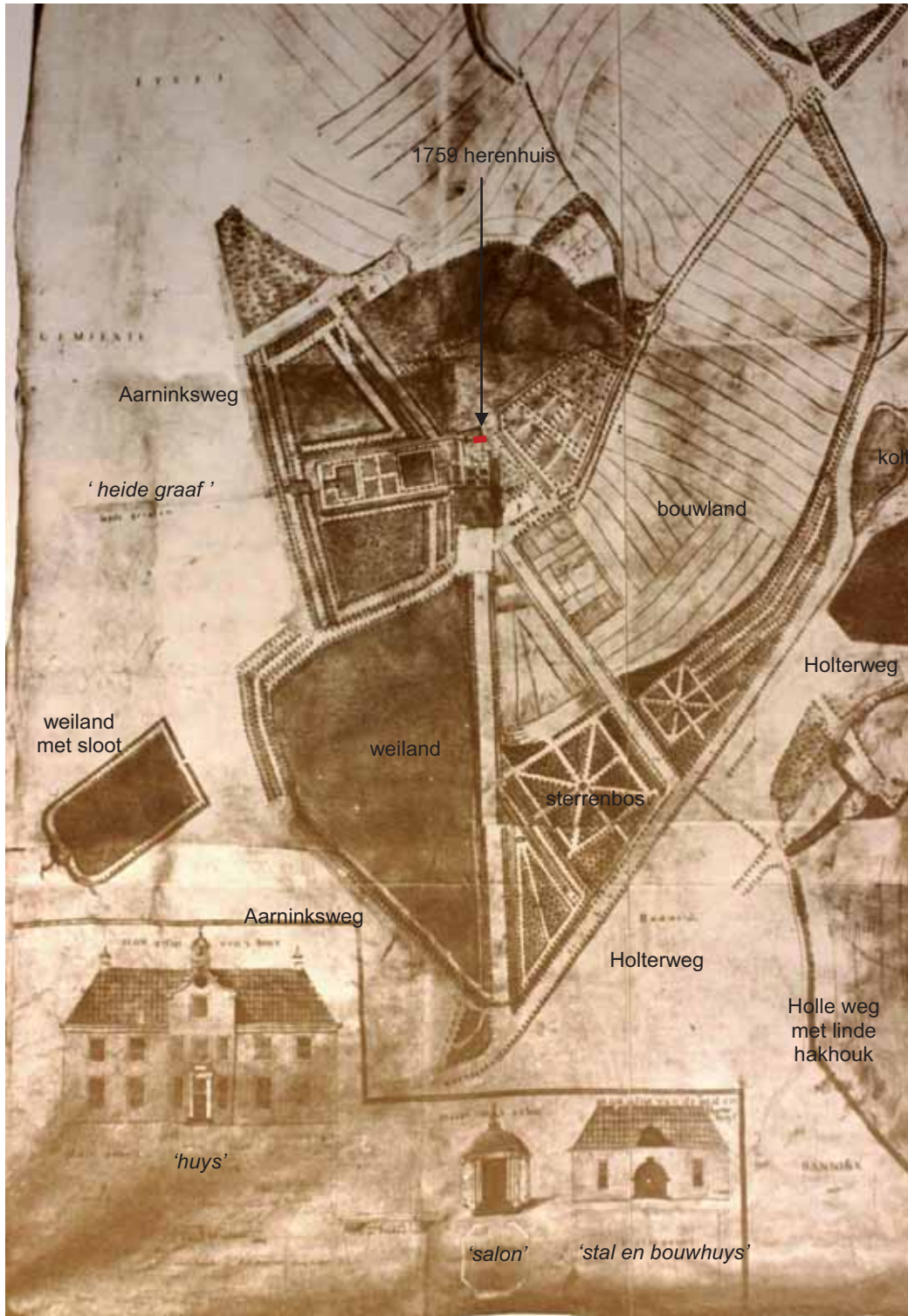
1783 detail

Fase 1 Elmerink, eerste helft 18de eeuw

Vóór 1749 bestond het landgoed Elmerink uit landerijen en bossen. In 1749 kwam het goed in handen van de Deventer burgemeester Ten Brink.

Fase 2 Elmerink Nieuw herenhuis en classicistische tuinaanleg 1759

In 1759 werd een nieuw herenhuis gebouwd en een kaart getekend van het goed. Het werd bewoond door dochter Anna Susanna ten Brink (1725-1788). Zij was in 1748 gehuwd met Adam Persoon (1726-1801), ontvanger van het Ambt Colmschate. In 1779 werd het tuinmanshuis gebouwd, de huidige boerderij Het Geveltje, zo geheten vanwege de opvallende klokgevel. Elmerink had een aanzienlijke tuinaanleg (zie kaart 1759). Vanuit het huis lag een zichttas naar de Holterweg met langs de weg twee sterrenbossen. Ten westen van het hoofdhuis lag een classicistische besloten tuin met vijvers. In het verlengde van de tuin een zichttas over een watergang 'heide graaf'.

1759 Landgoed Elmerink, A. Dircks, particuliere collectie
(kopie uit H.W.M. van der Wijck, Atlas Overijsselse buitenplaatsen, 1983)

Fase 3 1807 samenvoeging van de Bannink en Elmerink, aanleg landschapsparken (zie kaart 1823)

In 1807 erfde weduwe Mechteld Theodora Jordens-ten Brink, eigenaresse van de Bannink, het aangrenzende landgoed Elmerink. Vanaf die tijd zijn de beide landgoederen in één hand gebleven.

Op de kadasterkaart van 1823 blijkt dat de geometrische structuren van de Bannink deels zijn gewijzigd en aangevuld met landschappelijke vijvers. Men was begonnen met het graven van een rococo gracht rond het huis, die al snel ouderwets werd bevonden en werd vergraven tot een landschappelijk vijver met een eilandje. De vijver wordt 'kolk' genoemd. Even naar het westen is een grote landschappelijke vijver gegraven bij boerderij Slonnink. De gegraven vijver is Slonningskolk genoemd, alsof het een natuurlijke vijver is. Ten westen van de "kolk" is een grote rechthoekige waterpartij gegraven (1823) ook 'kolk' genoemd. Op de Elmerink werd gelijktijdig (vóór 1832) de sloot rond het weiland vergraven tot een landschappelijk slingerende watergang.

In de 19de eeuw werd het landgoed verhuurd.

Te HUUR, om dadelijk of later te aanvaarden, het LANDGOED **BANNINK**, in *Diepenveen*, zeer aangenaam gelegen aan de *Straatweg van Deventer naar Oldenzaal*, een uur gaans van *Deventer*, en een half uur van 't Dorp *Bathmen*, bestaande in een zeer gemaklijk HUIS met verscheidene behaagene Kamers, een Koetshuis en Stal, Hof en Wandelingen, waarbij des verkiezende een of meer Weidelanden kunnen gevoegd worden. Nader onderrigt bij den Notaris **D. J. R. JORDENS** te *Deventer* te bekomen, mits bij *gefrankeerde* brieven.

Advertentie uit Overijsselsche Courant 17-12-1828 (www.krantenkbn.nl)

De spoorlijn Deventer-Almelo werd in 1887-1888 aangelegd, dwars door de sterrenbossen van Elmerink.

Fase 4 1895 nieuw neorenaissance villa De Bannink

Kort na 1890 werd het oude huis van de Bannink afgebroken en vervangen door het huidige huis uit 1895. Het landhuis en koetshuis in neorenaissance stijl naar ontwerp van architect J.D. Gantvoort werden in opdracht van de toenmalige eigenaar R.A.P. Sandberg gebouwd.

In 2003 zijn de landgoederen de Bannink en Leuvenum door de toenmalige eigenressen Jkvr. A.C. Sandberg en Jkvr. M.A.J. Sandberg aan de Stichting Sandberg van Leuvenum geschonken. Deze Stichting heeft tot doel het behoud van de beide landgoederen met agrarische bestemming en cultuurhistorische waarden. Op de Elmerink is omstreeks 2005 een waterretentie gebied aangelegd. De retentie gebieden stromen enkele keren per jaar vol, het water blijft enkele dagen staan.

2011

Op het historische Elmerink is een deel van de structuur van de lanen en bossen bewaard gebleven. Aan de westkant van de Aaminksweg is de wateras opnieuw open gegraven, maar het as-effect ontbreekt omdat het water te smal is en het huis geen relatie heeft met de wateras. Dit moderne huis Elmerink ligt bijna op de plek van het oude huis, maar is vanaf de weg onzichtbaar. Iets ten zuiden van de wateras ligt nog de slingerende sloot rond een weiland met een bosje. Het slingerwater dateert van vóór 1832.

De laanstructuur van De Bannink is ook in de huidige situatie goed bewaard gebleven, met de sloten erlangs, zichtbaar op de Hoogtekaart. (Een bocht in de Holterweg werd rechtgetrokken ten koste van de structuur van het bos van De Bannink.) Belangrijker dan de geometrische aanleg zijn de aanwezige landschapstijlen, de vroege landschapstijl van de vijvers en een hele grote landschapstijl met ruime bospercelen en enkele solitairen bovenop de oeverwal langs de Schipbeek. De vijvers in het park rond de Villa De Bannink zijn in 2009-2010 gebaggerd.

Samenvattend

De Bannink en Elmerink zijn oude agrarische landgoederen. Toch zijn er veel elementen van vroege landschapstijl en de hele ruime landschapstijl uit de tweede helft 19de eeuw aanwezig. De oude holle weg met lindehakhout is uniek in Nederland.

Literatuur

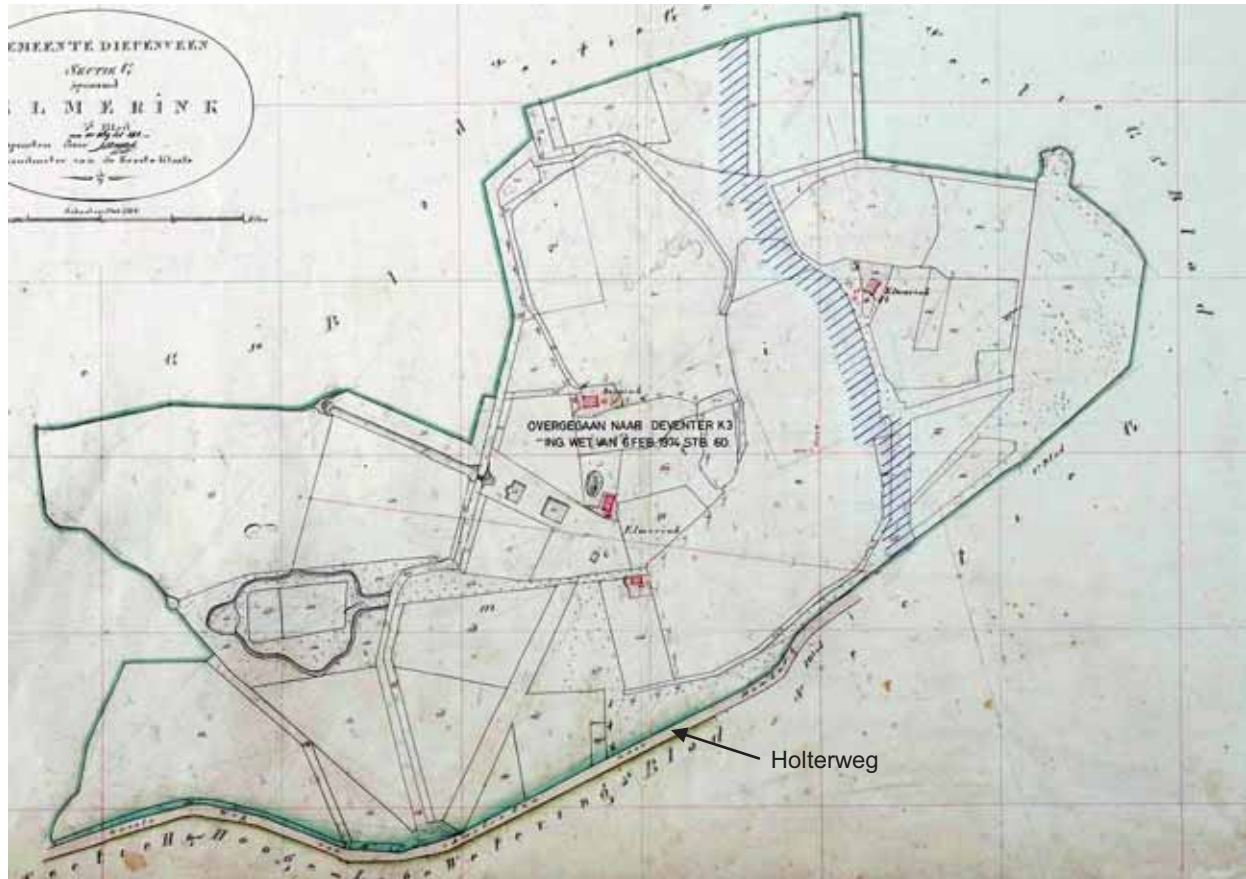
H.W. Heuvel, Geschiedenis van het Land van Berkel en Schipbeek, uit Arnhemse herdrukken van zeldzame en belangrijke werken op het gebied der Nederlandse topografische no 4, Lochem 1903.

Tonny Mulder, Achter leilinden en kastanjabomen, Schalkhaar 2005, p.342-344.

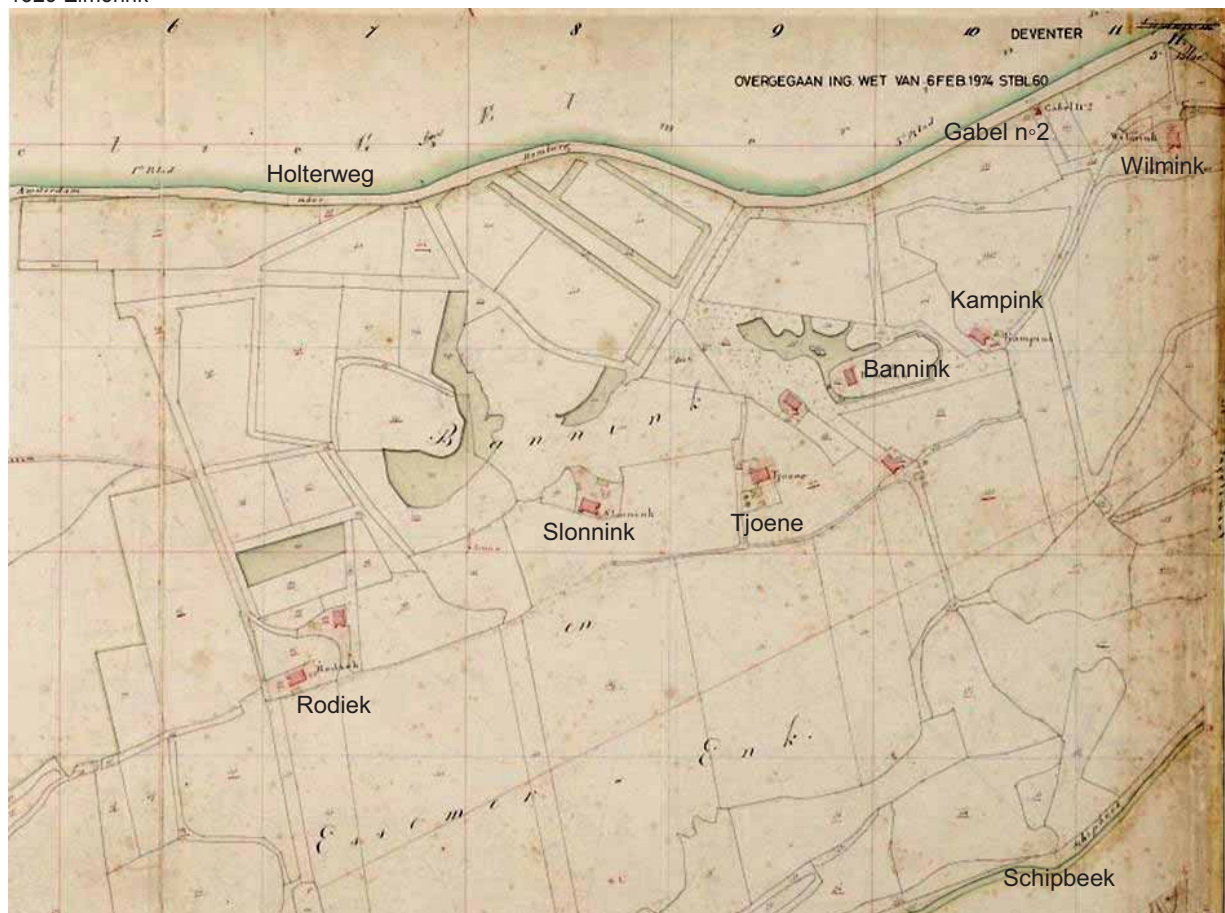
Archief familie Jordens, Gemeentearchief Deventer.

Landgoedversterkingsplan De Bannink, 2007,

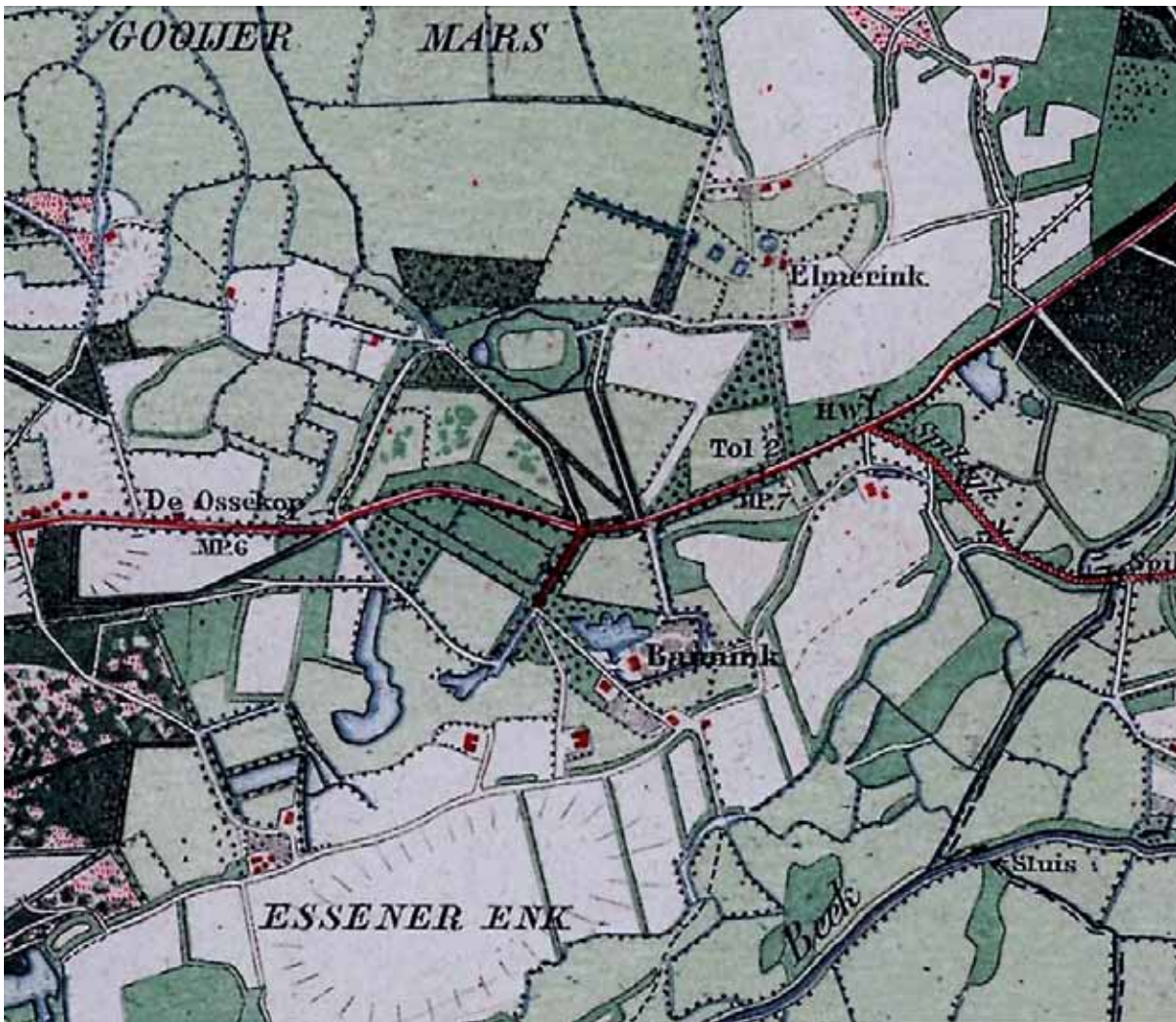
Gevers en Mensema, p. 281,342 en 343.

1823 Elmerink

1823 De Bannink

1889

ca. 1900 met spoorlijn

Waardering De Bannink

A. Belevingswaarde

- 1 herkenbaarheid landgoed aan de buitenkant: hoog
- 2 herinneringswaarde: matig

B. Waardering intrinsiek

- 3 kenmerkendheid, kwaliteit stijlvoorbeeld landschapsstijl: redelijk
- 4 zeldzaamheid als voorbeeld van landschapsstijl binnen gemeente Deventer: redelijk
- 5 gaafheid historische structuren: redelijk
- 6 eenheid park-bebouwing: goed
- 7 huidig gebruik landgoed (behoud historisch karakter): wonen en landbouw: goed

C. Waardering context

- 8 samenhang met omgeving: redelijk
- 9 structurerende werking: hoog
- 10 gaafheid omgeving: stadsrand (west) matig en landschap (oost) redelijk

D. Totaalwaardering (cultuurhistorische betekenis): redelijk

Waardering Elmerink

A. Belevingswaarde

- 1 herkenbaarheid landgoed aan de buitenkant: matig
- 2 herinneringswaarde: matig

B. Waardering intrinsiek

- 3 kenmerkendheid, kwaliteit stijlvoorbeeld geometrische aanleg: matig
- 4 zeldzaamheid als voorbeeld geometrische aanleg: slecht
- 5 gaafheid historische structuren: redelijk
- 6 eenheid park-bebouwing: hoofdhuis onzichtbaar: laag/slecht
- 7 huidig gebruik landgoed (behoud historisch karakter): wonen en landbouw: goed

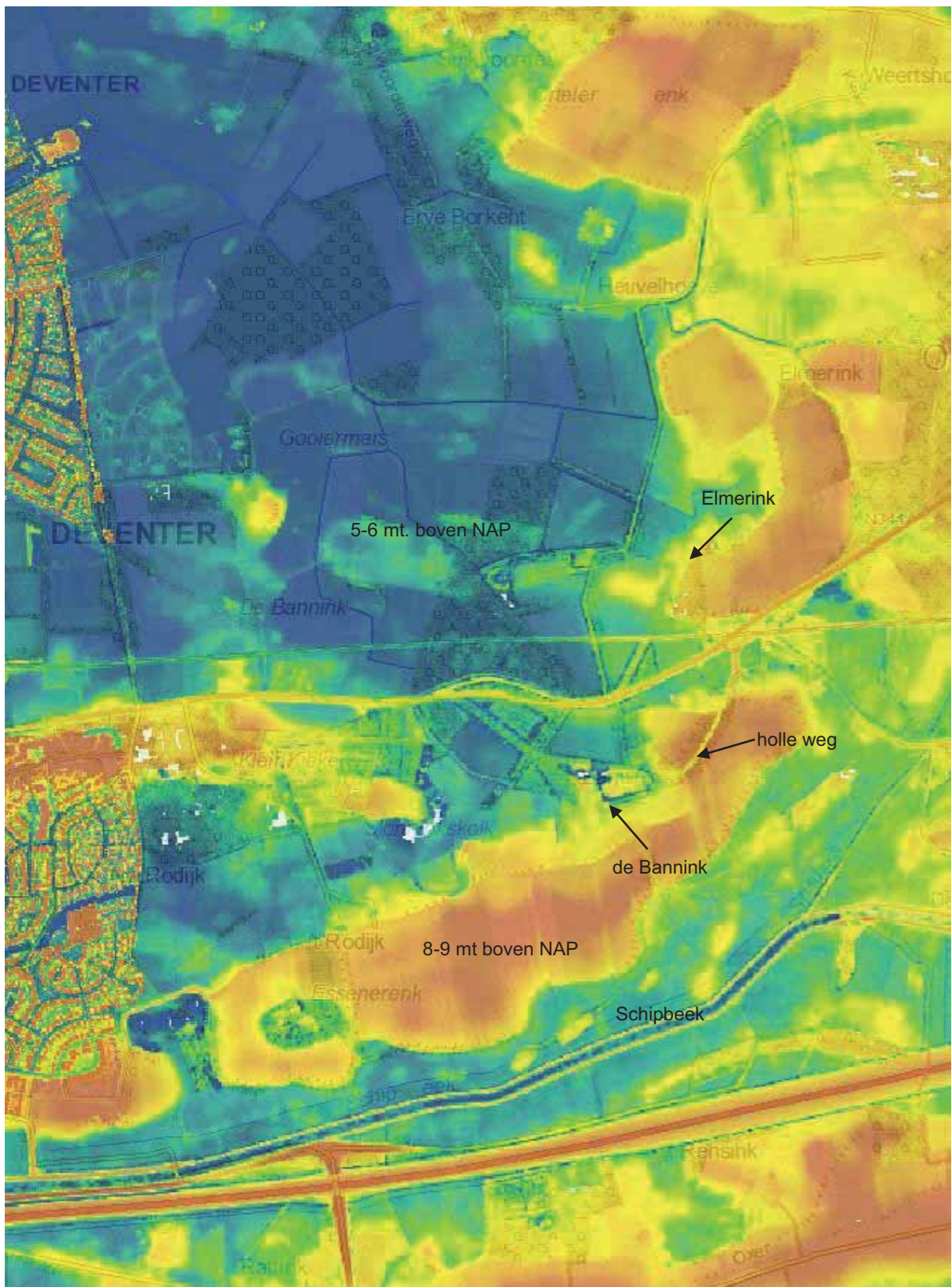
C. Waardering context

- 8 samenhang met omgeving: redelijk
- 9 structurerende werking: hoog
- 10 gaafheid omgeving: redelijk

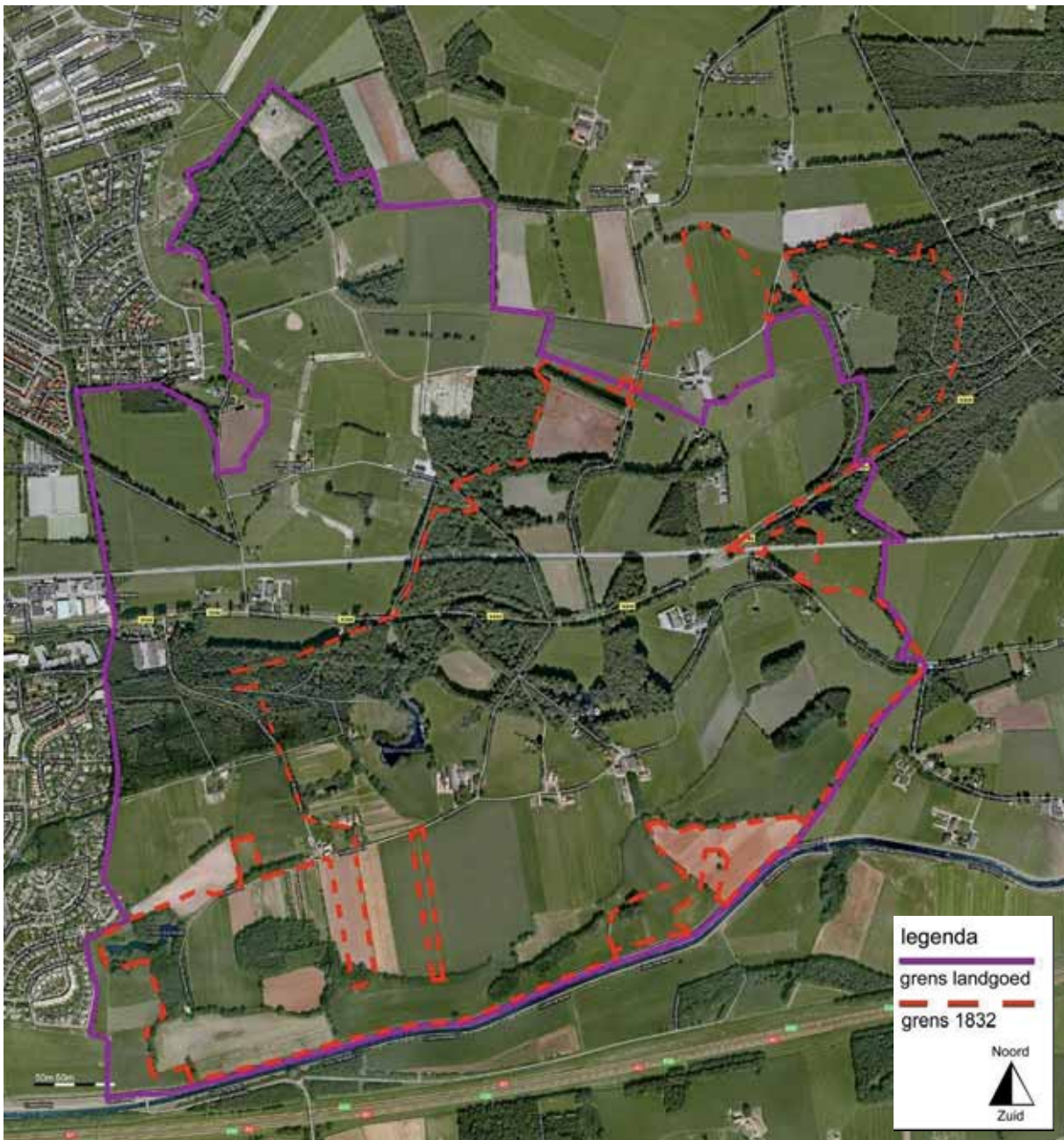
D. Totaalwaardering (cultuurhistorische betekenis): matig

Bijzonder is de holle weg (gedeelte van de Rodijksweg) met aan weerszijde eeuwenoude linde hakhoutstoven, die hoog boven de weg groeien (foto 2008).

Algemene Hoogtekaart Nederland

Paarse lijn: cultuurhistorisch waardevol gebied, inclusief landbouw gebied, grotendeels, maar **niet geheel volgens eigendomsgrens** van de Bannink. (Rode onderbroken lijn: eigendomsgrens 1832)

Begrenzing gebied van cultuurhistorische betekenis

Noordgrens: de cultuurhistorische grens wordt bepaald door de wateras en de eigendomsgrens van 1832 (inclusief Aarnink). De rest van de Noordgrens is agrarisch gebied, tevens de huidige eigendomsgrens van de Bannink.

Oostgrens: Traasterkolkweg (de ingesloten kolk komt al voor op de kaart van 1783).

De huidige eigendomsgrens (de historische grens ligt op het Militair oefenterrein) Aarninkshoeve behoorde in 1832 tot het eigendom van Johan Samuel Sandberg) zie de Googlekaart met grens van 1832.

Zuidgrens: De Schipbeek is de grens, zuidoost: Spildijkspad

Westgrens: De westgrens van het landgoed is inclusief de Huenderkolk, reeds zichtbaar op de kaart van 1781. De Huenderkolkweg dwars over de oude es, is tevens de bebouwingsrand van Colmschate. De nieuwe dijk is een 19de eeuwse weg. Ook daar eindigt de stedelijke bebouwing van Deventer deels op, deels dichtbij de grens van het landgoed.

Beekhof

Ligging:	Gorsselseweg 31, Bathmen, ten zuiden van de Schipbeek
Eerste vermelding:	1580 (boerderij Beekhof, ook Gerbeldings gaarden genoemd)
Oppervlakte:	ca. 9,5 ha
Eigendom:	particulier
Openstelling:	nee
Gebouwen:	Hoofdhuis (1707) (gemeentemonument)

Fase 1 1580 boerderij

Beekhof of Gelberdings gaarden was de naam van een boerderij ten zuiden van de Schipbeek.

Fase 2 1707 Spieker/zomerhuis (zie kaart 1783)

In 1707 werd in opdracht van Lodewijk van Eijll het huidige huis gebouwd, dat werd gebruikt als zomerhuis. De Schipbeek vormde de noordgrens en een laan de zuidgrens. In 1725 kocht de eigenaar het weiland naar het westen tot aan de Gorsselseweg. Ten zuiden van de laan werd ook een weiland aangekocht. Voor en achter het huis lagen tuinen met waterkommen (zie 1783).

Fase 3 Vroeg landschappelijk park ca. 1800 (zie kaart 1823)

Omstreeks 1800 is de geometrische tuin van Beekhof veranderd in een vroeg landschappelijke aanleg en uitgebreid met een slingerbos en een slingervijver. In 1832 is Lodewijk Werndleij eigenaar van Beekhof.

Halverwege de 19de eeuw werden de marke gronden verdeeld en kwamen de weilanden ten zuiden van Beekhof bij het goed. Langs het zuiden van het weiland is een laan geplant en liep een pad, de huidige Koersensweg. Uit de beschrijving van de veiling in 1876: *herenhuis, bouwmanshuis, koetshuis, stal, afzonderlijke kelder; tuin met fijne vruchtbomen; 'terrein van vermaak' met goudvissenvijver voor het huis; verder nog het Slingerbos (met 663 bomen) en de grote, geheel begrinde laan vanaf de Grindweg tot bij het Bathmense vonder* (de huidige Marsdijk).

Tussen 1882 en 1888 woonden na elkaar twee burgemeesters van Bathmen op Beekhof, dat toen ook als gemeentearchief functioneerde.

2010

Tot 1945 was de laan die ten zuiden van het bos van Beekhof liep, openbaar. De marsdijk werd verlegd (bij de aanleg van de snelweg A1) zodat het weiland ten zuiden van Beekhof kleiner werd (vergelijk 1910 met foto 2010).

Samenvattend

Het landhuisje uit 1707 kreeg een bijbehorende geometrische tuin. Deze werd omgevormd ca 1800 tot een vroeg landschappelijk park voor en achter het huis. Het zuidelijke weiland hoort tot het complex, dat goed bewaard is gebleven.

Literatuur

R. Boonstra, *Uit de geschiedenis van 'de Beekhof' en omgeving*, Oudheidkundige Kring Bathmen, 1994, p. 7-16

A. Haartsen en L. Albers, *Cultuurhistorische waarden in het buitengebied van Deventer*, 2009, p.44

1783

1823

1823 door landmeter H. van Diggelen

ca. 1844

1910

Waardering Beekhof**A. Belevingswaarde**

- 1 herkenbaarheid landgoed aan de buitenkant: goed
- 2 herinneringswaarde: matig

B. Waardering intrinsiek

- 3 kenmerkendheid, kwaliteit stijlvoorbeeld vroege landschapsstijl: goed
- 4 zeldzaamheid als voorbeeld van vroege landschapsstijl binnen gemeente Deventer: redelijk
- 5 gaafheid historische structuren: goed
- 6 eenheid park-bebouwing: goed
- 7 huidig gebruik landgoed (behoud historisch karakter): wonen en weiland: goed

C. Waardering context

- 8 samenhang met omgeving: goed
- 9 structurerende werking: hoog
- 10 gaafheid omgeving: A1, matig

D. Totaalwaardering (cultuurhistorische betekenis): hoog

Google luchtfoto 2010

Begrenzing gebied van cultuurhistorische betekenis

Noordgrens: De Schipbeek

Oostgrens: De Marsdijk, grens van het vroege landschapspark en het weiland

Zuidgrens: De Koersensweg en de sloot aan de westkant langs het weiland boven het erf.

Westgrens: Gorsselseweg

Frieswijk

Zicht naar het Oude Bouwhuis

Het voormalige huis lag rechts van de weg

Solitaire eik (samengesteld)

Ligging:	ten oosten van Raalterweg
Eerste vermelding:	1327
Oppervlak:	160 ha (bos 51,3, akker 30,8, gras 58,9, water 1,4, overig 4,8)
Eigendom:	Stichting landgoed Frieswijk, sinds 1950
Openstelling:	ja
Gebouwen:	Hoofdgebouw (1775) met bouwhuizen afgebroken (in 1936) Oude bouwhuis-koetshuis 1841 Tuinmanswoning: De Wilgerije (1795, destijds woning van Gerard Waanders, hovenier) Nieuwe Bouwhuis.
Boerderijen:	- De Meijer of Groot Frieswijk (oudste vermelding 1723, afgebroken 1915, herbouwd in 1913/1915) - Het Hooge Huis (oudste vermelding 1748, afgebroken in 1955 herbouwd), - Goossen (1781, begin 19de eeuw ook wel Klein Frieswijk genoemd)

Fase 1 Middeleeuws leengoed van de bisschop van Utrecht

De havezate Frieswijk wordt voor het eerst vermeld in 1327. Het landgoed, dat in 1382 Vrieswijk of Vreeswijk werd genoemd, werd door de bisschop van Utrecht in leen gegeven aan Gelmer Coenraets.

Overlevering: Er zou op Frieswijk een heilige boom hebben gestaan, die veel bedevaartgangers trok. De exacte locatie is onbekend, maar in 1922 is een 14de-eeuws Mariabeeldje gevonden op de nabijgelegen boerderij De Tempel (Tempelmans).

Deze boerderij diende als schuilkerk. Vanaf 1954 staat het beeld in de kerk van Schalkhaar.

Fase 2 Heerschapskamer

Johan van Middachten liet omstreeks 1579 een heerschapskamer of een spijker bouwen, waarschijnlijk omgeven door de nog bestaande gracht. In die tijd was het een riddermatig goed.

Fase 3 Classicistisch huis 1775 met geometrische aanleg (foto huis)

Rond 1640 werd het huis uitgebreid of vond er nieuwbouw plaats. Men is waarschijnlijk begonnen met het aanleggen van lanen. Een classicistisch landhuis werd in 1775 door Willem Theodoor van Middachten gebouwd. De grachten bleven toen deels ongewijzigd, deels werden zij veranderd als vijver in een landschapspark

Fase 4 Landschappelijke parkaanleg

Op de kadasterkaart van 1823 is te zien dat de Raalterweg niet langs, maar door het landgoed liep. Er lag ook grond van Frieswijk aan de overzijde van de Raalterweg, 14 hectaren. Behalve de centrale as zijn ook enkele rondlopende paden en ronde perceelsgrenzen te zien, die duiden op de landschapsstijl. Deze vroege landschapsstijl is mogelijk omstreeks 1840 versterkt met enkele boomgroepen van samengestelde bomen (zomereik, paardenkastanjes). De toegangslaan en zichtas vanaf de Raalterweg is in landschapsstijl verkort en enigszins gekromd. Bij het overlijden van Richmonde van Middachten in 1901 ging Frieswijk over naar de familie Vos de Wael. Het huis bleef onbewoond en is in 1936 gesloopt. Er zijn diverse foto's bekend van het huis met de tuin ervoor (zie lit.) In 1950 werd de Stichting landgoed Frieswijk in het leven geroepen.

2010

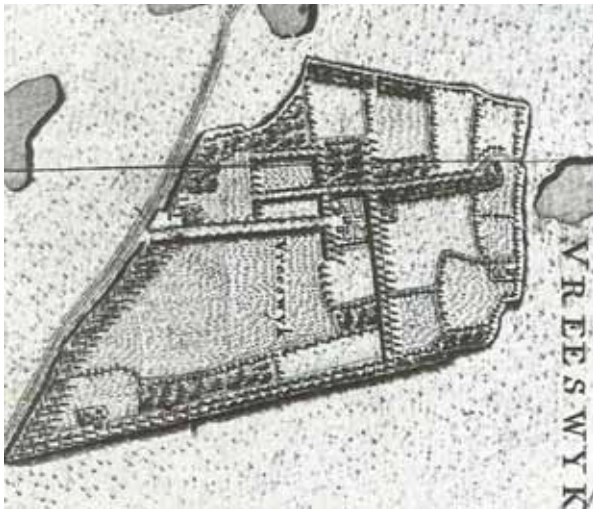
Er zijn belangrijke cultuurhistorische elementen bewaard gebleven, zoals wallen en dijkjes, parkaanleg en greppels aan de overzijde van de Raalterweg; intern: geometrisch: bosdelen langs Raalterweg en Waterdijk en lanen (kaart 1783) delen van de gracht, laantje tussen greppels, deel toegangslaan; landschapsstijl ca 1840-1850: een groots landschapspark met de rondwandeling, die op de kadasterkaart 1823 met een stippellijn is aangegeven, zijn nog aanwezig. Monumentale bomen (linden bij het voormalige huis) en genoemde boomgroepen.

Samenvattend

Het van oorsprong middeleeuwse landgoed heeft adellijke bewoners en bestuurders van Deventer als eigenaren gehad. Van 1560 tot 1901 was Frieswijk in handen van de familie Van Middachten. Rond en in het terrein zijn veel resten bewaard gebleven van dijken, geometrische en landschappelijke aanleg. De landschapsstijl is groots en domineert over de geometrische onderdelen. De uitzonderlijk mooie samengestelde bomen, onderdelen van het landschapspark, herinneren ook aan de heilige pelgrimsboom.

Literatuur

A.J. Gevers en A.J. Mensema, 'De Havezaten in Salland', Uitgeverij Canaletto Alphen aan de Rijn, 1997, p. 29-33
'Landgoed Frieswijk', Ver. Overijssels Particulier Grondbezit, Dalfsen, 1999

1781

kaart 1823 in kaart 2010

Kadasterkaart uit 1823. Bron: Gevers & Mensema, 2005.

1847

1917

Waardering Frieswijk**A. Belevingswaarde**

1. Herkenbaarheid landgoed aan de buitenkant: matig
2. herinneringswaarde: hoog

B. Waardering intrinsiek

3. kenmerkendheid, kwaliteit stijlvoorbeeld volle landschapsstijl: hoog
4. zeldzaamheid: mooi voorbeeld van landschapsstijl binnen gemeente Deventer:
5. gaafheid historisch structuren: hoog
6. eenheid park bebouwing: aanwezige gebouwen goed, hoofdhuis ontbreekt: redelijk - middel
7. Huidig gebruik landgoed (behoud historisch karakter): wonen en landbouw: goed

C. Waardering context

1. samenhang: middel
8. structurerende werking: hoog
9. gaafheid omgeving: hoog

D. Totaalwaardering (cultuurhistorische betekenis): hoog

Begrenzing van het cultuurhistorisch belangrijkste gebied van Frieswijk

Begrenzing gebied van cultuurhistorische betekenis, afwijkend van de huidige eigendomsgrenzen

Westgrens: De Raalterweg liep dwars door het landgoed Ten westen van de Raalterweg (nu eigendom St IJssellandschap) lag een greppel tussen stroken hakhout (1832). In de zuidwesthoek werd een mini landschapsparkje aangelegd met vijvertje, wal en dikke samengestelde beuk (nu dood).

De zuidgrens, de Waterdijk, was eigendom van de eigenaar van Frieswijk. Gezien de hoge wal aan de noordzijde van de weg en de historische beplanting (kaart 1781) behoort de Waterdijk tot de cultuurhistorische waarden van Frieswijk.

Ten noorden ligt de Koeweg waar een eikengroep de parkaanleg accentueert. Hier is de enige plaats waar men in het landschap buiten Frieswijk kan kijken.

De oostgrens, Frieswijkerweg, is de historische grens (kaart 1781). Hij was geen eigendom van Frieswijk (1832).

't Hemeltje

Oud, diepliggend pad van het sterrebos

De ronde vijver

De Postweg met oude eiken

Ligging:	Paalmansweg 9, ten zuiden van Bathmense molen, aan de zuidkant van de Holterweg N344
Eerste vermelding:	1625
Oppervlakte:	42,2 ha (bos 23,5; gras 10,8; akker 5,4; natuur 0,7; overig 1,8)
Eigendom:	Stichting IJssellandschap, ASR Levensverzekeringen, T. Sandberg (17 ha)
Openstelling:	ja (NSW landgoed)
Gebouwen:	- diverse woningen
Boerderij:	- agrarisch bedrijf

Fase 1 boerderij en uitspanning langs de Postweg

Het Hemeltje was een boerderij en een uitspanning bij een tol op de grens van Diepenveen en Bathmen. Het was een van de pleisterplaatsen aan de hessenweg en postroute tussen Deventer en Duitsland.

Fase 2 landgoed met spieker (zie kaart 1781)

In de zeventiende eeuw werd het een uitgestrekt landgoed, eigendom van de drost van Salland, Albert Sloet van Warmeloo. Het had een tuin, een sterrenbos en bouwgronden. De Postweg liep midden over het landgoed. Omstreeks 1790 was er voor het eerst sprake van een spieker, een zomerhuis, bij Het Hemeltje. In 1813 lag langs de Postweg 'Auberge 't Hemeltje tusschen Bathmen en Holten' (uitleg bij kaart 1813).

Fase 3 aanleg Holterweg (zie kaart 1823)

In 1823 werd een nieuwe, verharde weg Deventer-Holten-Hannover aangelegd ten noorden van het landgoed. Toen verviel de functie van herberg. In 1825 brandde de boerderij af en werd herbouwd. In 1832 was koopman Jan van Tright jr. eigenaar van het landgoed. Er stond een huis in het verlengde van de bossen. Het bestond toen uit bos, dennenbos en bouwland omgeven door eikenhakhout. In het bos lagen twee rechthoekige weilandjes en een groter bouwland (rechts); ten zuiden van de Postweg een groot bouwland omzoomd met hakhout en dennenbos. Het landgoed is niet in landschapsstijl omgevormd.

1894 twee kleine opstallen

Bouw van vermoedelijk een huisje met schuur in het weiland, waarin later de boerderij werd gebouwd.

2010

De oude postweg, nog steeds een zandweg met oude eiken erlangs, loopt langs het landgoed; de Postweg is deels dichtgegroeid en dichtgeplant. Het landgoed bestaat uit bouwland en bos er omheen, een deel van de oude laanbeplantingen is nog aanwezig; tevens een klein rond vijvertje in een van de bosvakken. Het parkbos is gewijzigd in productiebos; een belangrijk deel van het bos is bewaard gebleven, maar juist niet het sterrenbos, waar nu een huis staat in de noord-zuidas van het voormalige sterrenbos, dat werd omgevormd tot weiland, op één laan na. Er staat nog meer bebouwing in het bos.

De plek van het oorspronkelijke huis 't Hemeltje is afgescheiden van het gebied in particulier eigendom.

Ten zuiden van het Hemeltje ligt de Apenhuizerenkweg, die ook al op de kaart van Hottinger, 1780, te zien is.

Samenvattend

17de eeuw wandelbos met rechte wegen en sterrenbos, een rond vijvertje. Veel van de bosaanleg is omgezet in productiebos van naaldhout. Een van de zes lanen van de ster is nog aanwezig, de rest is grasland geworden. Er staan nu diverse woningen in het bos. Het landgoed is vervallen van een 17de eeuw wandelbos met sierfunctie naar 20ste eeuw productiebos.

Kaarten

1783 Hottinger kaart

1813 Carte Figurative, C. van der Meer te Zwolle, onder toezicht van Hoofdingenieur J.E. Wildeman (archief Hof van Espelo, NA)

1823 Kadestrale inmeting

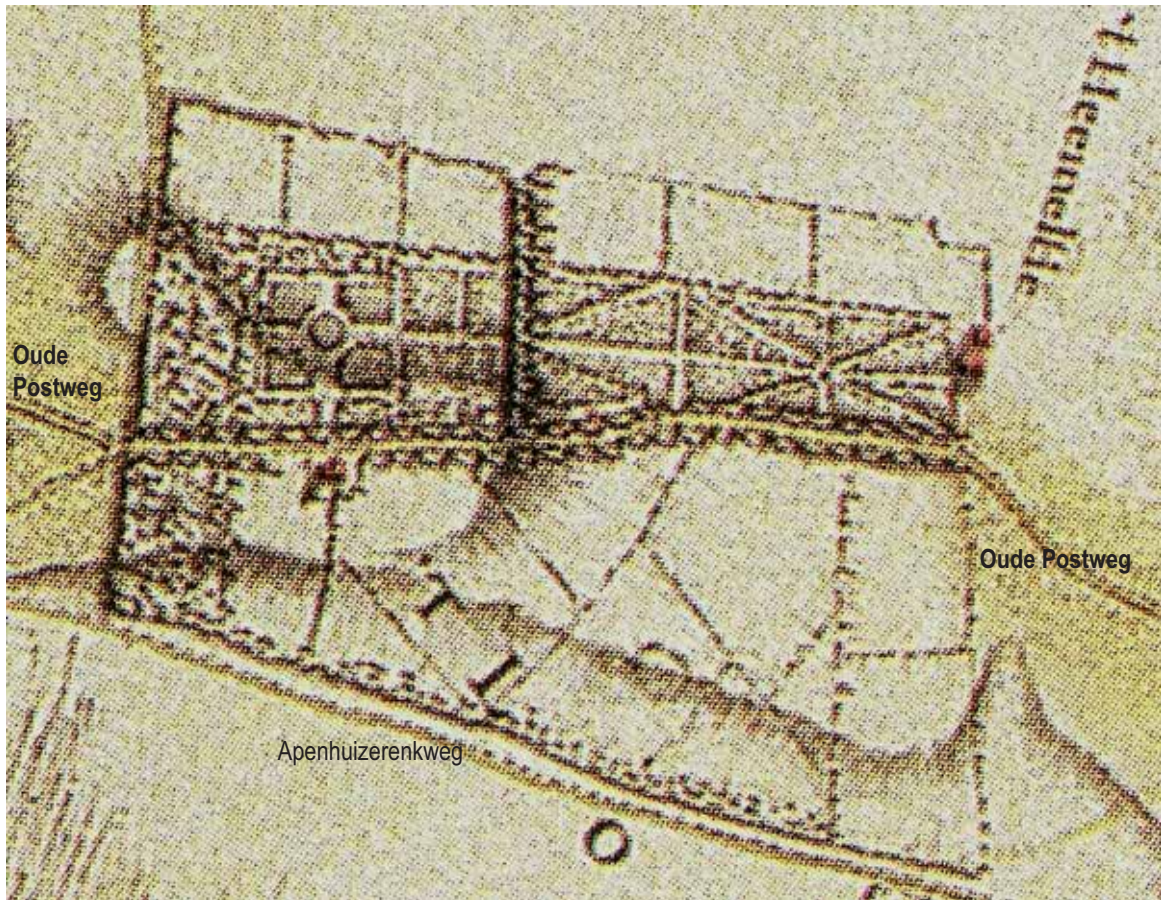
Literatuur

Boonstra, R., Uit de geschiedenis van 'de Beekhof' en omgeving, Oudheidkundige Kring Bathmen, 1994, p.11.

A. Haartsen en L. Albers, Cultuurhistorische waarden in het buitengebied van Deventer, 2009, p.46

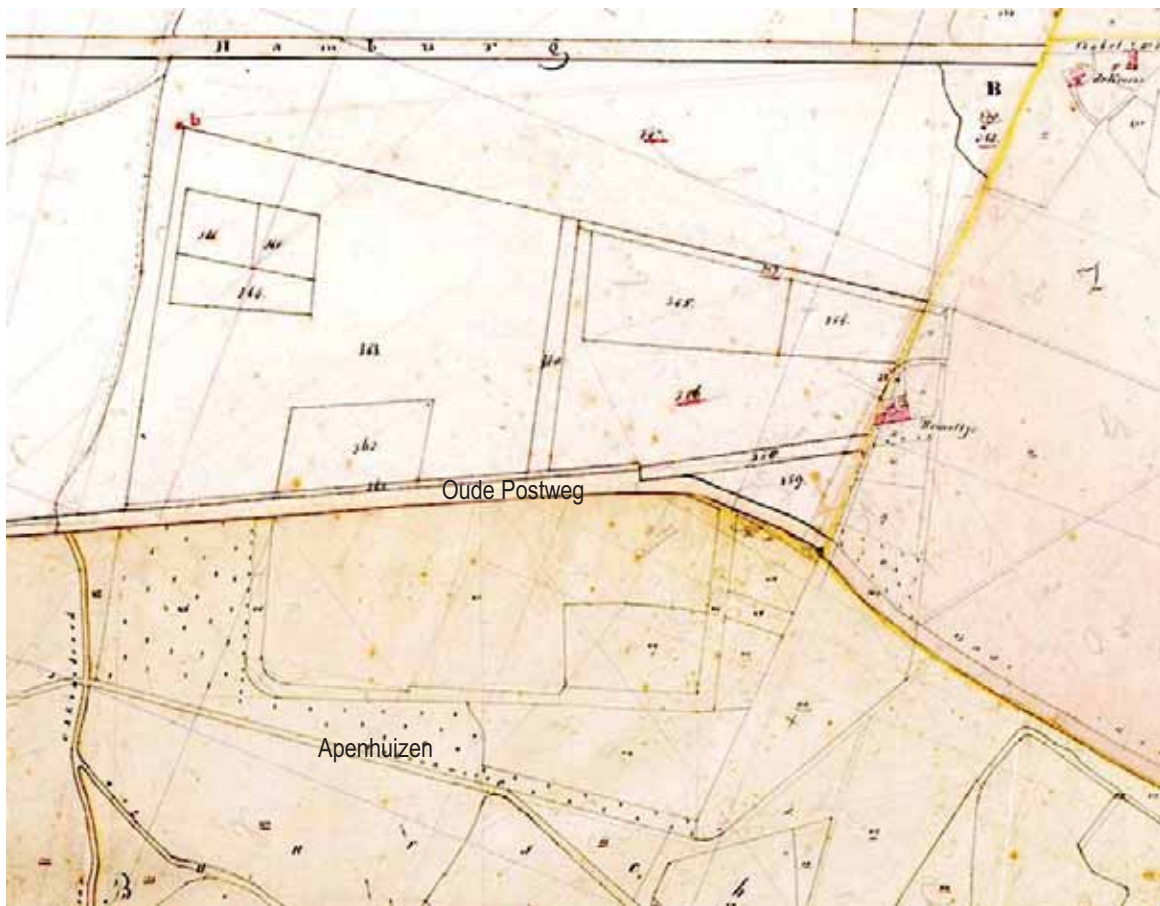
Teeling, Ing. P.S., Landmeters van de Kadastreting van Nederland, Uitgave van de Hoofddirectie van de Dienst van het Kadaster en de Openbare Registers, 1984, pag. 27, 28.

Dam, van IS, De weg van Deventer naar de Duitse grens via Enschede rep. Oldenzaal, als onderdeel van den Heirweg van Parijs naar Belijn in 1813

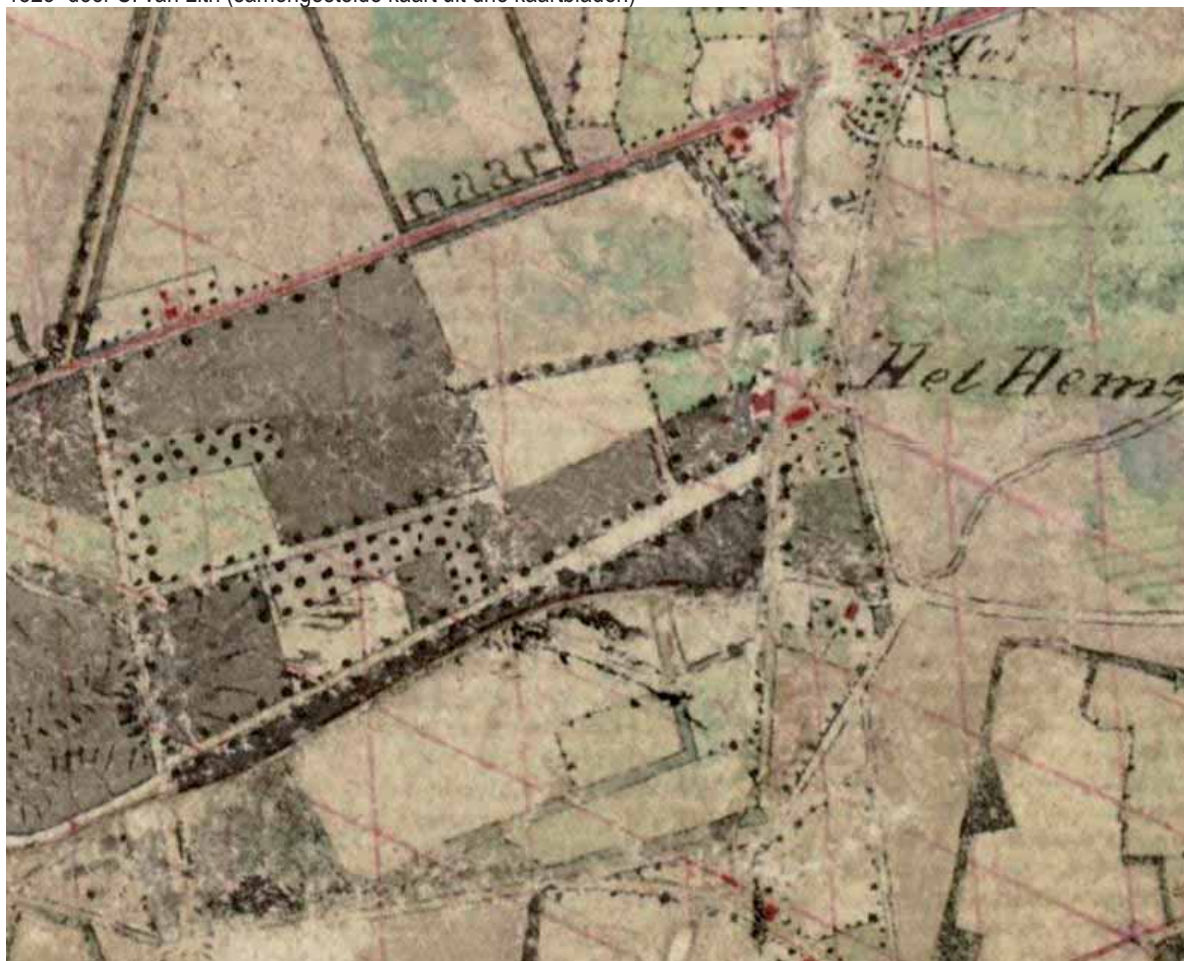

1783

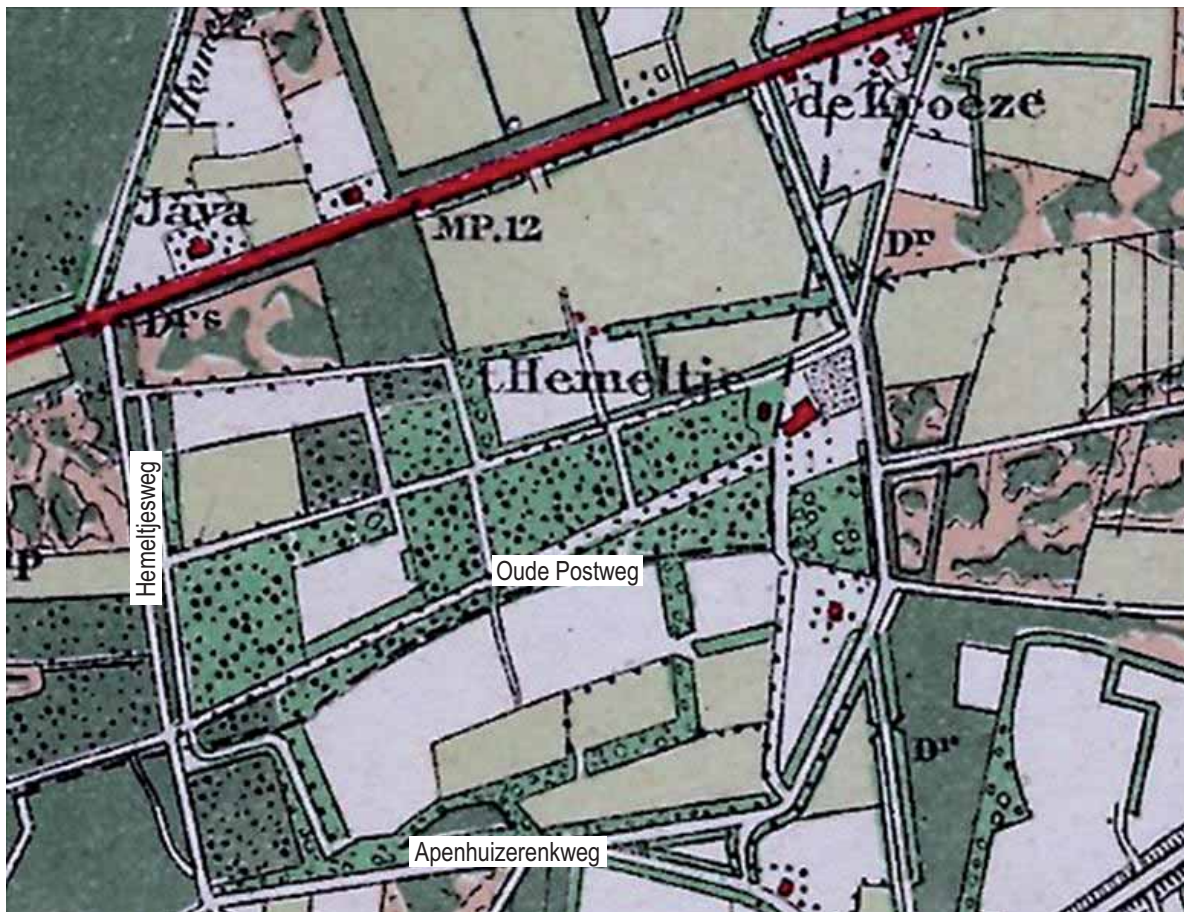

1823 door S. van Lith (samengestelde kaart uit drie kaartbladen)

ca. 1847

ca. 1894

Waardering 't Hemeltje

A. Belevingswaarde

- 1 herkenbaarheid landgoed aan de buitenkant: matig (3)
- 2 herinneringswaarde: matig(3)

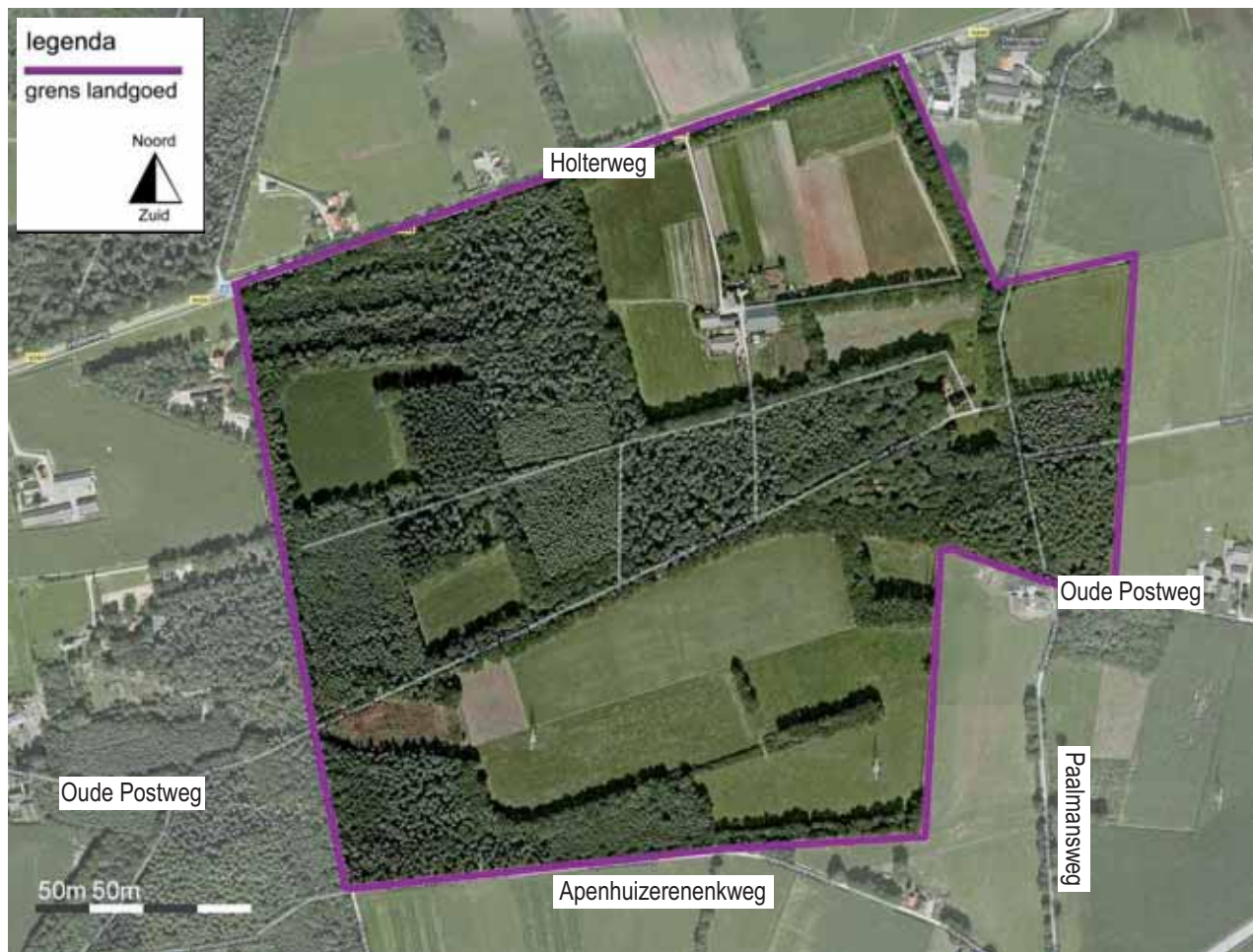
B. Waardering intrinsiek

- 3 kenmerkendheid, kwaliteit stijlvoorbeeld: geometrische aanleg: matig (3)
- 4 zeldzaamheid als voorbeeld 17de eeuwse aanleg binnen gemeente Deventer: redelijk (4)
- 5 gaafheid historische structuren: goed (5)
- 6 eenheid park-bebouwing: boerderij is groot, huis afgescheiden: laag/slecht (2)
- 7 huidig gebruik landgoed (behoud historisch karakter): recreatie en bosbouw: goed (5)

C. Waardering context

- 8 samenhang met omgeving: Postweg, redelijk (4)
- 9 structurerende werking: hoog (5)
- 10 gaafheid omgeving: agrarisch gebied en bos: goed (5)

D. Totaalwaardering (cultuurhistorische betekenis): redelijk (4)

Grens cultuurhistorisch waardevol gebied 't Hemeltje (Google Luchtfoto)

Begrenzing gebied van cultuurhistorische betekenis

Noordgrens: de Holterweg, oude weg van Deventer naar Hamburg

Oostgrens: gedeeltelijk zoals in 1832 en om bos, voormalig heidegebied

Zuidgrens: zoals 1832, gedeeltelijk langs de Apenhuizerenenkweg

Westgrens: zoals in 1832, nu deels de Hemeltjesweg, zuidkant dwars door het bos.

De Hoek en Lankhorst

Den Hoek met bruine beuken van het park

gezien vanaf de Averlose Houtweg, 2008

Huis Lankhorst gebouwd 1908-1910

Tuinmanswoning Lankhorst (boerderij De Pieterman)

Ligging:	ten noorden van Diepenveen en ten oosten van de Boxbergerweg, adres Hoekweg 3
Eerste vermelding:	1754
Eigendom:	ASR Levensverzekering N.V.
Openstelling:	ja
Gebouwen:	- hoofdgebouw De Hoek (ca. 1800) (gemeentemonument)
Boerderijen:	- De Moespot, nu Wolfshoek (1938)

Fase 1 1754 tot 1791 Lanters-kamer en lanenstelsel

Op de kaart van 1783, tijdens het eigendom van de familie Hagedoorn (1754-1791), is op de locatie van De Hoek een vierhoekig bouwland getekend met lanen daar omheen. Er is een klein gebouwtje aangegeven, vermoedelijk een lanters-kamer. In een groter bouwland staat boerderij De Moespot. Ook dit bouwland wordt omringd door lanen.

Fase 2 1791 tot 1804 Aanleg toegangslaan

Van 1791 tot 1855 was De Hoek eigendom van de familie Schimmelpenninck. Gerrit Schimmelpenninck (1725-1804) wijnkoper te Deventer was de eerste eigenaar en liet vermoedelijk een lange toegangslaan (Grote voor Allee volgens veilingkaart 1855) vanaf de Boxbergerweg naar het huis aanleggen, met haaks daarop twee dwarslanen vòòr het huis langs. Het herenhuis De Hoek is vermoedelijk gebouwd rond 1800.

Fase 3 tussen 1804 en 1832 Landschappelijke aanleg

Tussen 1804 en 1832 is er veel grond aangekocht en is een ruim landschapspark aangelegd door Willem Gerritszoon Schimmelpenninck (zie grenzen in 1832 op Google kaart). Van dit park zijn nog veel bruine beuken en tamme kastanjes bewaard gebleven. Vaak zijn het samengestelde bomen. In 1832 worden twee koepels genoemd bij De Hoek en is een landschappelijke vijver ingetekend bij De Moespot.

Fase 4 1855 Uiteenvallen landgoed

In 1855 werd het landgoed geveild: *'Het aanzienlijk en rentgevend landgoed Den Hoek, volgens kadastrale meting groot 371 bunders, 95 roeden en 20 ellen, bestaande uit een ruim en wel doortimmerd Heerenhuis met tien kamers, Keuken, Kelder, Dienstboden-kamers enz., ruim Koetshuis en Stal voor tien Paarden en verdere gebouwen voor landbouwbedrijf, Tuinmanswoning, uitgestrekte tuinen met Oranjerie en andere Kasten, Schuttingen, beplant met fijne Vruchtbomen, Appelen- en Kersenboomgaarden, smaakvol aangelegde Water-partijen, Wandelingen met Koepels en beplant met zware boomen, voorts daartusschen en bijgelegen Eiken Akkermaals- en Dennenbosschen, met de Bouw- en Weidelanden, behoorende tot zeven Boeren-Erven en twee Katersteden, met derzelver kapitale Bouwmanswoningen en Getimmerten'* (GA Deventer, Mevr. Tadema). Als gevolg van de veiling is het geheel in belangrijke mate verkaveld.

In 1860 werd boerderij Pieterman of Haarveld gebouwd (Verlengde Randerstraat 1) (zie kaart 1865).

Ook in 1890 is landgoed De Hoek geveild. Op de plaats van een koepel verscheen in 1908 (volgens RCE tussen 1908 en 1910) landhuis de **Lankhorst** (rijksmonument). Het hoofdhuis van de Hoek werd begin 1900 verhuurd. De boerderijen werden verzelfstandigd.

Boerderij De Pieterman of Haarveld werd in 1912 door Marsman verbouwd tot tuinmanswoning bij de Lankhorst. Dwars over het landgoed werd de spoorlijn Deventer-Ommen (1910-1935) aangelegd. Halte de Hoek lag het spoor de Averlose houtweg sneed. Ten zuiden van die weg is het spoor uitgewist, aan de noordkant werd het spoor vervangen door een weg. De volgende eigenaar de heer W.K. Verhopen de Salve gebruikte het landgoed voornamelijk ten behoeve van de jacht (1909-1931).

In 1931 werd De Hoek opnieuw geveild. Familie Ankersmit werd eigenaar en bouwde de boerderij **De Wolfshoek** (1938). Een deel van het park werd golfterrein. In 1934 waren er vier holes.

De Moespot was op de kaart van 1783 een boerderij in een eigen bouwland gelegen. In 1823 blijken er moestuinen te liggen met sloten eromheen; bovendien een kleine landschappelijke vijver. De Moespot lijkt dan een buitenplaatsje in eigendom van Willem Schimmelpenninck (evenals de Hoek); op de kaarten van 1847, 1917 en 1933 heet de plaats Wolfhoek. In 1938 werd elders de boerderij Wolfshoek gebouwd en herkreeg de Moespot zijn oude naam.

De gronden van De Hoek, de Moespot, Wolfshoek en het Jachthuis zijn sinds 1986 eigendom van ASR Levensverzekering N.V. (voorheen AMEV).

2010

Schuin voor het hoofdhuis De Hoek ligt een vijver met onder andere een oude moerascipres. Over het landgoed verspreid staan oude beuken; twee bruine aan weerszijden van het huis, op de hoek van de Hoekweg en de Averlose Houtweg en in een houtwal; samengestelde tamme kastanjes en andere historische parkbomen zijn ook nog aanwezig. De oude spoordijk is nu de noordwest grens van het landgoed.

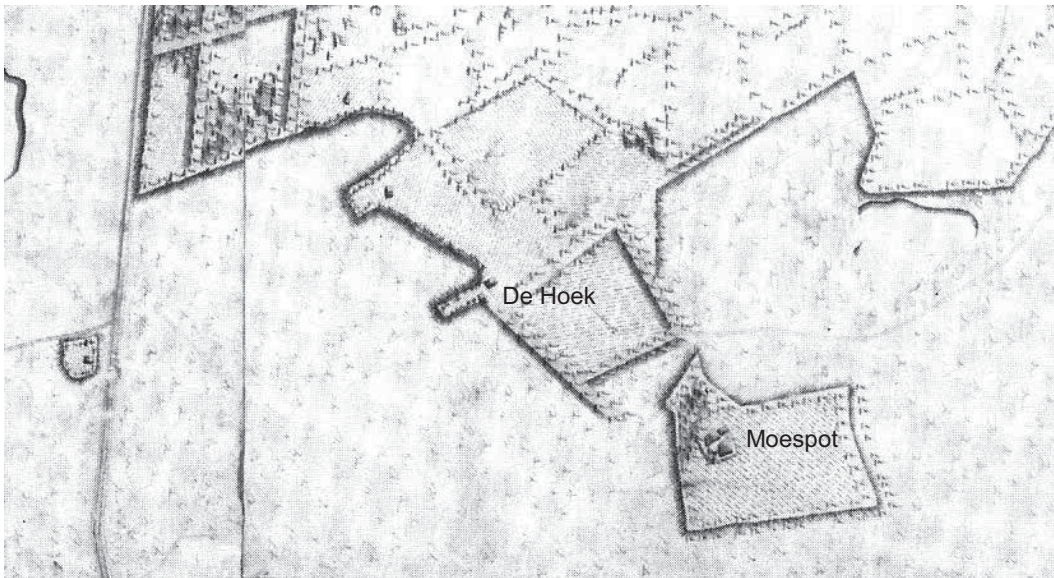
Samenvattend

Het landgoed De Hoek was een groot landgoed toen het werd geveild in 1855. De structuur van het vierhoekige bouwland uit 1783 is nog aanwezig. De toegangsweg van het uit eind 18de eeuwse lanenstelsel, waaronder de toegangsweg is nog aanwezig.

Literatuur

Jan ten Hove, De geschiedenis van Diepenveen deel 1

Mevr. Tadema, "Landgoed de Hoek", z.j.

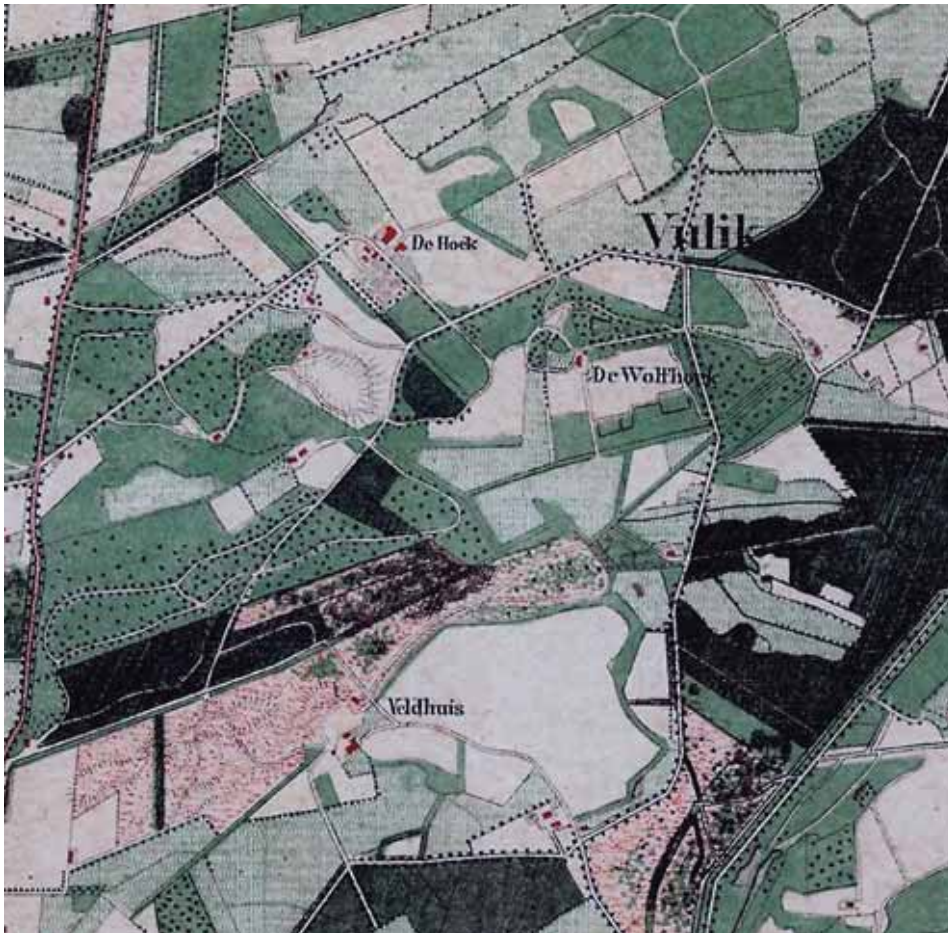
1783 Op de plek van de Wolfshoek uit 1938 staat een groepje naaldbomen. De hoogtekaart geeft aan dat dit een hoge plek in het landschap is.

naar kadasterkaart 1823

1847 Nationaal Archief 18de eeuwse lanen en 19de eeuwse slingerpaden door de bossen van het landschapspark

1865

1917

Waardering De Hoek**A. Belevingswaarde**

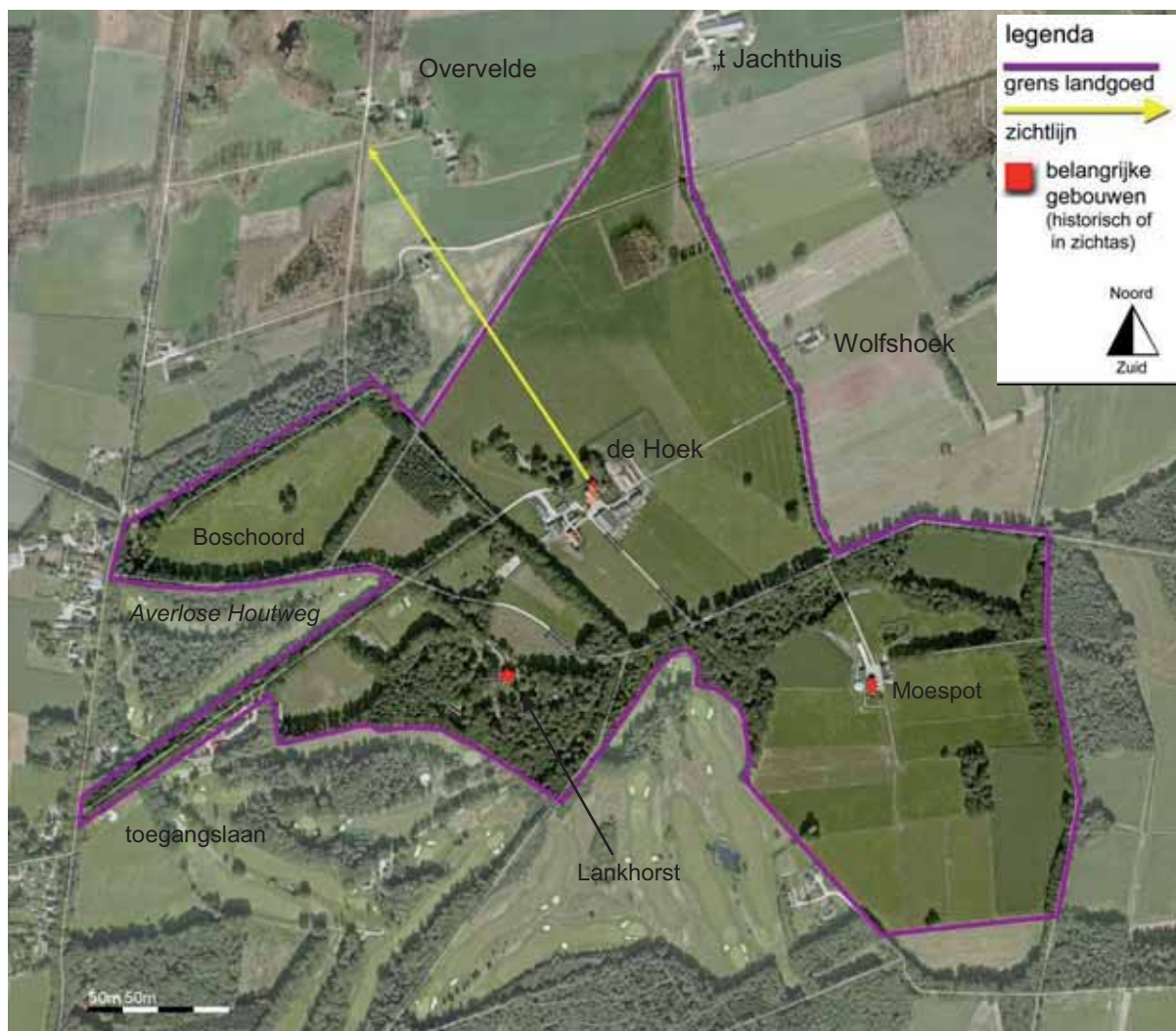
- 1 herkenbaarheid landgoed aan de buitenkant: matig
- 2 herinneringswaarde: matig

B. Waardering intrinsiek

- 3 kenmerkendheid, kwaliteit stijlvoorbeeld landschapsstijl redelijk
- 4 zeldzaamheid als voorbeeld van landschapsstijl binnen gemeente Deventer: matig
- 5 gaafheid historische structuren: redelijk
- 6 eenheid park-bebouwing: redelijk
- 7 huidig gebruik landgoed (behoud historisch karakter): wonen en landbouw: goed

C. Waardering context

- 8 samenhang met omgeving: goed
- 9 structurerende werking: redelijk
- 10 gaafheid omgeving: goed

D. Totaalwaardering (cultuurhistorische betekenis): redelijk

Google luchtfoto 2010

Begrenzing gebied van cultuurhistorische betekenis

- Noord-westgrens: spoorlijn met het weiland van Boschoord met eikengroep (zie foto)
- Oostgrens: weg van 't Jachthuis langs boerderij Wolfshoek naar de Averlose Houtweg Veldhuizerdijk (oostgrens van Moespot)
- Zuidgrens: gebied rond Moespot en bosrand van Lankhorst
- Westgrens: 18de eeuwse toegangslaan tot de Hoek en weiland Boschoord

weiland van Boschoord met eikengroep, naar zeggen een 12 apostelen groep

Uitzicht vanuit de tuin van De Hoek richting noordoost

voorkant huis De Hoek

Bruine beuk met meerdere stammen

Toegangslaan naar De Hoek, aangelegd omstreeks 1800, juni 2010

Landgoed de Kranenkamp

Slingervijver 1824 A. van Leusen en 'gebundelde boom'

de Zandweg ten oosten van de Torenallee

Boerderij met koetshuis uit 1831

Ligging:	aan de Raalterweg bij nr. 39, ten noordoosten van Diepenveen
Eerste vermelding:	1604
Eigendom:	noordelijk deel: particulier E.C.C. Houck (17,9 ha); Landschapspark (1824) en zuidelijk deel: Stichting IJssellandschap (? Ha),
Openstelling:	ja
Gebouwen:	- hoofdhuis verdwenen (1935) - Jachthuis (1935 architect Knuttel) - Jachtopzienershuisje (ca. 1940) - woonhuis familie Houck (1853, 1935)
Boerderijen:	- boerderij achter verdwenen hoofdhuis (1831)

Fase 1 1604 Boerderij

Johan ter Bruggen bouwde een boerderij aan de Soestwetering op het puntje droge grond voordat de Soestwetering naar het noorden afboog. Boerderij de Kranenkamp verkocht hij in 1604 aan Arend Condewijn, schout van Colmschate. Ten noordwesten van de boerderij lag vermoedelijk een bosje met hakhout.

Fase 2 1700 Bouw landhuis en aanleg lanenstelsel (zie kaart 1783)

Omstreeks 1700 werd een landhuis gebouwd en naar drie richtingen lanen aangelegd door Gerhard Joan Jacobson, burgemeester van Deventer.

Fase 3 Verlenging lanen tussen 1783-1823

Tussen 1783 en 1823 werd de zuidelijke centrale as, de Torenallee, verlengd, zodat hij vanuit het huis zicht bood op de Lebuiuskerk van Deventer (tot ca 1865 volgens overlevering). De bossen en hakhoutpercelen waren sterk uitgebreid. In de hoek van de Torenlaan en de Averlose houtweg ligt een heuveltje vanwaar men uitzicht had over de eigen bouwlanden. Door een huwelijk met Maria Elisabeth Wolfsen, achterkleindochter van G.J. Jacobson, werd Izaäk van Delden mede-eigenaar. Deze maakte aantekeningen over het landgoed. In 1832 beschrijft hij dat "het nieuwe bosch" in 1800 met waterwerken is doorgraven; toen zijn beuken en eiken geplant, waarvan de beuken in 1833 weer werden geroid. Volgens hem is in 1821 het eenvoudige huis met een verdieping verhoogd¹. (zie foto van 1891).

Fase 4 Landschapspark (kaart 1823-1832)

Van Delden liet in het nieuwe Bosch het aanwezige waterwerk veranderen tot een landschappelijk park ontworpen door de landschapsarchitect Albertus van Leusen (1777-1843). Middels de in 1795 gebouwde stuw, "het schut", werd een niveauverschil gemaakt tussen de slingervijver en het lager gelegen vijvertje voor het huis, waar een watervalletje in het zicht van het huis het resultaat van was. Volgens zijn aantekeningen werd in 1833 een begin gemaakt met het aanplanten van eiken en heesters. De oprijlaan is in 1833 (her)aangelegd.

Fase 5 Uitbreiding landschapspark omstreeks 1850 (zie kaart 1849)

De dochter van Izaäk van Delden huwde in 1848 met Willem Conraed Houck. W.C. Houck maakte in 1849 zelf het ontwerp van de Kranenkamp, tussen de Soestwetering en de Averlose houtweg, met de slingerpaden door de merendeels nieuw aangelegde bossen op de voormalige markegronden. Ten westen van het huis lag een tuin tot over de Soestwetering, moestuin en boomgaard.

Het gehele landgoed was tot 1934 in bezit van de familie Houck. In dat jaar is het centrale- en zuidelijke deel verkocht aan de heer W.M. Kolff. Deze liet in 1935 het huis afbreken. In 1950 verkocht de heer Kolff zijn deel aan de voorganger van Stichting IJssellandschap. Het noordelijke deel is nog steeds in het bezit van de familie Houck.

In 1968 is de Soestwetering verlegd en het tot dan toe functionerende schut gesloopt.

2010

Vier lanen zijn rudimentair bewaard gebleven. Het landschapspark met de slingervijver van Van Leusen is in 2008 deels hersteld waarbij niet alle bruggen en paden zijn hersteld. Het bomenbestand van dit park is nog grotendeels aanwezig. De toegangslaan vanaf de Raalterweg is deels herplant.

Samenvattend

¹ citaten uit aantekeningen door I. van Delden; vriendelijke mededelingen door de heer E.C.C.Houck

Vroeg 18de eeuwse lanen gaan samen met een landschapsparkje van kort na 1821. (kleine wandeling) en een ruim landschapspark, door en om de gehele Kranenkamp (grote wandeling).

Kaarten de Kranenkamp

1824 Ontwerptekening door Albertus van Leusen voor het oostelijk landschapspark met slingervijver voor de Kranenkamp.

1849 Ontwerptekening door W.C. Houck 'wiskundige bij de genie', archief familie Houck

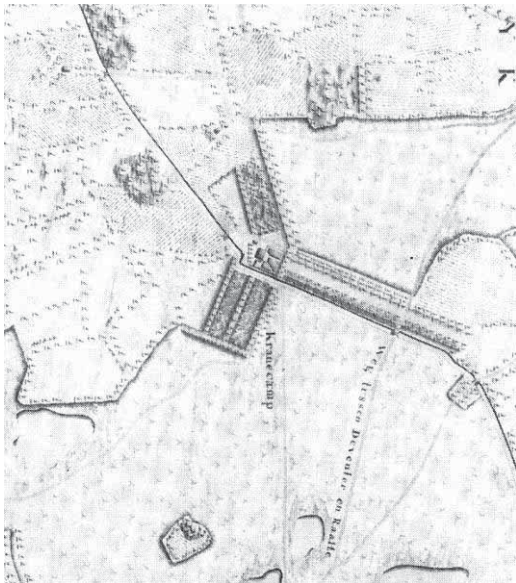
1894 Situatietekening door I.A. Houck, archief familie Houck

Literatuur

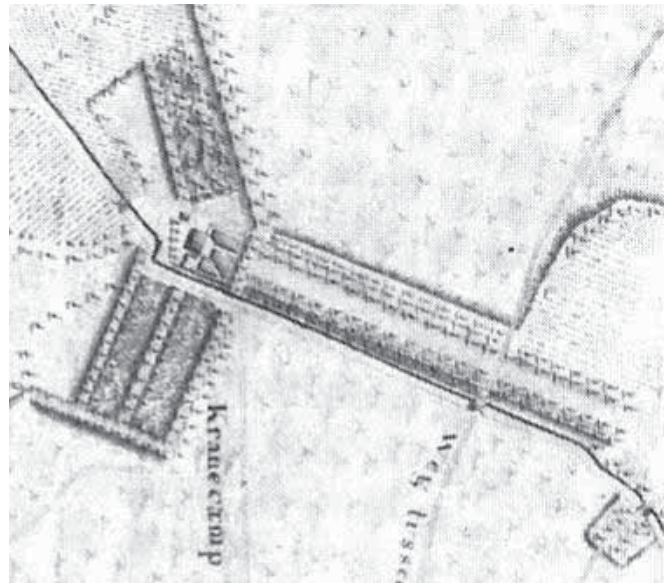
"Persoonlijke aantekeningen van Izaäk van Delden, archief familie Houck.

H.J. Nalis, *Van Leusen*, Bulletin Cascade, 2de jaargang, nr. 1 / 2, 1993, p. 30-31

Hazepad Wandelingen, De Kranenkamp, IJssellandschap, Deventer, oktober 2009

1783

1823 naar kadasterkaart

1823-1832

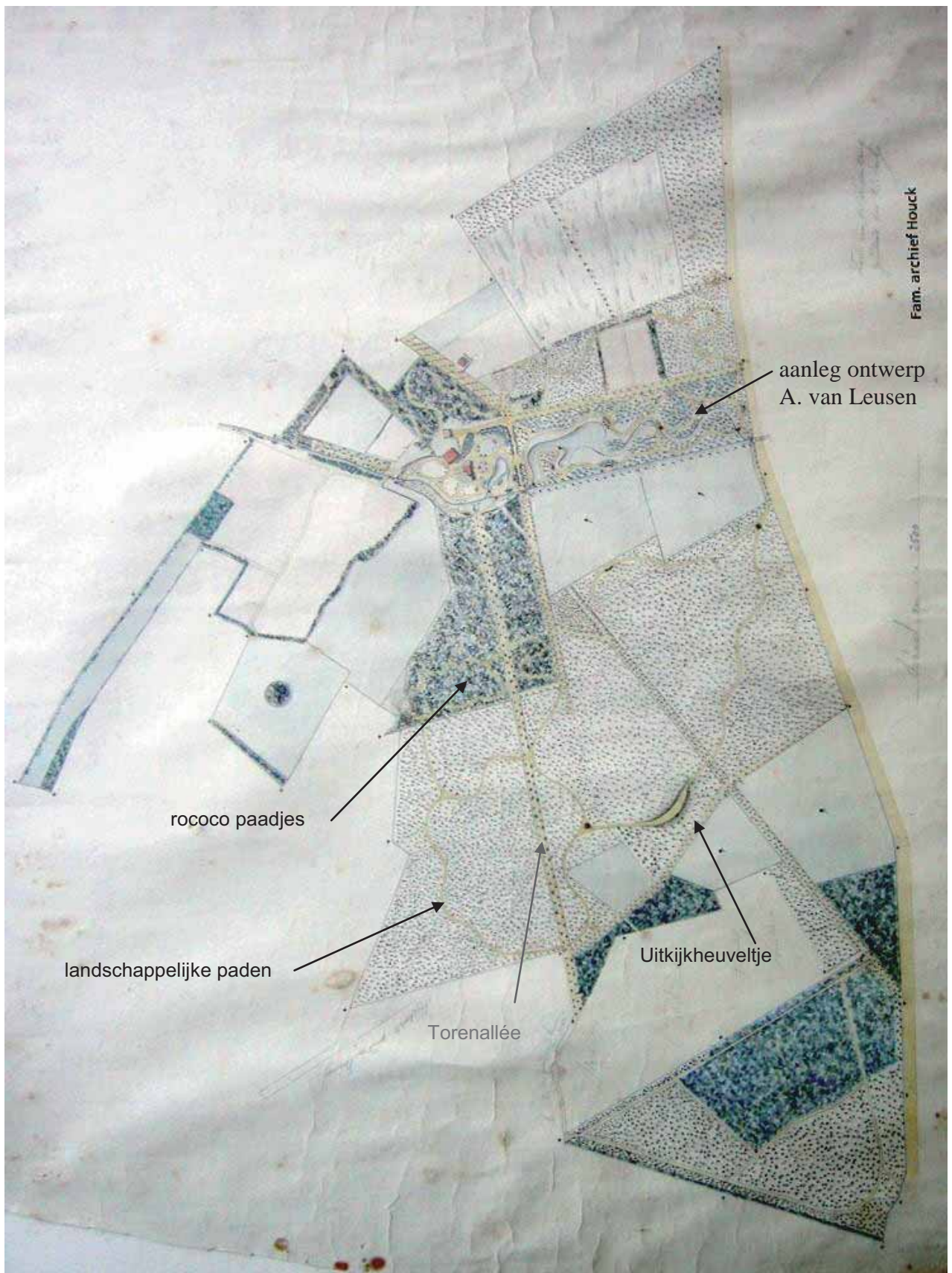

1824 A. van Leusen, ontwerptekening van het park met slingerende wandelpaden en waterlopen.

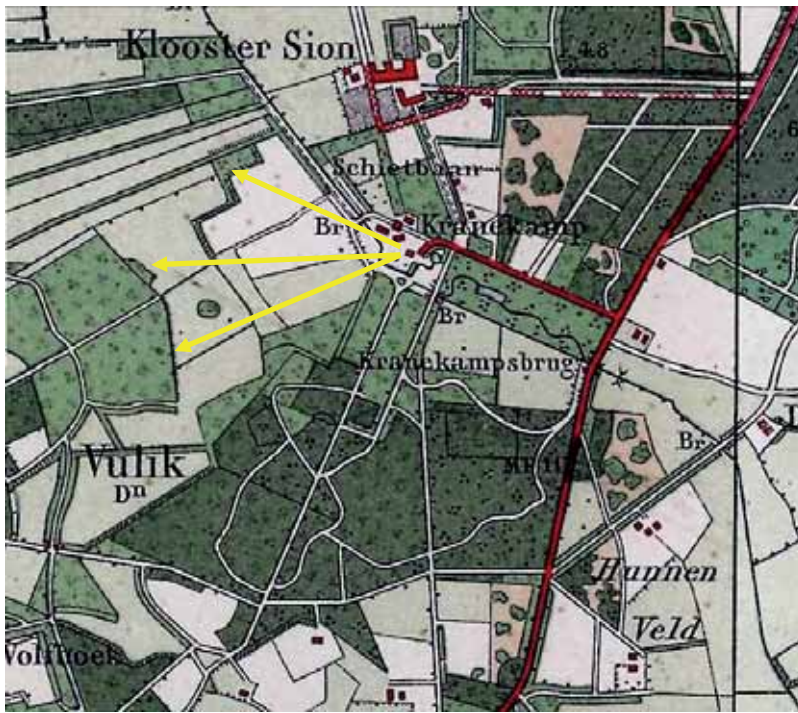

Vóór 1847 (tenzij de datering van deze kaart niet correct is) werd een groot landschapspark met boomgroepen en solitaire in de weilanden aangelegd ten westen van de Kranenkamp, waarvan nu nog een enkel element aanwezig is.

1847

1849 Situatie en ontwerpschets door W.C. Houck (wiskundige bij de genie)

kaart 1891

April 1891 Voormalige huis de Kranenkamp met vijver, brug, tuinhuisje en sluisje van de Kranenkamp. Op de linkerfoto is de boom rechts van het huis vermoedelijk de gebundelde tamme kastanje. (foto's Stadsarchief Deventer)

1894. De Kranenkamp in 1894 getekend door I.A. Houck, archief familie Houck.

Waardering Kranenkamp

A. Belevingswaarde

- 1 herkenbaarheid landgoed aan de buitenkant: redelijk
- 2 herinneringswaarde (geen specifieke persoon of gebeurtenis): matig

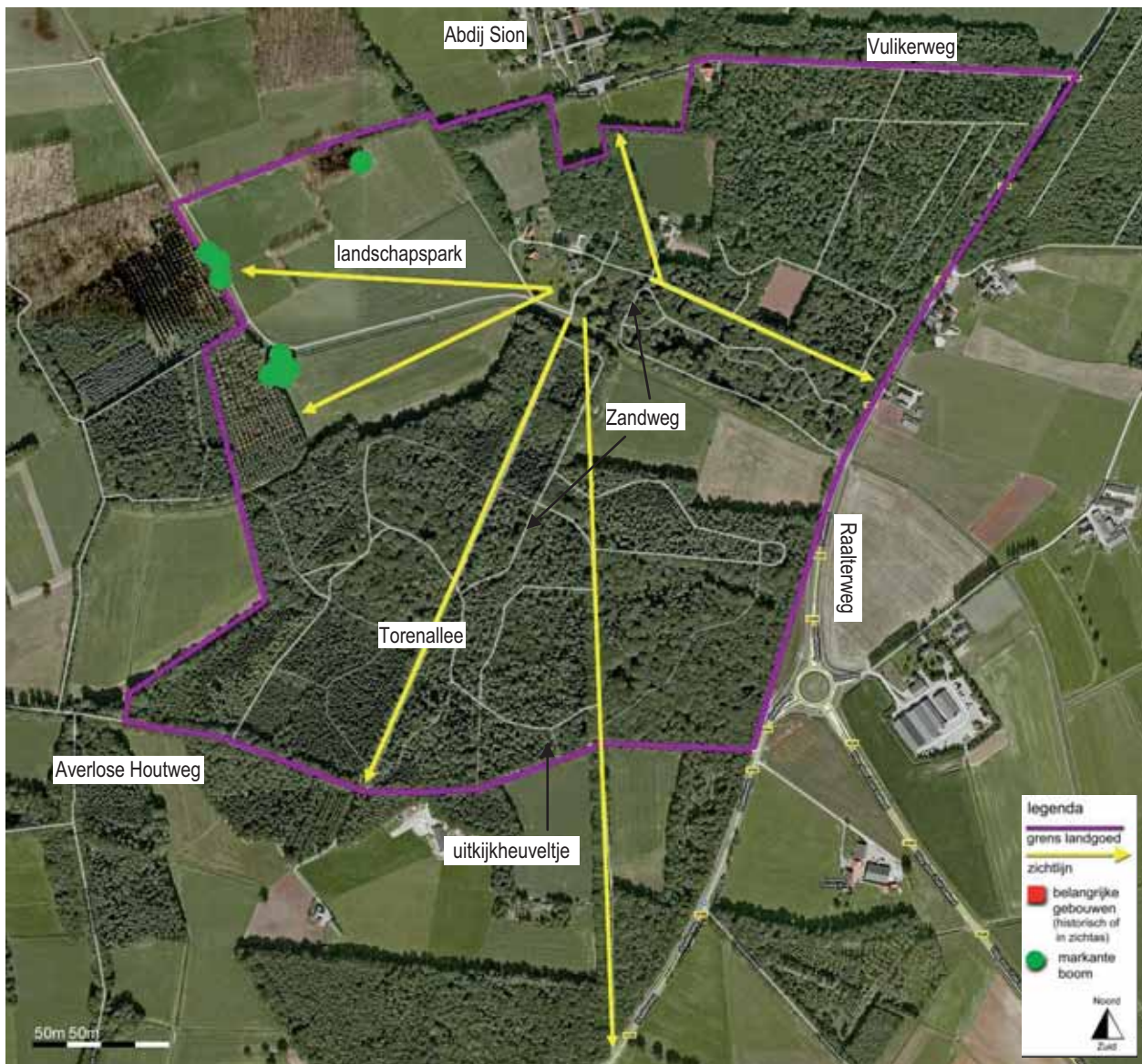
B. Waardering intrinsiek

- 3 kenmerkendheid, kwaliteit stijlvoorbeeld landschapsstijl: goed
- 4 zeldzaamheid als voorbeeld van landschapsstijl van A. van Leusen: goed
- 5 gaafheid historische structuren: redelijk
- 6 eenheid park-bebouwing: centrale huis ontbreekt, geen storende bebouwing: redelijk
- 7 huidig gebruik landgoed (behoud historisch karakter): wonen, recreatie en landbouw: goed

C. Waardering context

- 8 samenhang met omgeving: goed
- 9 structurerende werking: hoog
- 10 gaafheid omgeving: redelijk

D. Totaalwaardering (cultuurhistorische betekenis): goed

Google 2010 met begrenzing van het cultuurhistorisch belangrijk gebied, geen eigendomsgrenzen

Begrenzing gebied van cultuurhistorische betekenis

Noordgrens: Vullikerweg en verlengde daarvan: de noordkant van het park van ca 1700

Oostgrens: Raalterweg: voormalige hei, bebost vóór 1847 met een enkel slingerpad erdoor.

Zuidgrens: Averlose Houtweg: grens van het eigendom in 1832, tevens grens van het park-bos, begin agrarische grond

Westgrens: de grens van 1832 maar dan ruimer, omdat er paden liepen van het grote landschapspark die uitzicht boden over de aangrenzende gronden, die nu ook in bezit zijn van Stichting IJssellandschap (evenals het grootste deel van de Kranenkamp).

De Menop

Resten van het park, nu bostuin met vijver en beuken

Toegangslaan en herenhuis van De Menop

Ligging:	ten oosten van Bathmen, aan de noordkant van de Oude Schipbeek
Eerste vermelding:	1655
Eigendom:	particulier, verdeeld in 3 of meer eigendommen
Openstelling:	deels (bosje en wandelpad langs de Menopweg)
Gebouwen:	- witte vakwerk boerderij, nu woonhuis; - woonhuis ca 1900 in een parkje; - groot huis, gebouwd omstreeks 2000;
Boerderijen:	- boerderij PasOp

Fase 1 (zie kaart 1781)

De Minop of Menop was een 17de eeuwse of ouder landgoed bestaande uit lanen, bouwlanden en bos. Het werd aangelegd op een kruispunt van een weg en de Oude Schipbeek, bij een doorwaadbare plaats.

Fase 2 Landschappelijke aanleg (zie kaart 1823)

Het haventje werd tot een vijver in een parkje met slingerpaden en een heuveltje met koepel om over het water uit te kijken.

In 1832 waren de erven van Abraham van Reede eigenaar. Het landgoed bestond voor grote delen uit bos op rabatten. Ook aan de westkant van de Menopsweg lag een stuk grond dat tot Menop behoorde. In 1841 werd De Menop beschreven als een landgoed "voorzien van zeer fraaie tuinen en een bosch met divers houtgewas en wandelpaden". De eigenaar was toen A. Gaymans (Gevers en Mensema, p.3, RAO Archief Gouverneur van Overijssel, 1841/42).

Fase 3 (zie kaart)

Tussen 1936 en 1954 is het bos gekapt en bouwland geworden (kaart 1954). Daarmee kreeg het landgoed een heel ander karakter.

2011 Nog aanwezig:

- De toegangslaan - Menopsweg op kaart 1781 - en het herenhuis van ca. 1900.
- Een slingerpad ten oosten van de toegangslaan naar het herenhuis uit 1900.
- Resten van het vroeg landschappelijke parkje, ten noorden, ten oosten en ten westen van het huis.
- In de noordoosthoek van het gebied ligt nog een stukje bos dat al in de 18de eeuw aanwezig was (kaart 1781)

De structuur van wegen, bos en tuin resteert. Het ooit complete landgoed is nu erg versnipperd.

Bosje

Ten noorden van de Looweg ligt een klein driehoekig bosje, het restant van eikenhakhout dat aan de rand van de heide lag. Omstreeks 1910 moet hier eikenhakhout aanwezig zijn geweest, gezien de oude stronken en de eiken-spaartelgen die men er nog kan vinden. Het huidige bosje vertoont de restanten van paden, geen heide meer. Er zijn enkele rododendrons, waardoor het bosje van een productiebosje tot een jacht- en parkbosje werd. Het behoorde (in 1832) niet tot het landgoed.

Wegen

De oude Looweg had greppels aan weerszijden, waarvan de restanten te vinden zijn ter hoogte van De Menop. Een walletje aan de noordkant van de Looweg ligt langs het driehoekige bosje (foto), dat op de kaart van 1910 nog als heide staat aangegeven. Aan de andere kant van het bosje ligt een zandweg de Vaanholtsweg, De Vaanholtsweg is een van de laatste zandwegen in het gebied.

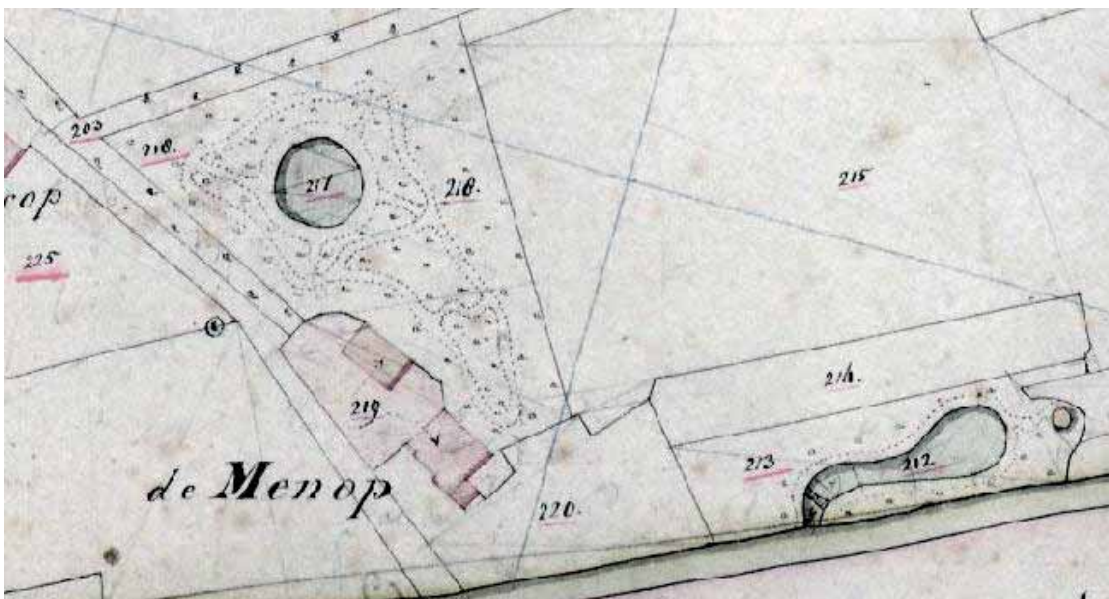

1783

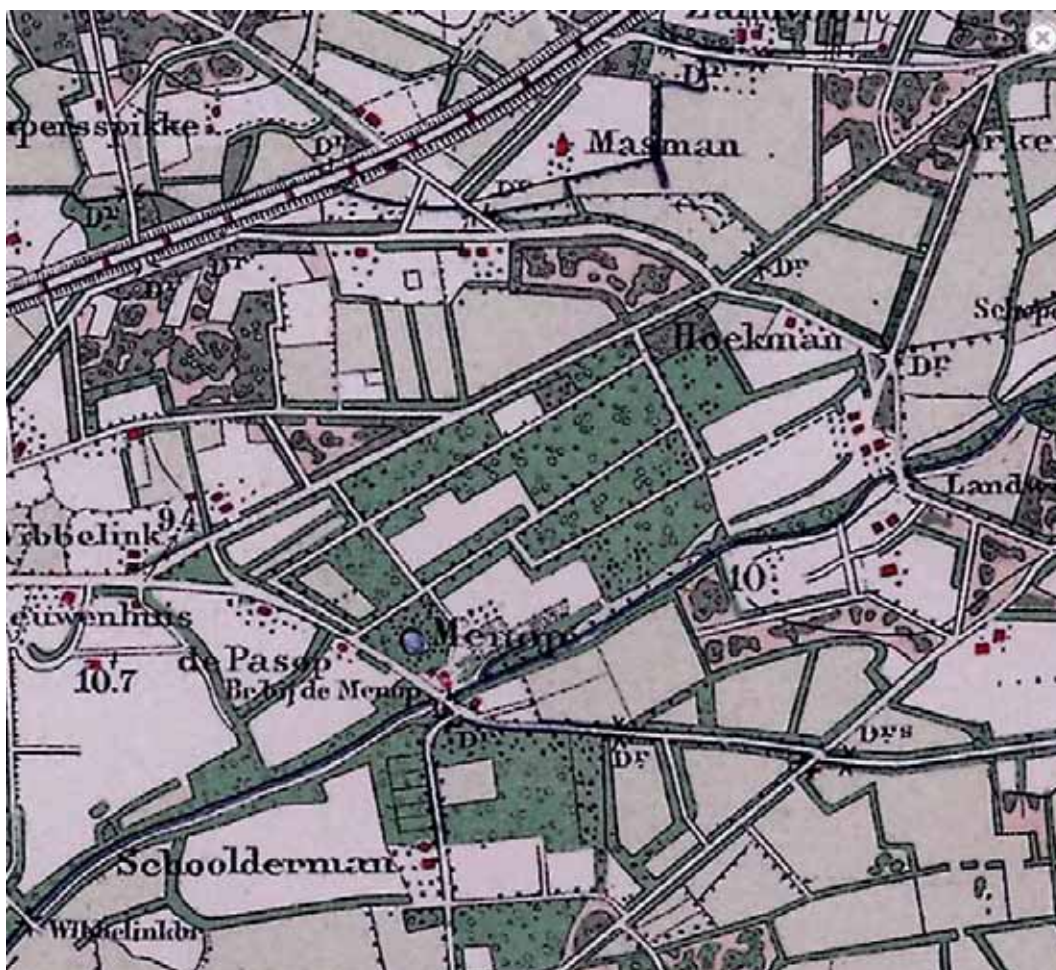
1823 door landmeter S. van Lith

1823 tuin met slingerpaadjes om ronde vijver, rechts vijver met bruggetje en koepel

1844, kaart door Besier, lanenstelsel van De Menop, gelegen bij een "Waadbare Plaats" door de Oude Schipbeek.

1915

Restant hakhout op voormalige heide

Vaanholtsweg, zandweg met veedrift, gezien naar westen richting Vaanholt, 2008

Samenvattend

Het vermoedelijk 17de eeuwse landgoed was herkenbaar door zijn geometrische bosaanleg en laanstructuur (zie kaart 1823); vroege landschapstuin (ca1800) met kleine slingerpaadjes; nu is het niet meer herkenbaar als geheel, wel zijn er nog veel oude laanbomen en walletjes. De omgeving is gaaf.

Literatuur

Boonstra, R., Uit de geschiedenis van 'De Menop' (Loo) en omgeving, Historische Kring Bathmen, 1992, nr p.7-18

Boonstra, R., Uit de geschiedenis van 'de Beekhof' en omgeving, Oudheidkundige Kring Bathmen, 1994, p.11.

Gevers, A.J. en A.J. Mensema, De havezaten in Salland en hun bewoners, 2005, p.3

Voor het huis uit ca 1910 ligt een oudere 19de eeuwse bostuin met vijver en oude beuken, foto 2008.

In de as van het huis Menop uit ca 1910 lag een laan vanaf de Looweg, parallel aan de Menopsweg. Een maisveld ligt nu dwars door de as, zodat deze structuur volledig onzichtbaar is geworden, foto 2008

Aan de oostkant van de Menopsweg ligt een wandelpad door een parkachtige bosstrook met beuken, een 19de eeuwse parkelement, foto 2008. Hier is inmiddels een lang grasveld gekomen met bomen erlangs.

Boerderij Pasop in de as van een beukenlaan.

Waardering De Menop**A. Belevingswaarde**

- 1 herkenbaarheid landgoed aan de buitenkant: alleen Menopslaan naar herenhuis, weinig
- 2 herinneringswaarde: matig

B. Waardering intrinsiek

- 3 kenmerkendheid, kwaliteit stijlvoorbeeld vroege landschapsstijl: matig
- 4 zeldzaamheid als voorbeeld van landschapsstijl binnen gemeente Deventer: matig
- 5 gaafheid historische structuren: matig
- 6 eenheid park-bebouwing: op een belangwekkende plek van het park bij de Oude Schipbeek verrees een opvallend nieuw woonhuis, park kapot: laag/slecht
- 7 huidig gebruik landgoed (behoud historisch karakter): wonen en landbouw: goed

C. Waardering context

- 8 samenhang met omgeving: redelijk
- 9 structurerende werking: laag; (potentieel hoog)
- 10 gaafheid omgeving: hoog

D. Totaalwaardering (cultuurhistorische betekenis): matig

Google luchtfoto

De gestippelde lijn is de oostgrens zoals in 1832 volgens het kadaster. De doorgetrokken lijn is de voorgestelde grens.

Begrenzing gebied van cultuurhistorische betekenis

Noordgrens: Looweg

Oostgrens: langs de kavelgrenzen, gedeeltelijk zoals 1832

Zuidgrens: langs de Oude Schipbeek

Westgrens: de historische eigendomsgrens zoals 1832

Oostermaet

De kamponginning Oostermaet

Jachthuizen

Beukenlaan, handelsroute

Ligging:	Oostermaatsdijk 5, 12a en 12, ten oosten van Lettele
Eerste vermelding:	1563
Oppervlakte:	ca 550 ha
Eigendom:	Stichting IJssellandschap
Openstelling:	nee
Gebouwen:	- twee jachthuizen (1905)
Boerderijen: 7	- Oostermaet (1563) (ca. 1900, schuur 1924), Groot Brander (1675 RM), Kleine Brander (1860), Zomerdijk, Keurhorst, Oosterhof, Westerhof

Fase 1 vanaf 1558

Aan de noordkant van Oostermaet onder Okkenbroek ligt de oude Soestwetering van omstreeks 1400. Door Oostermaet liep de handelsroute van Duitsland naar Deventer. Aan deze route, nu een deel beukenlaan, staat een schuilhuisje met uitleg over deze route.

Oostermaet was van oorsprong een heide ontginning van het Heilige Geest Gasthuis, voorganger van de huidige eigenaar. Er werden boerderijen gebouwd, Oostermaet in 1563. Door de natte heide werd de "vloedgraven" aangelegd, tweede helft 19de eeuw, nu Letteler leide geheten. Toen werden ook grote delen bebost.

Fase 2 1900 jachtgebied

Mr. Abraham Capadose, president-commissaris van de Nederlandse Petroleummaatschappij, kocht veel grond om er zijn jachtgebied van te maken. Hij liet twee jachthuizen aan elkaar bouwen en rododendrons planten.

Fase 3 1944

In 1944 werd een lanceerplaats van V1 bommen ingericht. De plek wordt gemarkeerd.

Samenvattend

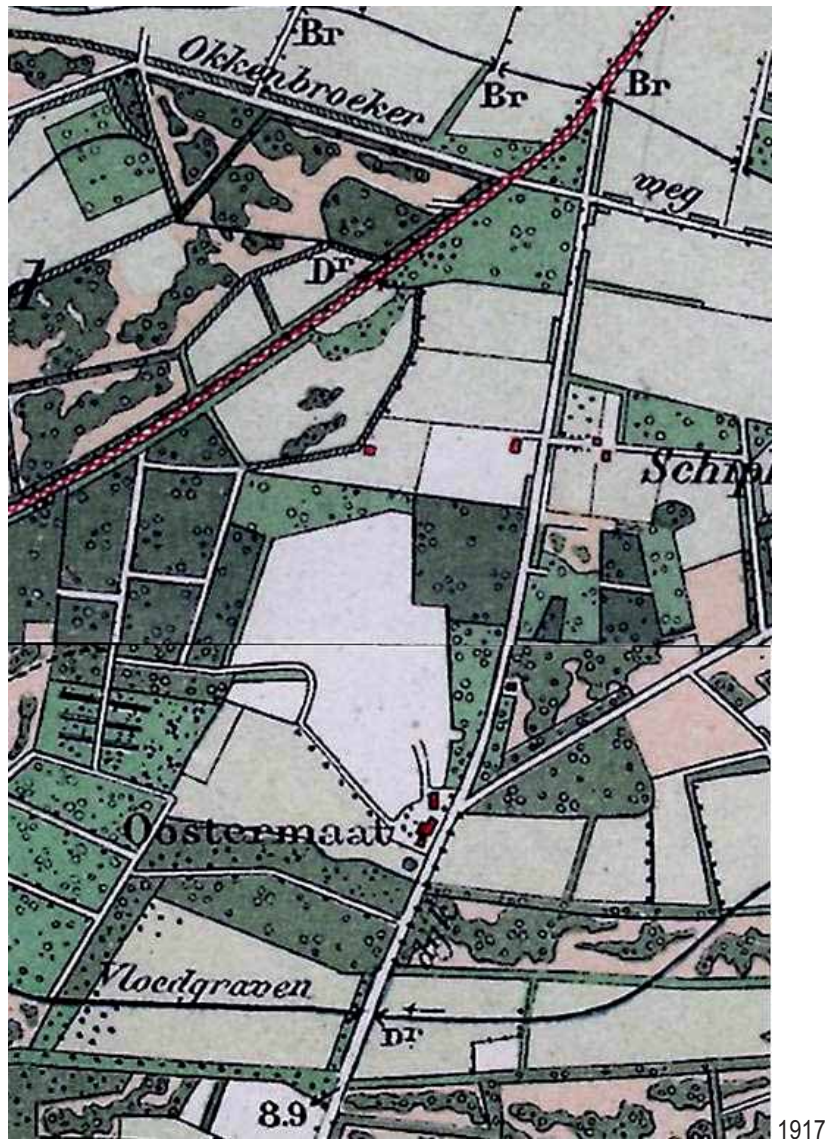
Oostermaet is agrarisch en boslandgoed, met houten jachthuizen, zonder herenhuis of parkarchitectuur.

Literatuur

Stichting IJssellandschap, De Oostermaet, hazepad wandeling, 2009

Lanceerplaats V1 bommen

Waardering Oostermaat

A. Belevingswaarde

- 1 herkenbaarheid historische boerderijen: hoog
- 2 herinneringswaarde: handelsroute Deventer-Duitsland en lanceerplaats, hoog

B. Waardering intrinsiek

- 3 kenmerkendheid voor een agrarisch landgoed: goed
- 4 zeldzaamheid als voorbeeld van agrarisch landgoed: laag
- 5 gaafheid historische structuren: redelijk
- 6 eenheid gebied-bebouwing: bos, agr grond- boerderijen goed
- 7 huidig gebruik landgoed (behoud historisch karakter): landbouw, bos, wonen: goed

C. Waardering context

- 8 samenhang met omgeving: goed
- 9 structurerende werking: laag
- 10 gaafheid omgeving: goed

D. Totaalwaardering (cultuurhistorische betekenis): handelroute, lanceerplaats en oude boerderijen redelijk

Begrenzing gebied van cultuurhistorische betekenis

Aangezien het hier niet gaat om een architectonische aanleg die zichtbaar dient te blijven, maar om functioneel bos en agrarische grond, zijn begrenzingen van het cultuurhistorische beeld voor Oostermaat niet relevant.

Het Overvelde

Huis Overvelde, eind 18de eeuw

Graf 1909 van de familie Van Coeverden,

Brug naar schiereiland met graf

Ligging:	ten noorden van Diepenveen, ten oosten van de Boxbergerweg (Boxbergerweg 66)
Eerste vermelding:	1626 (boerderijnamen-kaart Diepenveen), 1742 (monumentenbeschrijving)
Oppervlakte:	93 ha. (gras 39,2, akker 26,6, bos 22,5, water 0,3, overig 4,4)
Eigendom:	Stichting Landgoed Het Overvelde (1956)
Openstelling:	ja
Gebouwen:	- hoofdhuys, classicistisch, voor 1802; - tuinmanswoning (kaart 1917)
Boerderijen:	- boerderij Overvelde Papeterij 1626, gemeentelijk monument - boerderij De Wilgerij (1601) ca 1870, Boxbergerweg 62, met bakhuis, gemeentelijk monument - boerderij Klein Overvelde - boerderij de Nieuwenkamp met bakhuis - boerderij Boxbergerweg 117-119, gemeentelijk monument
Huizen:	- Groenendaal, Boxbergerweg 72, Th.W. Rueter, 1909, rijksmonument - Boschoord, Boxbergerweg 58 architect Th. W. Rueter, 1913, gemeentelijk monument - herbouwde woonboerderij 't Nagel

Fase 1 Boerderij 1626 met lanen (kaart 1783)

De boerderijkaart van Diepenveen vermeldt boerderij Overvelde-Papeterij met het jaartal 1626; Jan Garritzen Overvelde was in 1742 eigenaar van een boerderij vlak naast de plaats waar nu het hoofdhuys ligt.

De boerderij lag in de hoek van twee lanen van het lanenstelsel dat op de kaart van 1783 zichtbaar is. De plattegrond van het lanenstelsel was vierhoekig en met kruislanen doorsneden. Het lanenstelsel omkaderde een viertal percelen.

Fase 2 Lanenstelsel en geometrische vijvers 1832

Abraham Hendrik van Suchtelen was eigenaar van 1773 tot 1814. Waarschijnlijk heeft hij het classicistische herenhuis laten bouwen, eind 18de eeuw (RCE, Monumenten van Nederland, deel Overijssel). Schuin tegenover het huis werd het "kabinetje"² aangelegd, dat bestond uit een hakhoutbosje met een vijver daarbinnen en een lijst om het geheel die gevormd werd door een watergang met een extra versierde waterkom aan de noordwestkant (zie kaart 1832).

Tussen 1783 en 1832 werd het vierhoekige lanenstelsel met zichten uitgebreid, waaronder een Torenallee. Een perceel met een laan werd omkaderd door de noordelijke laan en de toegangslaan te verlengen over (westelijk) de Boxbergerweg, het nieuwe kamp. Aan het einde van de toegangslaan groeide een solitaire boom in een rond perk (zie kaart 1832). De oostelijke laan werd verlengd naar het zuiden. Ten zuiden van het vierhoekige lanenstelsel werd een dennenbos geplant. Mogelijk werd ook een deel uitgevoerd door Gerrit ten Kampe, die eigenaar was van 1814 tot 1845. Zijn dochter Johanna Gezina Kampe volgde hem op, die het geheel uitbreidde tot een grootte van 80 ha. (Van 1852-1868 was Abram Verwey, predikant, eigenaar)

Fase 3 Landschapspark, aanleg tussen 1832 en 1852 (verkoopaffiche)

De geometrische vijvers werden landschappelijk gemaakt met kleine heuveltjes; de toegangslaan naar het huis werd naar het zuiden omgelegd om een open veld te verkrijgen. Slingerpaden en bijzondere boomgroepen maken er een park van. De eikengroep (van 12 apostelen) staat midden in het zuidelijke weiland, mogelijk geplant door de predikant Abram Verwey, die eigenaar was van 1852-1868. Kort na het midden van de 19de eeuw bereikte het planten van apostelbomen zijn hoogtepunt³.

Fase 4 Begraafplaats 1909

Het landgoed kwam in 1884 in bezit van J.J. van Coeverden uit 's-Gravenhage. Er werden diverse woningen gebouwd, waaronder de tuinmanswoning. De familie zou hier blijven wonen tot 1956, waarna de buitenplaats werd ondergebracht in een stichting. Aan de centraal gelegen vijver ligt het familiegraf van de Van Coeverdens, onder een mooie treurbeuk.

2011

Het landgoed bestaat uit een afwisseling van landbouwgronden, bossen (deels hakhout op rabatten).

² Een kabinetje is een franse term voor een bosje waarin een verrassingselement schuil gaat.

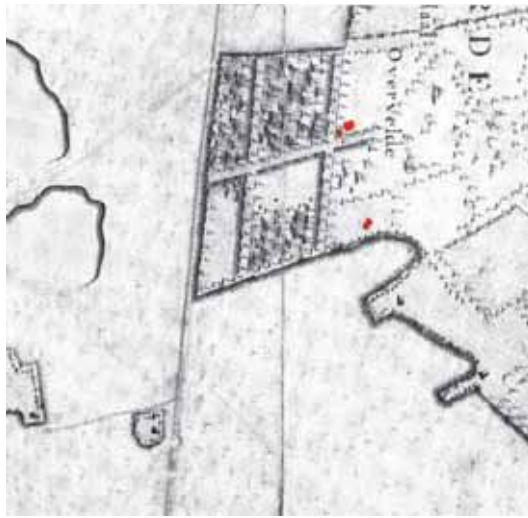
³ Meulenkamp, Wim en Liselotte Coenen, De Twaalf Apostelen als semi-religieus motief in de tuinkunst, Cascade bulletin voor tuin historie, 13de jaargang nr.1, 2004

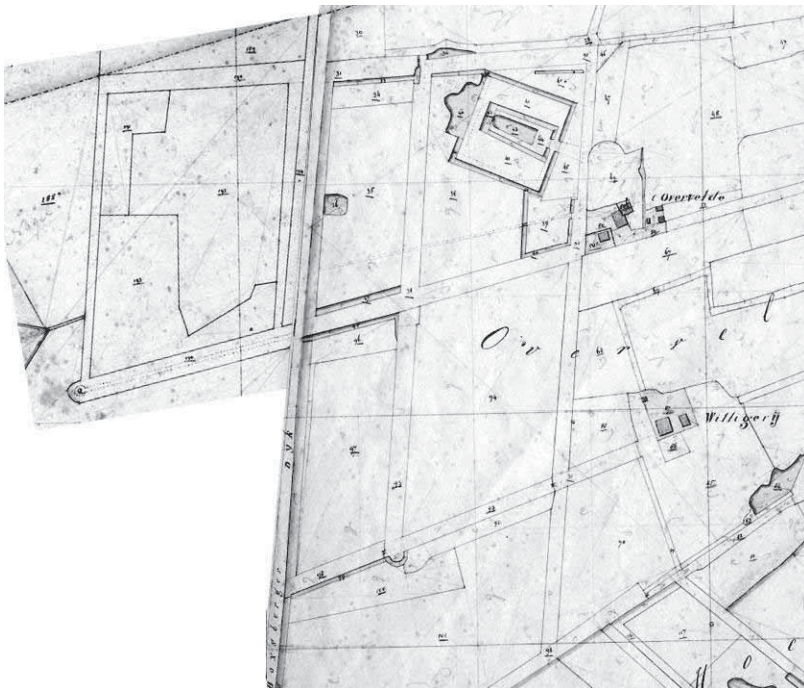
De oprijlaan, gedeeltelijk beplant met zeer oude eiken, leidt naar een volgende laan waaraan het huis en de dienstwoning liggen. Een bruggetje voert over de waterpartij die in verbinding staat met de vijver aan de westkant van het huis. Ten oosten van het huis staat een boomgroep met enkele zeer monumentale eiken. Diverse paden voeren langs parkelementen, zoals een uitkijkheuvel en een boomgroep bij een bruggetje, met deels vergroeide beuken. Huis en park zijn beschermd onder de monumentenwet als 'historische buitenplaats'.

Literatuur

- Beschrijving van Overvelde in de Veilingcatalogus 1852, Stadsarchief Deventer.
- Kloosterboer, T.A. en A.J. Mulder, *Boerderijkaart gemeente Diepenveen*, Rabobank z.j.
- *Gemeente Diepenveen, gemeentelijke monumenten en beschermde gezichten*, z.j.
- Monumentenbeschrijving Overvelde (complexnr. 527565), Rijksdienst Cultureel Erfgoed www.cultureelerfgoed.nl
- OPG, J.Bosch, *Landgoedversterkingsplan Het Overvelde*, 2007.
- PHB, *Het Overvelde, beheerplan 2003-2013*.
- PHB, *Het Overvelde, herstelplan voor cultuurhistorisch waardevolle parkelementen*, 2009.

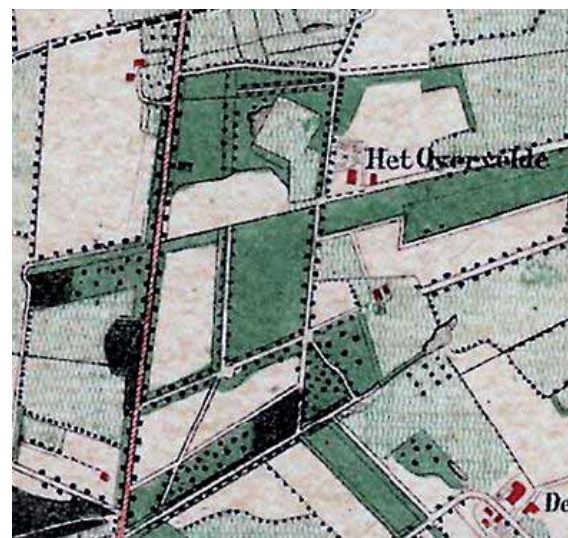
1783 in rood Het Overvelde en boerderij de Willgerij

1823

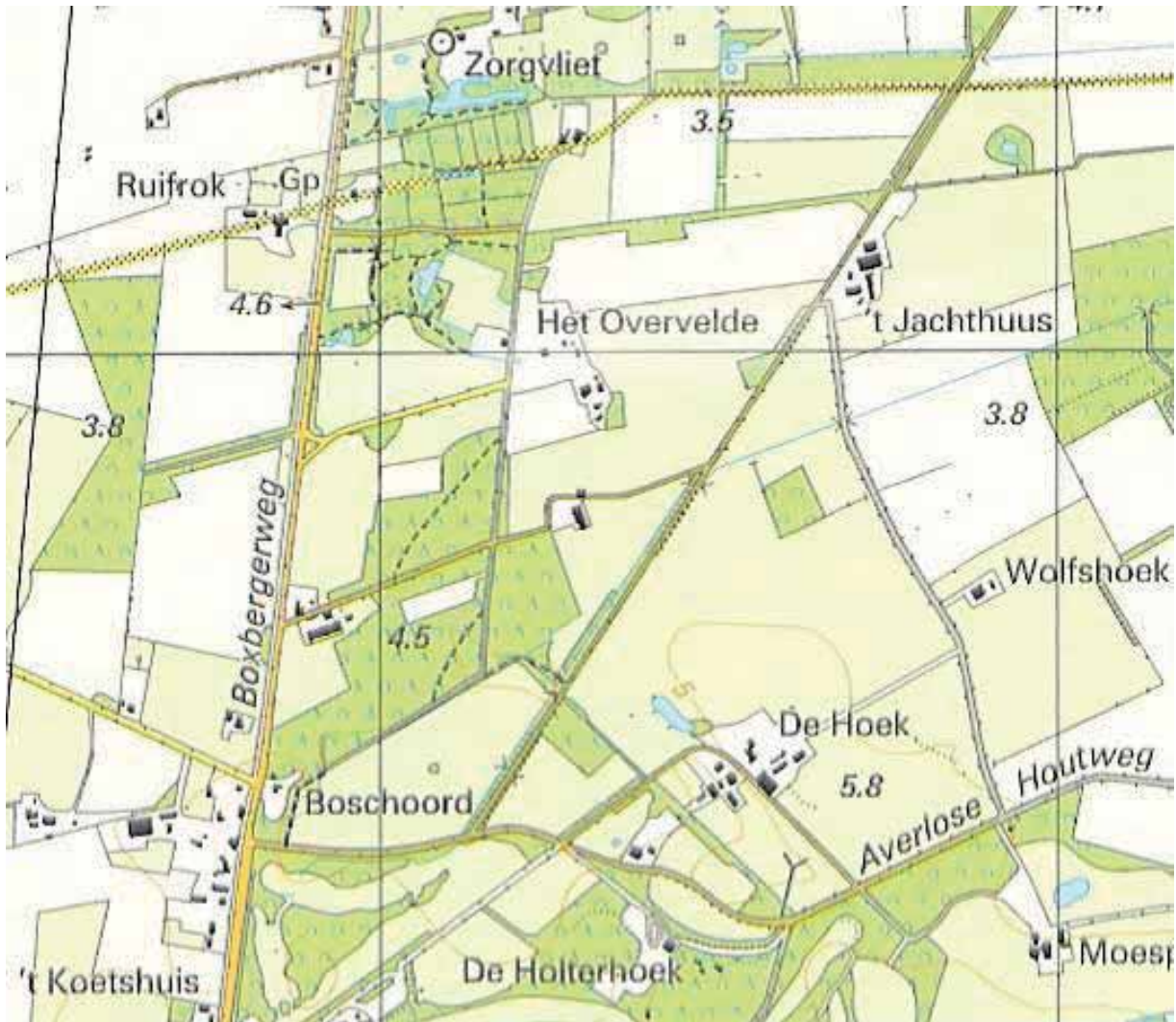
Naar 1823

1865

Grenzen van het Rijksmonument Beschermd Historische Buitenplaats Het Overvelde

2006 Topografische kaart

Waardering Het Overvelde**A. Belevingswaarde**

1. herkenbaarheid landgoed aan de buitenkant: matig
2. herinneringswaarde: hoog

B. Waardering intrinsiek

3. kenmerkendheid, kwaliteit stijlvoorbeeld landschapsstijl: hoog
4. zeldzaamheid: mooi voorbeeld van landschapsstijl binnen gemeente Deventer: redelijk
5. gaafheid historisch structuren: hoog
6. eenheid park bebouwing: aanwezige gebouwen goed
7. Huidig gebruik landgoed (behoud historisch karakter): wonen en landbouw: goed

C. Waardering context

8. samenhang: middel
9. structurerende werking: laag
10. gaafheid omgeving: hoog

D. Totaalwaardering (cultuurhistorische betekenis): hoog

2010 Luchtfoto Google met grenzen en zichtlijnen

Begrenzing gebied van cultuurhistorische betekenis

Zoals door de Rijksdienst Cultureel Erfgoed beschermde grens van bij de monumentenbeschrijving.

Oxerhof

Hoofdhuis Oxerhof

De plek van de doorwaadbare plaats

Slingervijver

Ligging:	Oxerhoflaan 6, 7428 MB Deventer
Eerste vermelding:	12de eeuw
Eigendom:	Stichting Oxerhof, ASR Levensverzekeringen en particulier
Openstelling:	ja
Gebouwen:	- hoofdhuis (1862) - tuinmanswoning (1916) - bloemenkas (1939)
Boerderijen	diverse boerderijen

Fase 1 tot 1862

De geschiedenis van het landgoed Oxerhof gaat terug tot in de twaalfde eeuw. Lange tijd was het onderdeel van Huis Dorth, maar toen in 1650 de marke Oxe een zelfstandige marke werd, afgescheiden van Huis Dorth, zijn ook de landerijen van Dorth en Oxe gesplitst. In de achttiende eeuw kwam Oxe in bezit van de familie Lamberts, vermoedelijk waren zij ook de drijvende kracht achter de verdeling van de markegronden.

Op de kaart van 1783 is het erf van Oxerhof te zien op de grens van bouwlanden en weilanden langs de Dortherbeek. Hier ligt een doorwaadbare plaats waar de weg de beek oversteekt.

In 1823 lag er een visvijver achter het huis, dat dan Ten Have heet. Ten oosten van de visvijver lag een perceel hakhout omgeven aan drie zijden door lanen. Het landgoed Ten Haveshoeve in de marke Oxe strekte zich uit langs de Dortherbeek met weiland, bouwland, dennenbos, hakhout en heide.

In 1837 is het landgoed verkocht aan Damian van Doorninck. De familie zou er bijna een eeuw blijven wonen. Het hakhout perceel ten oosten van het huis werd omgevormd tot een parkbos met verschillende soorten bomen en slingerpaadjes erdoor (zie kaart 1844).

In de negentiende eeuw is er op het landgoed veel oer gewonnen ten behoeve van de ijzerfabriek in Deventer. Bij het landgoed behoorden diverse boerderijen en dienstwoningen, die met elkaar een heel groot landschapspark vormden.

Fase 2 1862 Nieuw landhuis

Het landhuis is gebouwd omstreeks 1862; een sequoia werd naast het huis geplant. Grote boomgroepen omzomen een ruim weiland als coulissen. Op het landgoed liggen diverse rabattenbossen met brede sloten als oude retentiebekkens.

1940-45

Tijdens de oorlog was de Oxerhof aanvankelijk een herstellingsoord voor aan het Oostfront gewond geraakte SS-ers. In 1944 werd het door de Sicherheitsdienst ingericht als kamp voor politieke gevangenen. Sinds 1992 herinnert een monument aan de moord op tien gevangenen verzetsstrijders op 8 april 1945.

2011

Tegenwoordig is De Oxerhof een School voor Praktische Filosofie en Spiritualiteit.

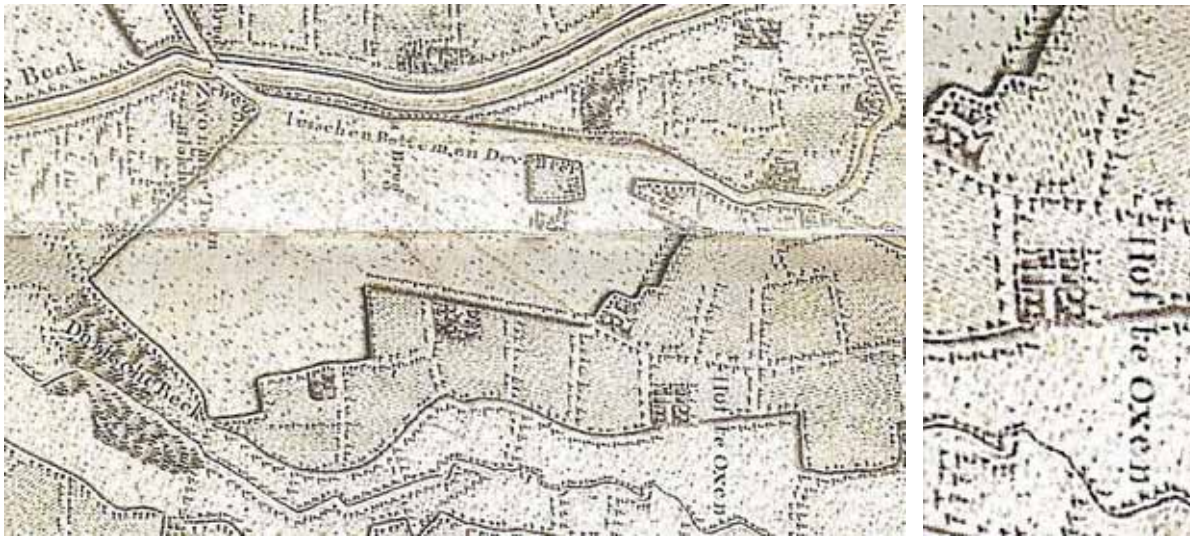
Een lange slingervijver vanuit de visvijver werd gegraven door het veld achter het huis in connectie met een openlucht theater. Het grote 19de eeuwse landschapspark is bewaard gebleven, heel groots aan de westkant, minder gedetailleerd aan de zuidkant of zelfs ontdaan van zijn houtranden aan de oostkant, waar de boerderijen liggen.

Literatuur

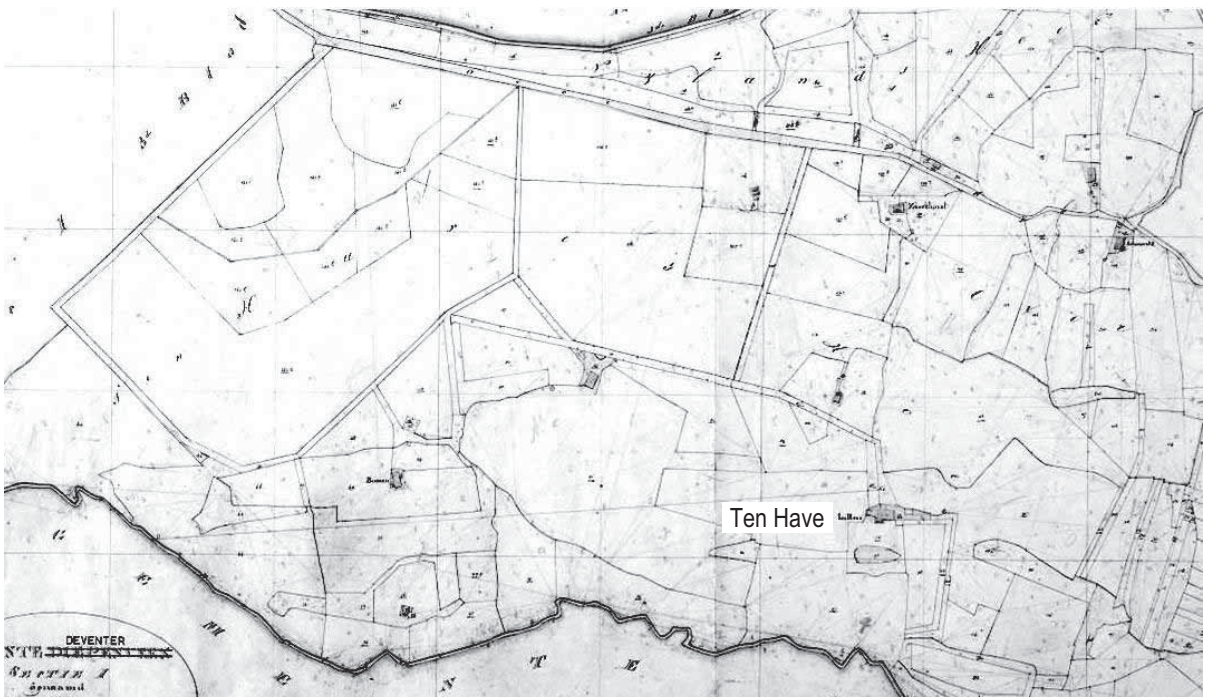
www.routeyou.com Landgoed De Oxerhof

K.H. Vos, Deventer 1940-1945, Arko Boeken, Deventer, 1985

Henk Engelenburg, Landgoed Oxerhof '43-'45, Stichting Ars Floreat, Amsterdam 1991

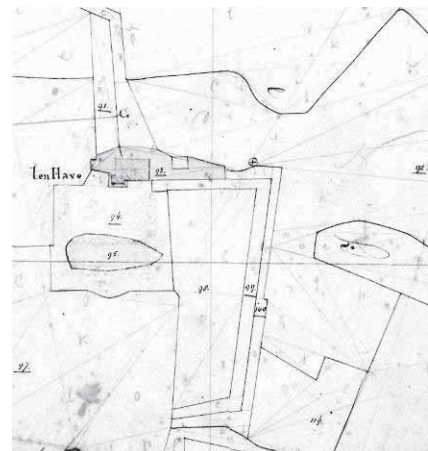
1783

1823

naar 1823

detail 1823 Ten Have bij het latere huis Oxerhof

1844

1894

2006

Waardering Landgoed Oxerhof**A. Belevingswaarde**

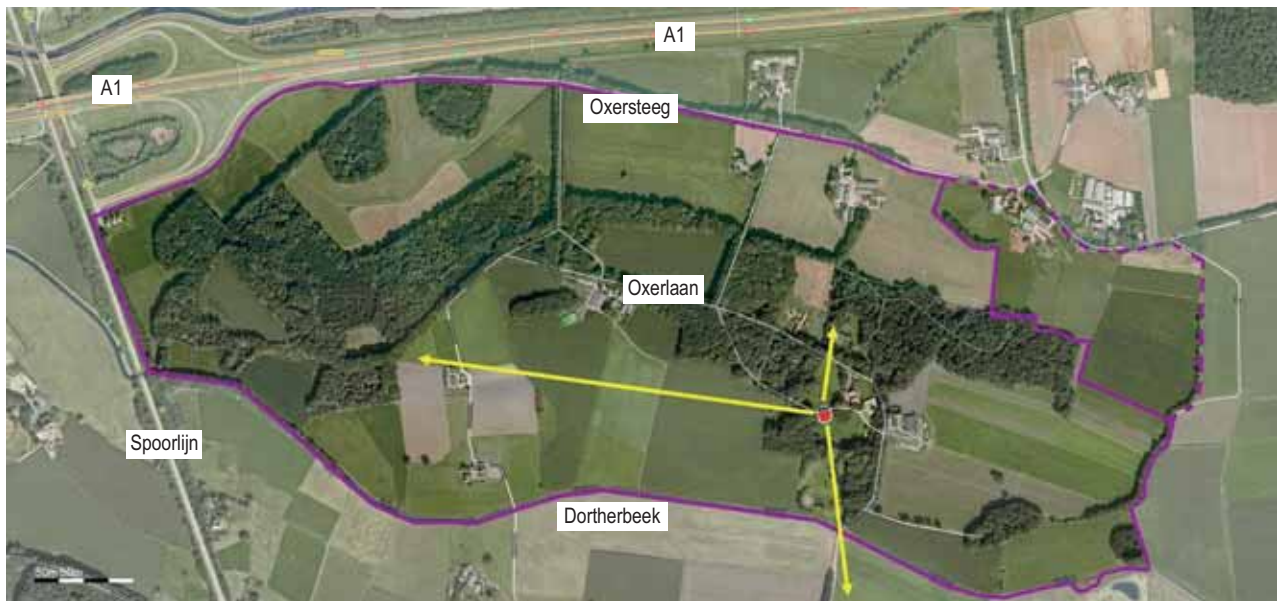
- 1 herkenbaarheid landgoed aan de buitenkant: goed
- 2 herinneringswaarde: matig

B. Waardering intrinsiek

- 3 kenmerkendheid, kwaliteit stijlvoorbeeld volle landschapsstijl: laag/slecht
- 4 zeldzaamheid als voorbeeld van landschapsstijl binnen gemeente Deventer: matig
- 5 gaafheid historische structuren: redelijk
- 6 eenheid park-bebouwing: hekken door het park, eenheid park: laag/slecht
- 7 huidig gebruik landgoed (behoud historisch karakter): wonen, landbouw en cursus locatie: goed

C. Waardering context

- 8 samenhang met omgeving: goed
- 9 structurerende werking: goed
- 10 gaafheid omgeving: (bosranden ontbreken): redelijk

D. Totaalwaardering (cultuurhistorische betekenis): goed

2010 Google maps

Begrenzing gebied van cultuurhistorische betekenis

Noordgrens: snelweg A1 en Oxersteeg met laandelen van oude eiken, beuken en linden.

Oostgrens: bestaande eigendomsgrens (doorgetrokken lijn), door landgoed gewenste grens (stippellijn) met weiland en strook bomen op de perceelsgrens in noordoosthoek (historische grens 1823, zie ook kaart 1894).

Zuidgrens: Dortherbeek (landgoedgrens 1823)

Westgrens: Spoorlijn

Rande

Oud Rande, Huis te Rande/Smets Rande en Nieuw Rande zijn drie landgoederen ten noorden van Deventer, ten oosten van de dijk. De grond is grotendeels eigendom van de Stichting IJssellandschap. Door het verwerven van buitendijkse grond ontstond het plan KeizersRande, waarin gronden aan weerszijden van de dijkweg Deventer-Zwolle met elkaar worden verbonden. In die toekomstvisie is het geheel van IJssel tot bebouwing van Diepenveen getekend.

Lit : HX, *Keizers rande*, januari 2004

N. van Dooren, K. de Groot, R. van Paridon, R. Hendriks, T. Mars, *Toekomstvisie KeizersRande, landgoed aan de IJssel*, Amsterdam 2007

Brochure Keizersrande, landgoed aan de IJssel, sept 2007, met overzichtskaart.

Oud Rande

Nieuw huis met toren er achter

Oude eiken landschapspark

Zichtas naar de kerk van Diepenveen

Ligging:	ten westen van Diepenveen, ten zuiden van de Sallandsweg, ten oosten van de spoorlijn
Eerste vermelding:	1285, 1496 (Mensema, Gevers)
Eigendom:	Stichting IJssellandschap: opengesteld Particulier (Porte, P.T.): niet opengesteld
Gebouwen:	Toren 1570, woonhuis 2009, woonhuis
Openstelling:	Ja, gedeeltelijk

Fase 1 Kasteel

Het kasteel van de familie Van Rande werd voor het eerst genoemd in 1285. Daar is bovengronds niets van bewaard gebleven.

Fase 2 Huis c.1570 met toren (kapel), geometrische toegangslaan en ronde waterkom

De toren is een restant van het huis dat omstreeks 1570 werd gebouwd door de Deventer schout Willem van Doetinchem. Hij was lid van de Ridderschap van Overijssel. In de toren werd in 1625 een kapel ingericht. In 1692, kwam de havezate in handen van het geslacht Van Coeverden, naar wie het huis ook wel Koevers Rande werd genoemd. Vanuit Diepenveen liep een toegangslaan (kaart 1783). Aan het einde van de toegangslaan lag een ronde waterkom.

Fase 3 vroege landschapsstijl in samenhang met Roobrug (1803-1868-1928)

De ronde waterkom werd gekoppeld aan een brede sloot, waarover men ver kon uitkijken (situatie kaart 1832). Verder ligt er een rondlopend pad met een brug over een slingerend watertje "de beek, waarbij zeer oude eiken staan. Deze kunnen dateren uit deze eerste periode van landschapsstijl, de tijd van Willem Herman Cost, burgemeester van Deventer, die in 1803 eigenaar werd van Oud Rande. Hij woonde op de naastgelegen buitenplaats Roobrug. Zijn dochter, gehuwd met Hendrik Budde jr., erfde in 1823. Zij bleven op Roobrug wonen. Vanuit Roobrug was een zichtas op de toren van Oud Rande (kadasterkaart 1832). Vanuit de tuin bij het oude huis was er over de vijver een zichtlijn over de weilanden naar boerderij Kloosterman, een groot omsingeld erf (zie kaart 1781). Er liep een wandelpad ten oosten van de vijver, het nog bestaande pad. Ook was er zicht op de kerk van Diepenveen. In 1838 werd het huis grotendeels afgebroken, de toren bleef bewaard.

Fase 3 1860 Nieuw huis en groot landschapspark

De toegangslaan werd omgelegd en liep in een ruime boog (kaart 1847). In 1860 werd een neo-gotisch huis gebouwd naar ontwerp van architect A.H. Wassink. De parkaanleg wordt gewijzigd, de vijver wordt verder vergroot. Bosranden delen het park in. Op strategische plekken werden boomgroepen geplant, waarnaar men moest kijken of die het zicht begeleidden.

In 1868 scheidde de spoorlijn tussen Deventer en Zwolle de aanleg van Oud Rande en Roobrug. Ter hoogte van Roobrug werd een station gebouwd. In 1879 werd 'Havezante Oud-Rande' van ruim 26 hec. te koop aangeboden met 'zware opgaande eiken en beukenboomen en aangename schaduwrijke wandelingen en waterpartijen', 'met zeer riant uitzigt'. Oud Rande werd echter aangehouden in de familie.

Fase 4 vanaf 1928-2010

In 1928 verkocht de weduwe van W.A. Cost Budde het huis met landerijen. Het neo-gotische huis werd afgebroken in 1964. De ruimte van de moestuin en tuinmanswoning werd een afzonderlijke eenheid. Een nieuw groot woonhuis werd gebouwd in 2009. Het dak van de toren steekt er bovenuit. Er werd ook een hoge wal opgeworpen, zodat men vanaf het wandelpad over het spoor dit deel van het park niet meer kan overzien, en de langste as binnen het park verloren ging. Het nieuwe huis ligt afgezonderd,

omdat de doorlopende toegangsweg (ca. 1840) is afgesloten. Zo is het oorspronkelijke park in drie of meer eigendommen verdeeld. Door aanplant van nieuwe bosranden om een nieuwe tuin van in het oorspronkelijke weiland, is een lange zichtas afgesloten.

Park in 2010

Grote delen van de parkaanleg in landschapsstijl zijn bewaard gebleven, zoals de vijverpartijen, bosjes, lanen en houtsingels. De rondwandeling om het hele goed resteert. Het park was bijzonder deskundig ontworpen en beplant. In het park groeien diverse solitaire bomen zoals bruine beuken, een treurbeuk, platanen, eiken, een oude wilg, berken en acacia's. Er zijn groepen rododendron. Het park heeft een onderhoudsachterstand, en zichtlijnen zijn dicht geplant of dicht gegroeid.

Samenvattend

Een havezate in bezit van adel en bestuurders.

De oude hoektoren is het enige historische bouwwerk op het landgoed. *Van de geometrische aanleg is de oude toegangslaan van vóór 1781 nog herkenbaar.* Het landschapspark van ca 1810 werd omstreeks 1865 vergroot. Een rondlopend wandelpad, vijvers en oude bomen restereren. De zichtassen zijn deels dichtgegroeid (bomen over de vijvers) deels dicht geplant (wal 2009, bosrand om tuinaanleg 2009).

Literatuur:

Gevers en Mensema, 1997, p.23-28

H. Schelhaas, G. Dekkers, C.J. Post, *Het Overijsselse landschap, landgoederen en landschappen in Overijssel, 1970*

VORG, Verslagen en mededeelingen 67 (1952) p.172-173

Waardering Oud Rande

A. Belevingswaarde

1. Herkenbaarheid landgoed aan de buitenkant: matig
2. herinneringswaarde: eerste van de drie historische Randes. hoog

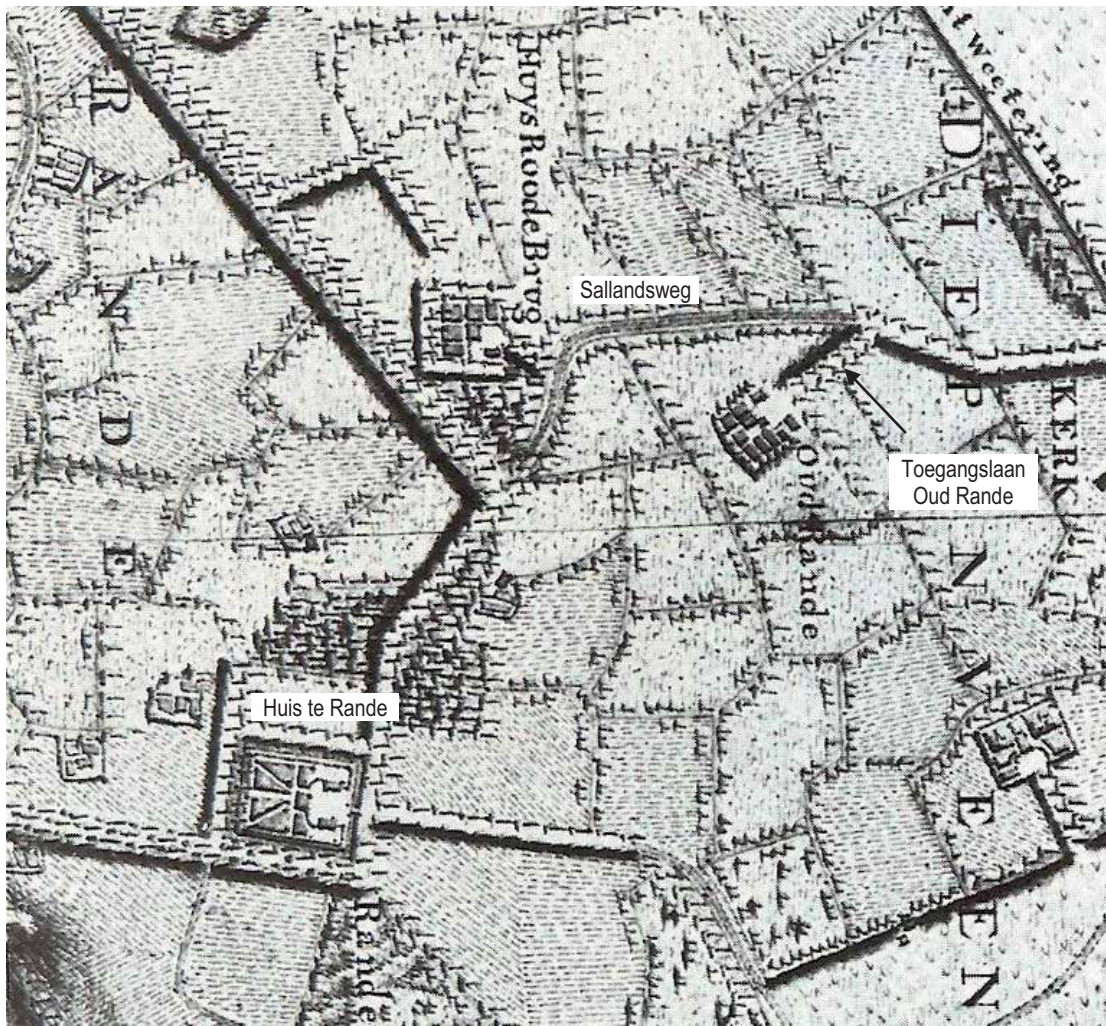
B. Waardering intrinsiek

3. kenmerkendheid, kwaliteit stijlvoorbeeld volle landschapsstijl: redelijk
4. zeldzaamheid: mooi voorbeeld van landschapsstijl binnen gemeente Deventer:
5. gaafheid historisch structuren: redelijk
6. eenheid park bebouwing: redelijk
7. Huidig gebruik landgoed (behoud historisch karakter): wonen en grasland: goed

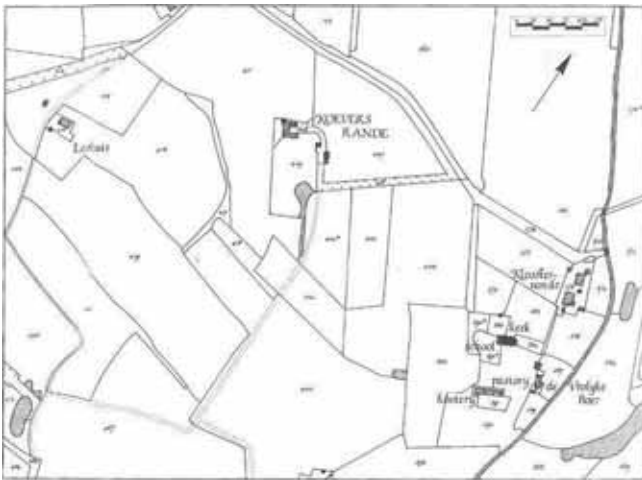
C. Waardering context

8. samenhang: middel
9. structurerende werking: middel
10. gaafheid omgeving: redelijk, (dichtgeplante zichtas)

D. Totaalwaardering (cultuurhistorische betekenis): hoog

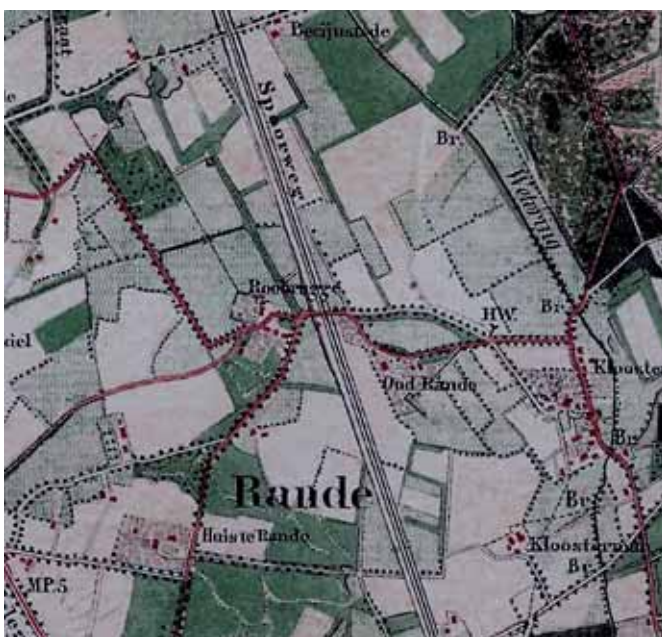
1783

1832 Oud Rande aan de Sallands weg "met opgaande bomen en laan met opgaande bomen" zijn in 1832 eigendom van Hendrik Budde jr.

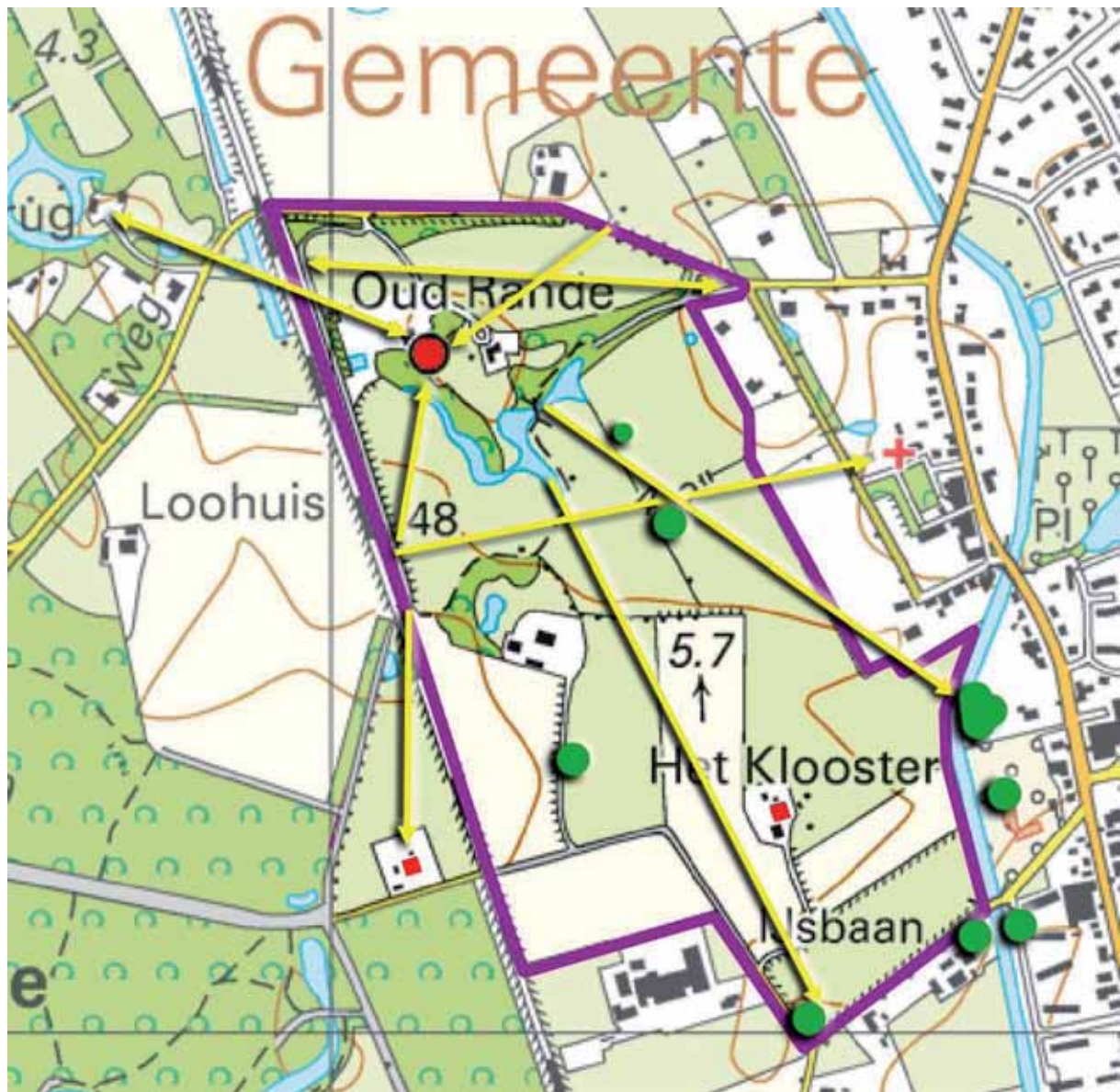
Top. Militaire Kaart gemeten tussen 1836 en 1856

1865 Oud Rande en Roobrug

1917 Oud Rande

Oud Rand boomgroepen en zichtlijnen 2010 met voorgestelde begrenzing

Begrenzing gebied van cultuurhistorische betekenis

De noordgrens wordt bepaald door de Sallandsweg, de westgrens door de spoorlijn.

Aan de oostkant wordt de grens bepaald door de boomgroepen die de begrenzing van het park vormen.

De zuidrand wordt gevormd door de beukenlaan (Schapenzandweg) en de beukenhaag om de moderne boerderij.

Huis te Rande (Smets Rande) en Nieuw Rande

Huis te Rande (kaarten zie onder Nieuw Rande)

Zicht vanaf dam op gracht en koetshuis

Dichtgeslibde gracht en koetshuis

Laan tegenover het huis

Ligging:	Schapenzandweg 5, Diepenveen
Eerste vermelding:	1603
Eigendom:	Stichting IJssellandschap (sinds 1979)
Openstelling:	ja
Gebouwen:	- koetshuis (1911) - klein woonhuis in de as van de centrale laan (1920)

Fase 1 1677 Hollands classicistische aanleg

Huis te Rande werd gebouwd vóór 1603 toen Lulof Luloffs tot Rande eigenaar was. (De havezate Oud Rande was eigendom van de familie Van Doetinchem). Huis te Rande was in de zeventiende eeuw al groter dan de havezate Oud Rande. In dit katholieke bolwerk nam in 1672 de bisschop van Munster, Bommenberend, zijn intrek. Sinds 1677 heette het Smetsrande, naar Philippus de Smet met wie de eigenaresse van het huis, Anna Maria Swaefken, toen trouwde.

Op de kaart van 1783 ligt het huis op een rechthoekig omgracht stuk grond in de hoek van toegangslanen vanaf de IJsseldijk en vanaf Roobrug. Recht voor het huis ligt een zichtlaan die na een bocht overgaat in de toegangsweg door het weiland naar Diepenveen. Op het voorplein stonden de beelden van Diana, Hercules en Aeneas door H. Ansum, die zich nu in de tuin van museum Het Nijenhuis bevinden. Het was dus een traditioneel opgezet groot huis, volgens Gevers en Mensema een buitenplaats. (In 1763- zijn de havezate Oud Rande en Huis te Rande met elkaar verbonden via het huwelijk J.W. van Coeverden met E.J.W. van Echten van 't Relae. Huis te Rande is dan (1761) een oud adellijk huis met een tuin en drie bijbehorende boerderijen.)

Fase 2 zuidelijke laan verlengd (zie kaart 1823)

Op de kaart van 1823 is de zuidelijke laan verlengd naar een wiel, ontstaan door een dijkdoorbraak. Daarbij lag een kleine woning. Nadien is er geen architectonische aanleg meer geweest. De eigenaar van Nieuw Rande had hier nog slechts zijn moestuin.

2010

De moestuin op het eiland bleef tot in de twintigste eeuw in gebruik. In 1911 brandde het noordelijke bouwhuis af, maar werd herbouwd. De tuinmanswoning werd in 1928 gebouwd in de as van de centrale toegangslaan. In 1979 werden Oud en Nieuw Rande door de laatste particuliere eigenaar Baron Stratenus gelegateerd aan de Verenigde Gestichten, Stichting IJssellandschap. De stichting is lanen aan het verjongen.

Waardering Huis te Rande (Smetsrande)

A. Belevingswaarde

- herkenbaarheid landgoed aan de buitenkant: dichte grachten, geen opvallend huis: matig
- herinneringswaarde: aan ?, matig

B. Waardering intrinsiek

- kenmerkendheid, kwaliteit stijlvoorbeeld geometrische aanleg van omstreeks 1700: redelijk
- zeldzaamheid als voorbeeld van geometrische stijl binnen gemeente Deventer: matig
- gaafheid historische structuren: goed
- eenheid park-bebouwing: redelijk, de tuinmanswoning is te klein voor het erf
- huidig gebruik landgoed (behoud historisch karakter): wonen en bos: goed

C. Waardering context

- samenhang met omgeving: redelijk (kan duidelijker)
- structurende werking: hoog
- gaafheid omgeving: goed

D. Totaalwaardering (cultuurhistorische betekenis): middel

Speiker Veenhuizen

Ten zuiden van de Kozakkenweg lag een Speiker, een woonhuis van de eigenaar van de boerderij Veenhuizen (info kadasterkaart 1811-1832). Op de kaart van 1783 zijn lanen getekend richting Kozakkenpoel. Op de plek van de Speiker ligt de huidige boerderij Veenhuis, Wetemansweg 6. In 1823 heette de boerderij met Speiker Veenhuizen. De boerderij Veenhuis en het bijbehorende bosje werden opgenomen in het grote landschapspark van Nieuw Rande.

Nieuw Rande

Huis Nieuw Rande uit 1857

Beukengroep geplant door Zocher op rivierduin

Landschappelijk park J.D. Zocher jr

grote boomgroepen in het grote park van Zocher jr

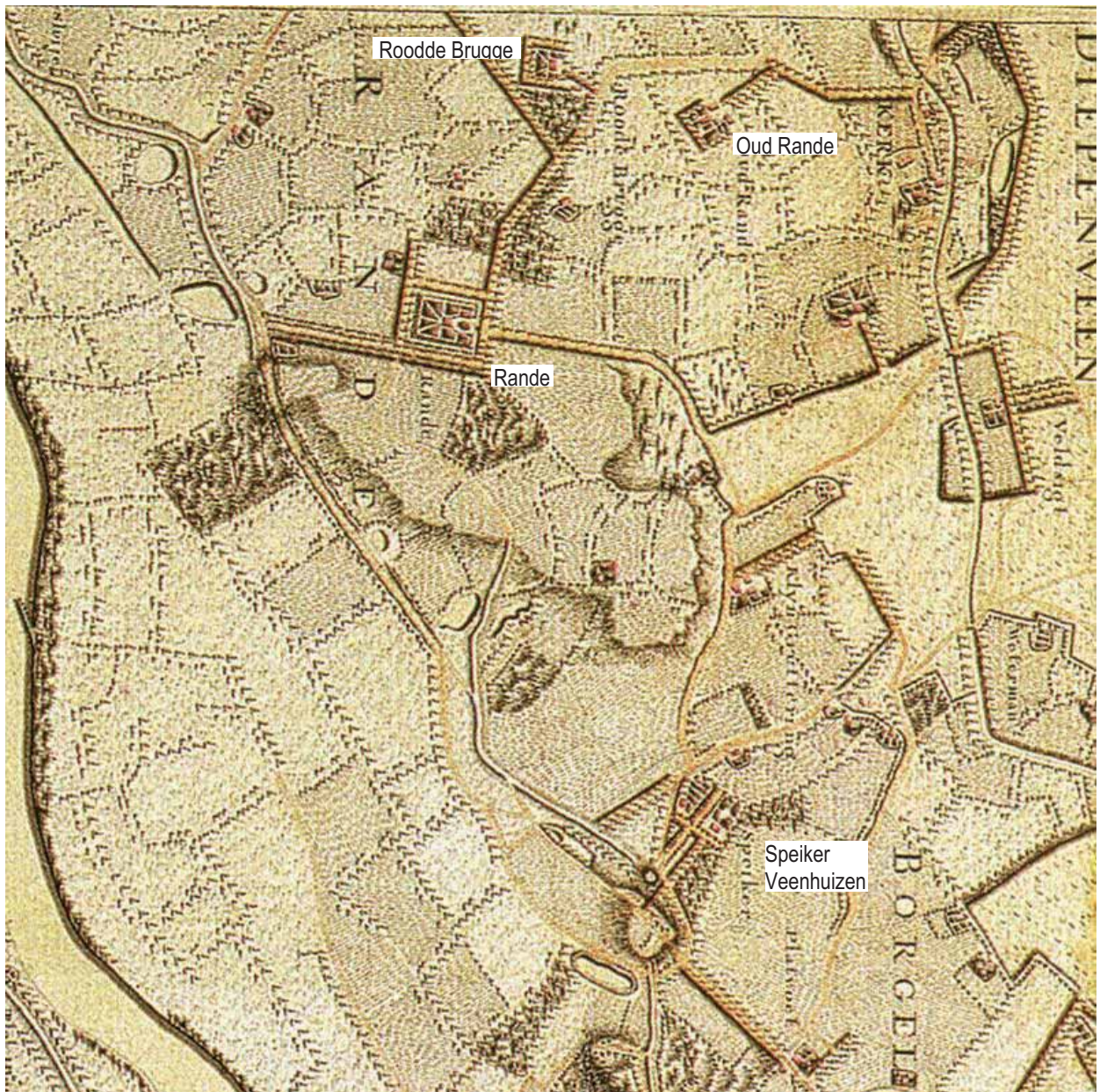
Ligging:	Schapenzandweg 3, Diepenveen
Eerste vermelding:	1857
Eigendom:	Stichting IJssellandschap (sinds 1979, huis sinds 1996)
Openstelling:	ja
Gebouwen:	- hoofdhuis (1857) rijksmonument - tuinmanswoning (ca. 1857) - voormalig zondagschooltje, Schapenzandweg 7

Fase 3 1857 Nieuw Rande met landschapspark J.D. Zocher jr.

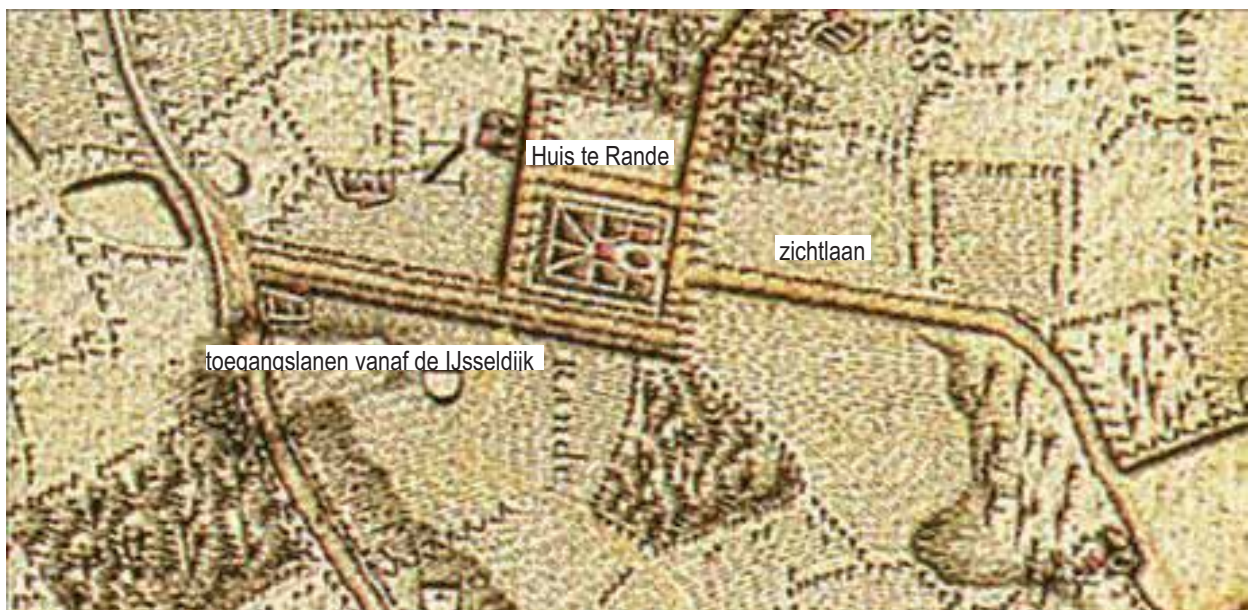
A.J. Duymaer van Twist, gouverneur van Nederlands Indië, liet in 1857 ten zuiden van Smetsrande (dat werd afgebroken) Nieuw Rande bouwen op de plek van de kleine woning bij het water van de dijkdoorbraak. Vermoedelijk zijn J.D. Zocher jr en zijn zoon Louis Paul Zocher de architecten van het huis. J.D. Zocher jr. ontwierp een zeer ruim landschapspark met vele uitzichten, waarvan naar de theekoepel op de IJsseldijk, nu een riet gedekt ronde schuur bij woonhuis. Van de oude IJsselarm maakte Zocher een lange slingervijver met een eiland. Er liepen drie bruggen naar dit eiland, centrum van het grote park, waar de spoorlijn even later dwars doorheen werd gelegd. Aan de oostzijde van het spoor staan nog duidelijke parkbomen (foto) De oude rivierduintjes werden belangrijke uitzichtpunten in het park en beplant met gebundelde eiken en beuken, een beeldmerk van J.D. Zocher jr. Vanaf zo'n beuk op het rivierduin heeft men uitzicht tot over de IJssel naar molen de Ooievaar. Zocher maakte gebruik van het bestaande reliëf, maar heeft het ook aangepast. De glooiende hellingen vanaf het huis naar de vijvers zijn deels met mensenhand gevormd.

2010

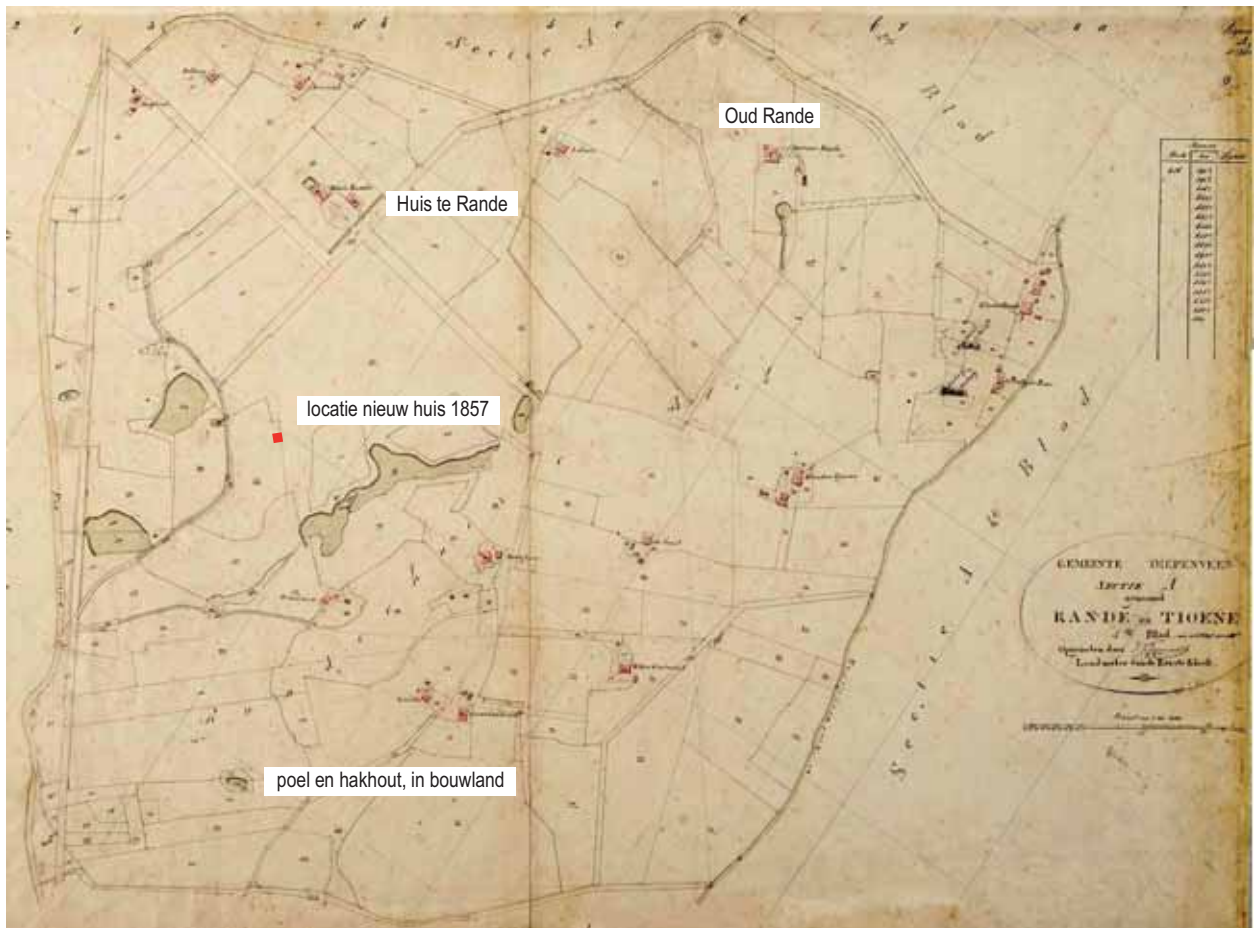
De Stichting IJssellandschap is begonnen met reconstructie van lanen bij het voormalige Huis te Rande. Voor Nieuw Rande maakte ir Ivo Jansen een reconstructie-ontwerp voor de helft van het park van Zocher jr. Waarschijnlijk is dit een van de best bewaarde en fraaiste parken in Nederland van Zocher jr.

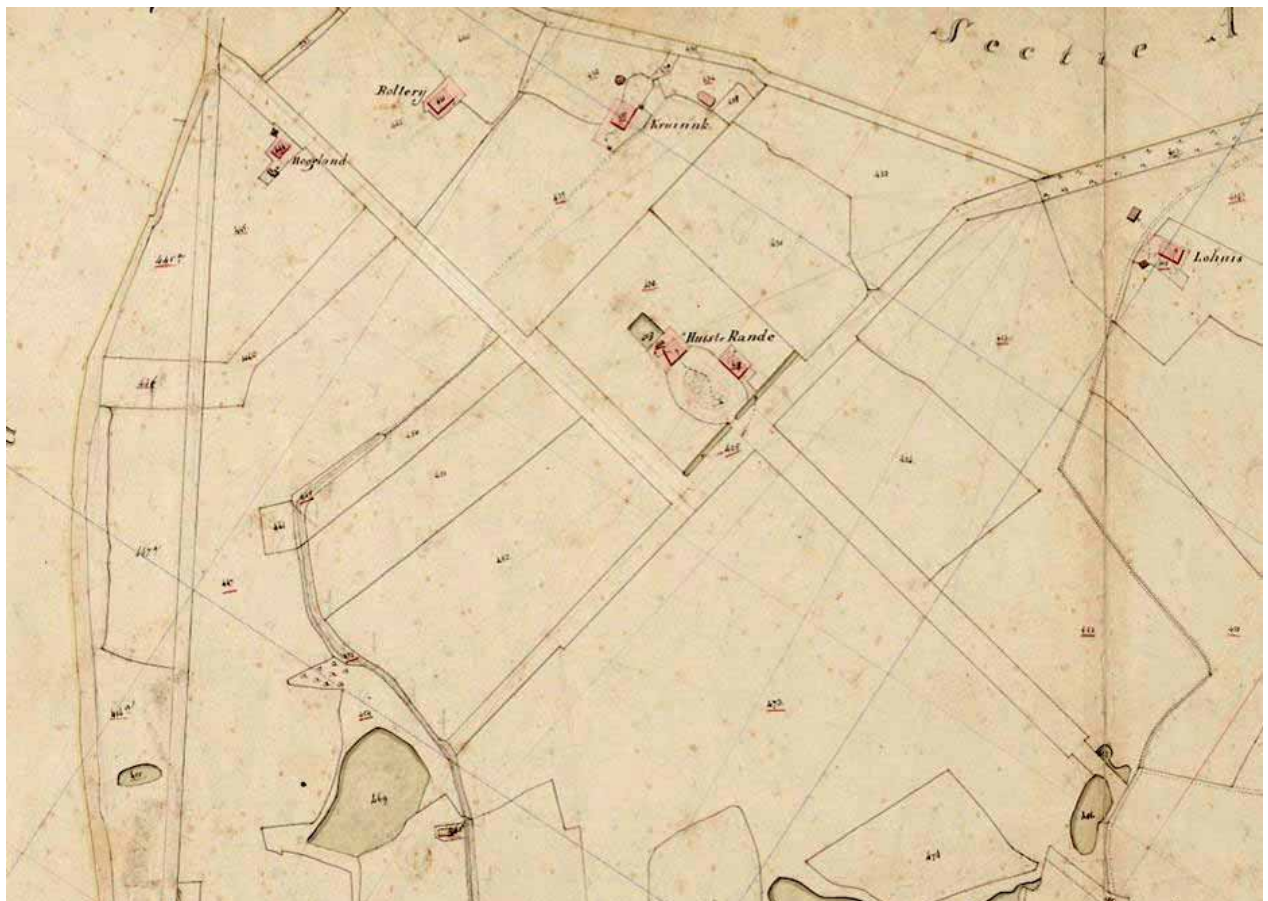
1783

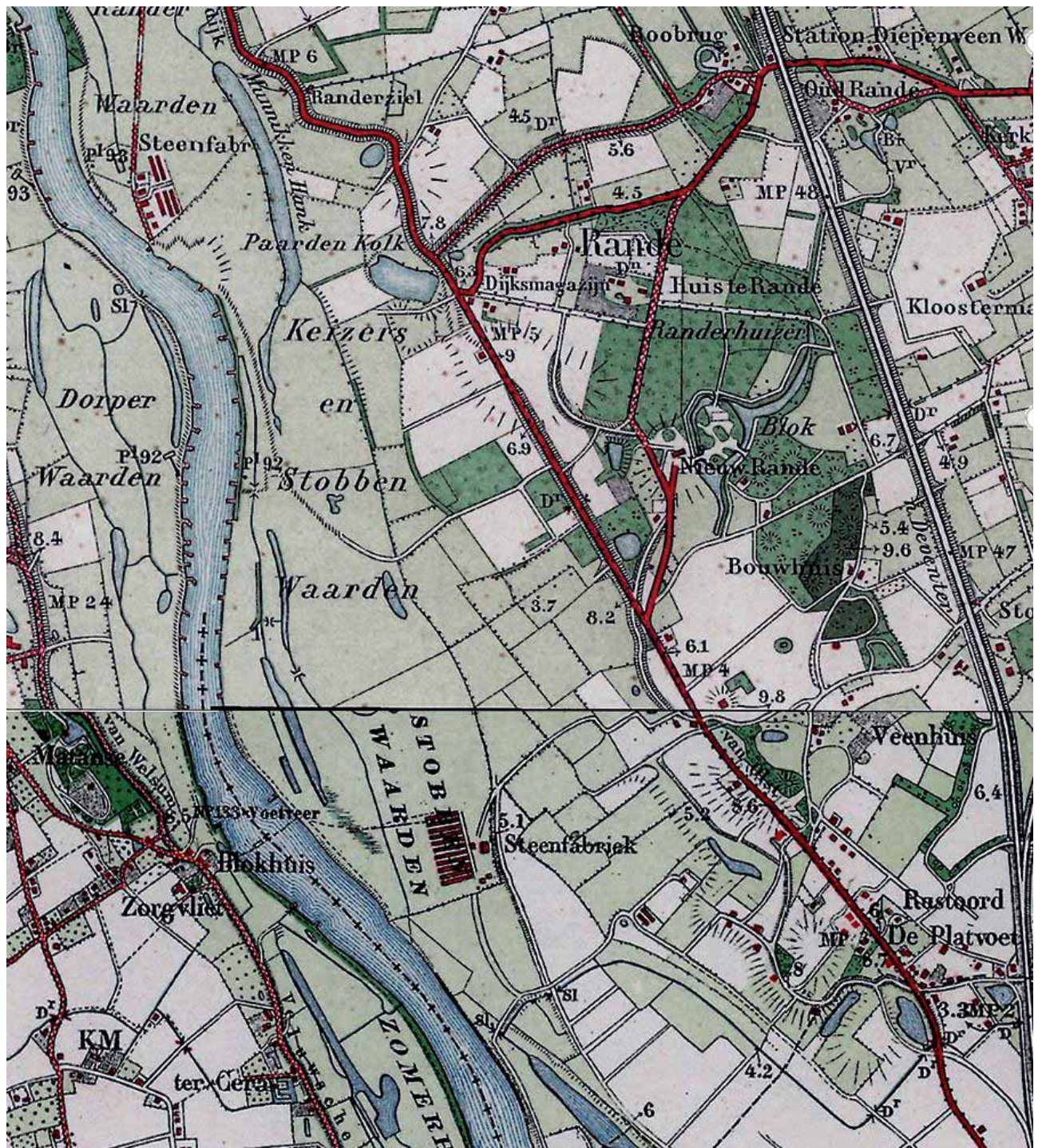

1823

1911

Literatuur Huis te Rande en Nieuw Rande

Huis te Rande en Nieuw Rande

Stichting IJssellandschap 2009., Hazepad Wandelingen, Keizersrande, Deventer.

Brochure Keizersrande, landgoed aan de IJssel, september 2007, met overzichtskaart.

Dooren, N. van, K. de Groot, R. van Paridon, R. Hendriks, T. Mars, 2007. Toekomstvisie Keizers Rande, landgoed aan de IJssel, Amsterdam.

Gevers, A.J., A.J. Mensema, 2005. De havezaten in Salland en hun bewoners, 4^e druk.

Haag, Anne-Lot, Oud, Smets en Nieuw Rande, Roobrug en het ontstaan van het dorp Diepenveen, De onderste steen, essays over de cultuurgeschiedenis van Deventer, p. 52-56.

Kronenburg, H., Oud en Nieuw Rande, VORG, Verslagen en mededeelingen 67 (1952) p.173.

www.historischcentrumoverijssel.nl.

Kozakkenlinde bij de Kolk achter de IJsseldijk, kruispunt Wetermansweg

Waardering Nieuw Rande

A. Belevingswaarde

- 1 herkenbaarheid landgoed aan de buitenkant: goed
- 2 herinneringswaarde: (gouverneur van indie wenst ruimte) redelijk

B. Waardering intrinsiek

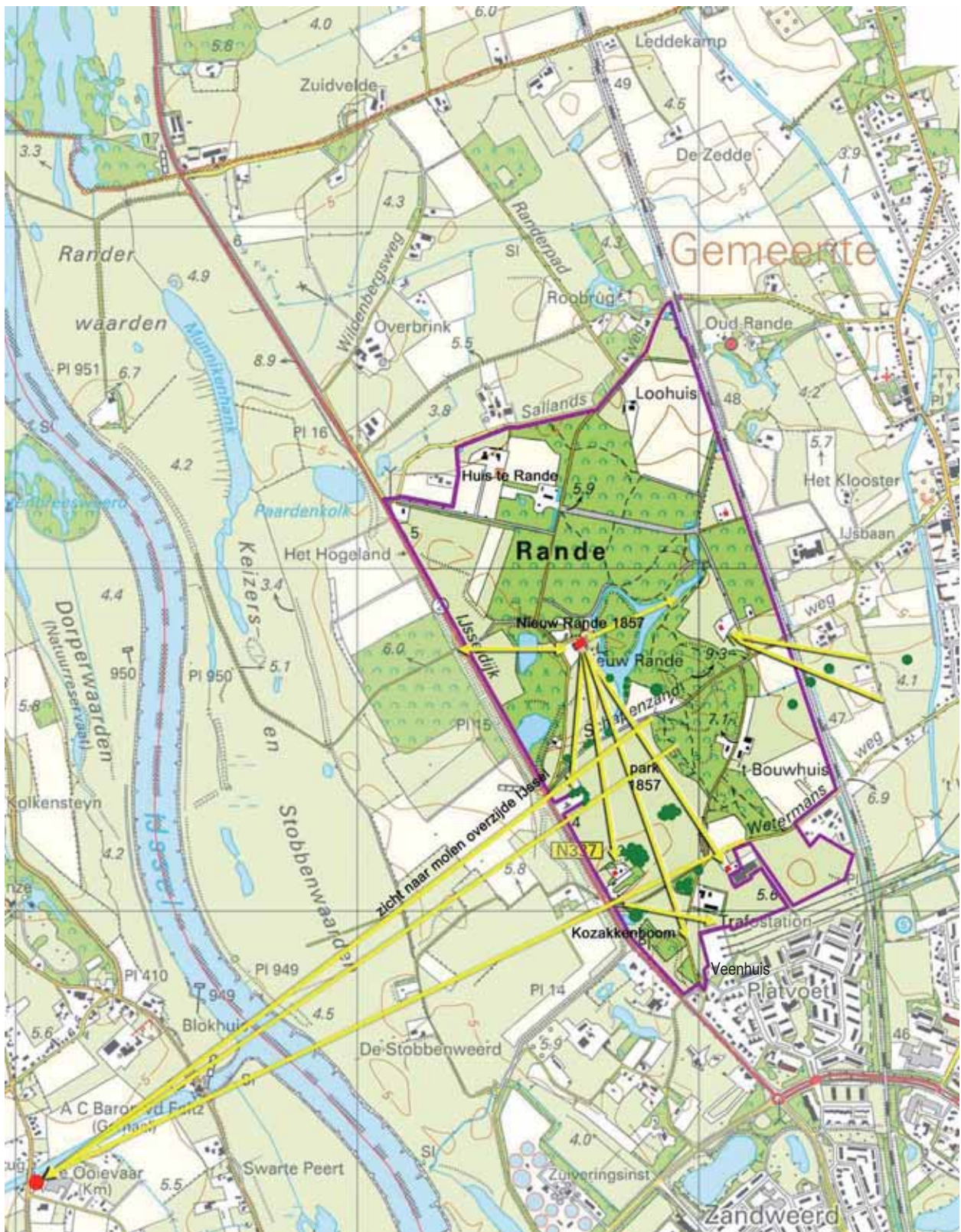
- 3 kenmerkendheid, kwaliteit stijlvoorbeeld volle landschapsstijl: (zeer) goed
- 4 zeldzaamheid als voorbeeld van landschapsstijl binnen gemeente Deventer:: enig voorbeeld Zocher jr
- 5 gaafheid historische structuren: goed
- 6 eenheid park-bebouwing: goed
- 7 huidig gebruik landgoed (behoud historisch karakter): wonen en landbouw: goed

C. Waardering context

- 8 samenhang met omgeving: optimaal
- 9 structurende werking: hoog
- 10 gaafheid omgeving: electriciteitscentrale, verder goed: redelijk

D. Totaalwaardering (cultuurhistorische betekenis): zeer hoog goed bewaard gebleven park, met de ruimheid kenmerkend voor het beste werk van Zocher jr in Nederland.

Het huis is vermoedelijk ook van hem of LP Zocher, in elk geval in hun stijl; huis en park samen vormen een monumentaal complex van landelijk belang.

Hus te Rande en Nieuw Rande met zichtassen en begrenzing cultuurhistorische waardevol gebied.

Begrenzing gebied van cultuurhistorische betekenis

De noordkant wordt begrensd door de Oude Sallandsweg, volgens de oude grens van 1832. Oostgrens wordt gevormd door de spoordijk. Toch zijn er over de dijk nog divers zichten mogelijk

Roobrug

Randerpad in 2008

Tuinmanswoning met toren en klok (gemeentemonument) tussen schuur en woonhuis

Ligging:	Sallandsweg 9, 7431 PX Diepenveen
Eerste vermelding:	1601
Eigendom:	diverse particulieren
Openstelling:	nee
Gebouwen:	- hoofdhuys (1938) - tuinmanswoning (1898, gemeentemonument)

Fase 1

Hoe Roobrug is ontstaan is niet bekend, waarschijnlijk hoorde het omstreeks 1650 bij de Hof van Wilp (volgens gemeentemonument omschrijving). Eén van de zeventiende eeuwse eigenaren was J. van Wylick (A.L.Haag, zie literatuur).

Fase 2 tot 1781 Geometrische aanleg (zie kaart 1783)

Eigenaar en bewoner van Roobrug, Antonius Matthaëus, professor aan het atheneum van Deventer, deed in 1720 een gift waarmee de kerk van Diepenveen gerestaureerd kon worden. Bij het huis lagen tuinen, het geheel binnen een rechthoekige houtsingel. Aan de voorzijde ligt een korte toegangslaan die uitkomt op de Sallandsweg. (zie kaart 1783)

Het Randerpad verschijnt als belangrijke rechte laan op de kaart van 1783. Een perceel bos is getekend in de hoek van de twee huidige wegen, Sallandsweg en Randerpad. Vanuit de laan (tracé Randerpad) loopt een L-vormige laan die uitkomt op de achterzijde van de aanleg.

Fase 3 1782-1823 Geometrische aanleg met deel achterin vroege landschapsstijl (kaart 1823)

In 1782 kocht de burgemeester van Deventer Willem Herman Cost Roobrug; Hij maakte een grote geometrische aanleg door de laan van het Randerpad te spiegelen aan de andere kant van zijn huis. Waarschijnlijk liet hij een gracht graven met een halve cirkelboog en afgeschuinde kanten bij het huis, een unieke vorm. De moestuin werd verplaatst naar de zuidwestkant van het huis; daar kwam een grote rechthoekige moestuin met twee kassen, gericht op het zuidwesten.

Een pad liep midden door het terrein naar het noorden eerst door weilanden over een brug, dan achterin door het bos. Deze as eindigde in een bosje aan de Randerstraat. Vanaf zijn huis keek hij over weilanden naar het noorden, langs de bosrand en over het veld dat eindigde in een landschappelijke slingervijver. Aan de zuidoostkant van het huis lag een gerend grasveld dat zicht bood naar de toren van Oude Rande en mogelijk de toren van de kerk van Diepenveen. In 1803 kocht Cost de havezate Oud Rande aan de overzijde van de Sallandsweg. Willem Herman Cost overleed in 1823.

Fase 4 1823-1886 Landschapsstijl rond hoofdhuys (zie kaart 1831)

Na 1823 woont dochter Maria Margaretha Cost gehuwd met Hendrik Budde op Roobrug. Hun zoon Henric Cost Budde laat in 1831 de opmetingskaart maken. De rechthoekige moestuin is vergroot en veranderd in een landschappelijke vorm. Ook de gracht heeft ronde vormen gekregen. Er lopen slingerpaden door de tuin en het bos. Vóór 1847 wordt vanaf de IJsseldijk een dijk aangelegd met een toegangsweg erop grotendeels over het toenmalige grondgebied van Roobrug (zie kaart 1847). De weg loopt tussen het hoofdhuys en de moestuin door naar de Sallandsweg. (Het huis op Oud Rande liet Henric Cost Budde in 1838 gedeeltelijk afbreken en verbouwen. De toren uit 1574 bleef gehandhaafd.)

Maria Margaretha Cost overlijdt in 1848, haar dochter Gezina Margaretha, gehuwd met H.G. Blijdenstein, gaat op Roobrug wonen tot 1886. Het huis werd verbouwd en de gracht aan de voorzijde van het huis gedempt en gelijktijdig werd een vijvertje achter het huis verbonden met de gracht (nu nog aanwezig). In 1868 werd de spoordijk aangelegd, welke de aanleg van Roobrug scheidde van Oud Rande. Waarschijnlijk is toen ook een afwatering van de spoordijk via de smalle vijver van Roobrug gemaakt naar de IJssel (de afwatering werd na 1965 verbonden met de Zandwetering).

Fase 5 1898 Neo-renaissance huys

In 1886 werd het landgoed verkocht aan Ankersmit en vervolgens aan Smislaert, eigenaar van De Haere in Olst. Smislaert liet het 18de eeuwse huys afbreken en bouwde in plaats daarvan in 1898 een groot neo-renaissance huys met een toren (zie foto ca. 1925). In 1898 werd ook een tuinmanswoning gebouwd met een klokkentorentje (gemeentemonument).

Fase 6 1935 Splitsing van gronden, 1938 Huidig huys

In 1935 werd het landgoed in percelen opgedeeld en geveild. Het neo-renaissance huys wordt afgebroken (1935) en vervangen door een huys in 1938 naar ontwerp van architect W.P.C. Knuttel.

2010

Van de oorspronkelijke gracht rest nog het hoefijzervormige achterste deel. De dijk met de weg vanaf de IJsseldijk is nog aanwezig.

Samenvattend

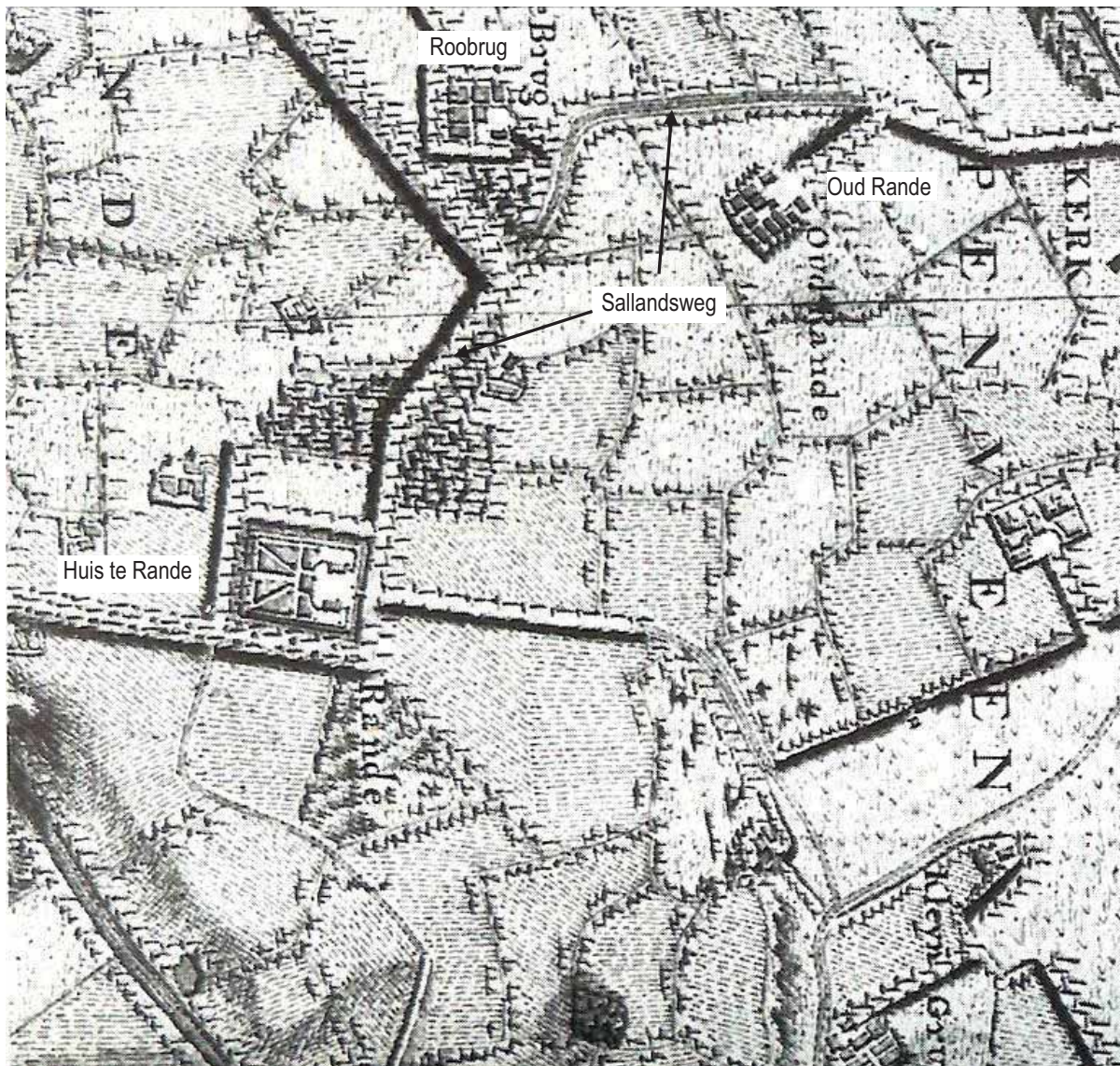
De hoofdvorm van Roobrug werd bepaald in 1782 toen de burgemeester Cost een groot geometrisch park liet aanleggen met een stukje vroege landschapsstijl achterin. Door zijn dochter werd het landgoed in landschapsstijl verfraaid en een eigen weg naar de IJsseldijk aangelegd. Sinds 1935 is het landgoed in delen opgeknipt. Op de plek van het hoofdhuis bij de gracht kwam in 1938 een nieuw huis. De tuinmanswoning uit 1898 bleef bewaard. Van het landschapspark zijn grote bomen (o.a. bruine beuken, treurbeuken) bewaard gebleven. De landschappelijke structuur van de buitenplaats is gedeeltelijk bewaard gebleven in de vorm van een vijver, bospercelen en houtsingels. Vergelijking met de kaart 1865-1917 leert dat veel houtranden zijn verdwenen. De wandeling vanuit het huis, via een pad parallel aan de spoorlijn (en station Diepenveen-West) naar het wandelbos tussen Roobrugge en Zuidvelde, bestaat echter niet meer. Het Randerpad tussen het wandelbos en de Sallandsweg is er nog wel.

Literatuur

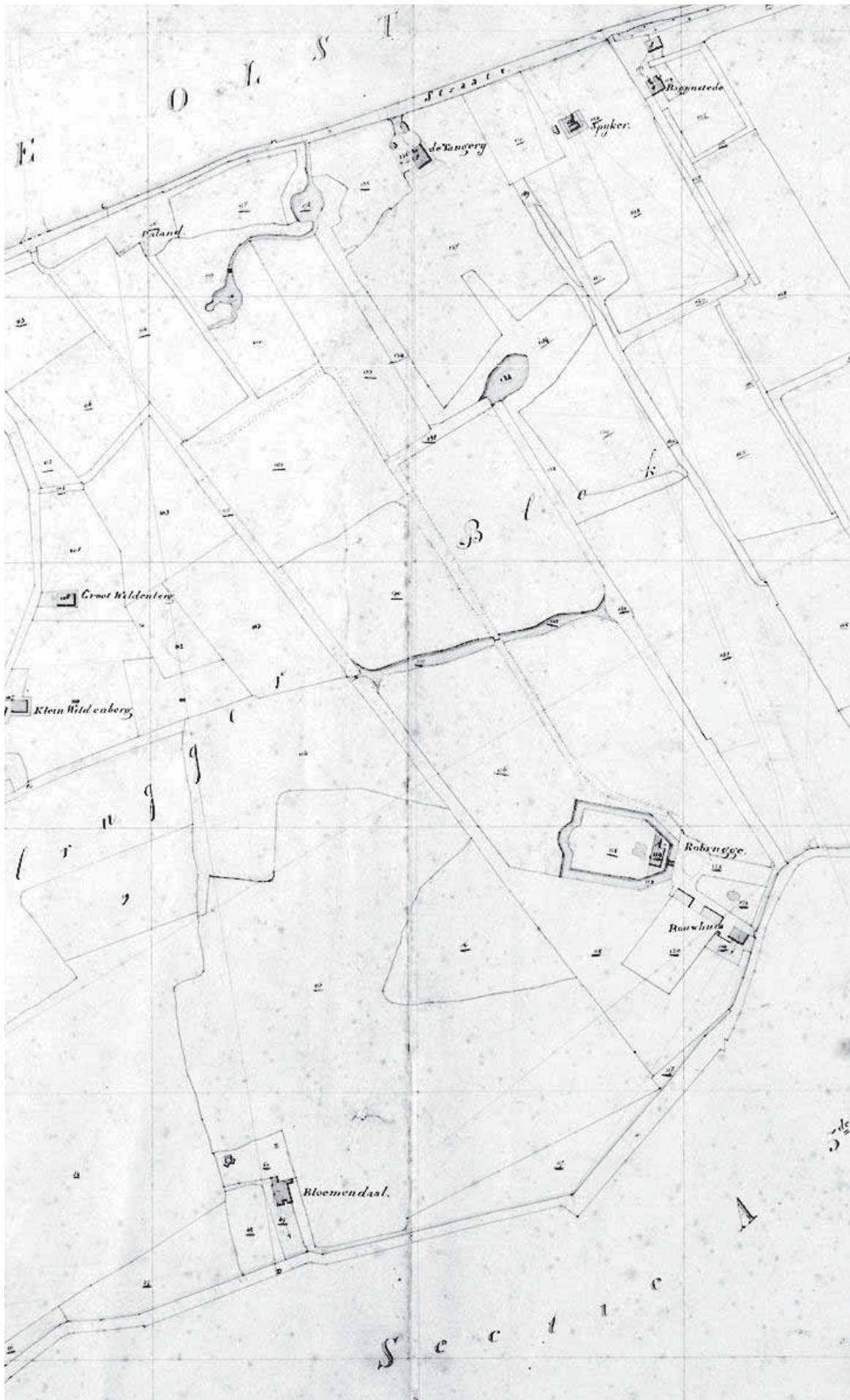
Gemeente Diepenveen, gemeentelijke monumenten en beschermde gezichten (concept), p. 69.

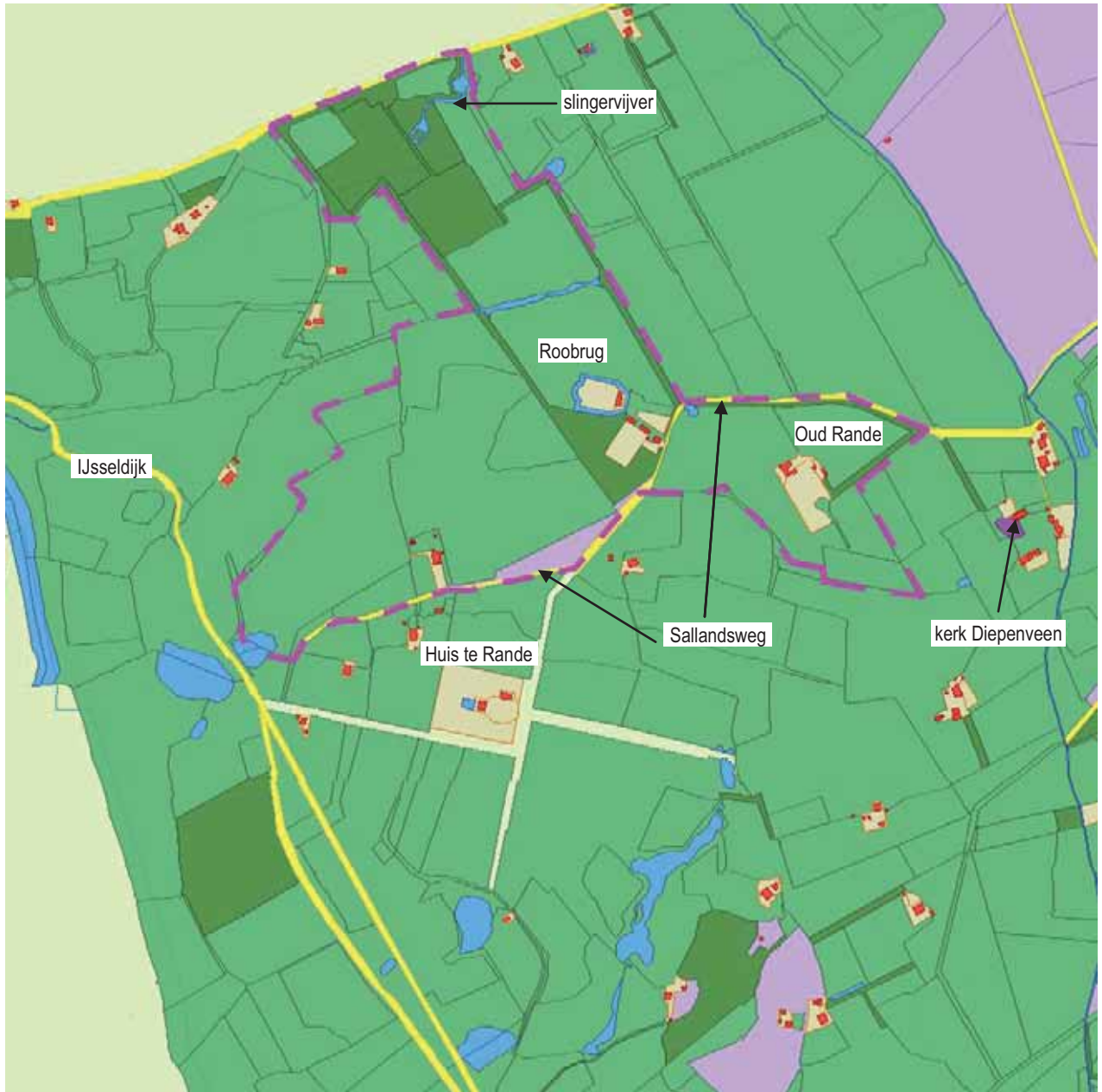
Kronenburg, H., Oud en Nieuw Rande, VORG, Verslagen en mededeelingen 67 (1952) p. 169-176,

Haag, Anne-Lot, Oud, Smets en Nieuw Rande, Roobrug en het ontstaan van het dorp Diepenveen, De onderste steen, essays over de cultuurgeschiedenis van Deventer, p. 54.

1783

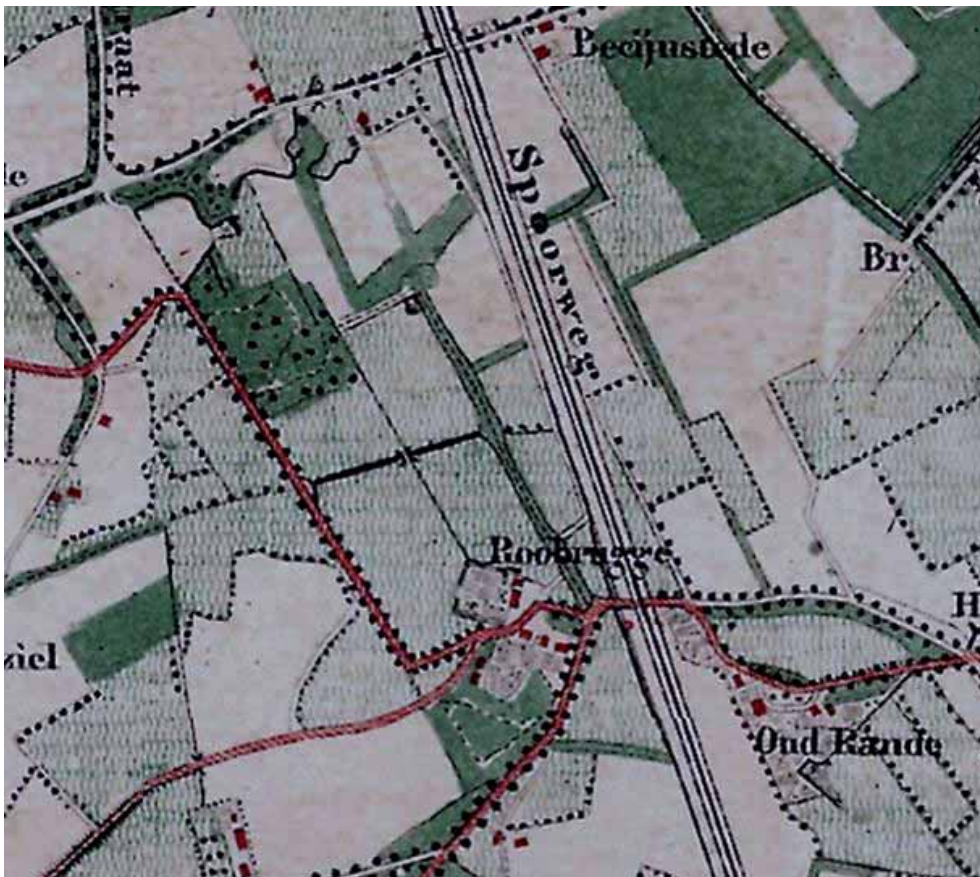

naar kaart 1823 met eigendomsgrens H.Budde Jr.

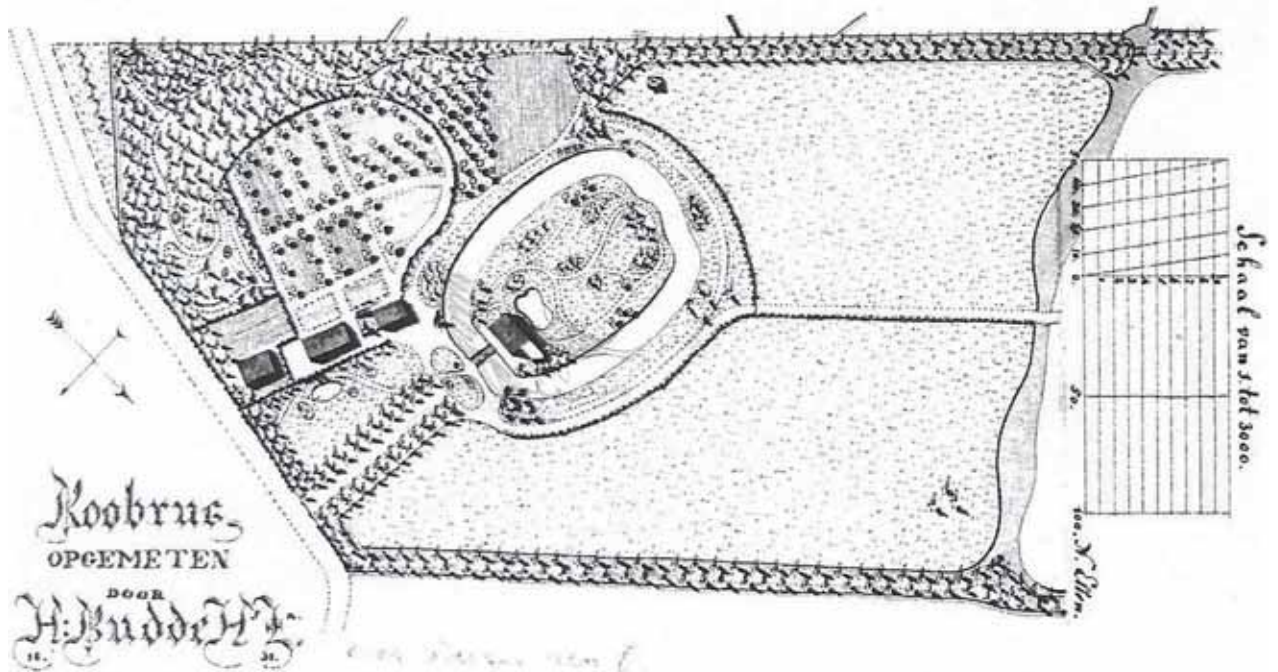
1847 (spoordijk 1868 later ingetekend)

1865

foto omstreeks 1925 Roobrug, neo-renaissance hoofdhuis gebouwd ca. 1898

1831 Roobrug opgemeten door H. Budde (coll. RCE)

Waardering Roobrug**A. Belevingswaarde**

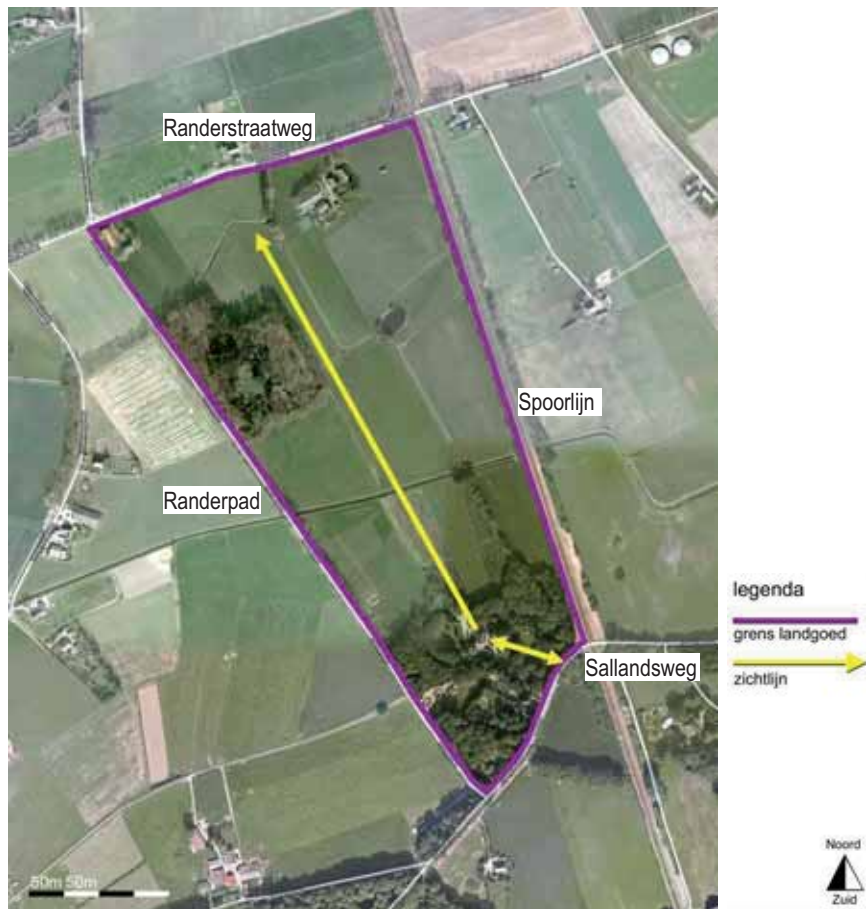
- 1 herkenbaarheid landgoed aan de buitenkant: hoog
- 2 herinneringswaarde: matig

B. Waardering intrinsiek

- 3 kenmerkendheid, kwaliteit stijlvoorbeeld volle landschapsstijl: laag/slecht
- 4 zeldzaamheid als voorbeeld van landschapsstijl binnen gemeente Deventer: matig
- 5 gaafheid historische structuren: redelijk
- 6 eenheid park-bebouwing: hekken door het park, eenheid park: laag/slecht
- 7 huidig gebruik landgoed (behoud historisch karakter): wonen en landbouw: goed

C. Waardering context

- 8 samenhang met omgeving: redelijk
- 9 structurerende werking: nu laag; potentieel hoog
- 10 gaafheid omgeving: (bosranden ontbreken), redelijk

D. Totaalwaardering (cultuurhistorische betekenis): redelijk**Begrenzing gebied van cultuurhistorische betekenis**

Noordkant: Randerstraat grens in 1823,

Oostgrens: de spoorlijn, grens in het landschap, als onderdeel van het landschappelijk park

Zuidgrens: Sallandsweg, oude weg als grens

Westgrens: Randerpad, laan vóór 1783

Snatergat of Beekvliet

Bosstrook langs wal op landgoed Snatergat

Boerderij Snatergat

Boerderij Snatergat

Wandelpad langs de Boterbeek, verderop rechts het huis

Ligging:	Berkendijk, aan de Oude Schipbeek
Eerste vermelding:	1682
Oppervlakte:	82 ha.
Eigendom:	particulier
Openstelling:	gedeeltelijk openbaar NSW landgoed
Boerderijen:	- woonboerderij (1925) het Snatergat en - stal (voormalige boerderij, 17 ^{de} eeuws?)

Fase 1 vóór 1682 Boerderij Snatergat en Spieker Beekvliet

In 1682 is Everhard Westerhuijs, schout van Bathmen en Holten, eigenaar van een boerderij waar Hendrick Snatergat boer is. (In Bathmen liet hij het Westerhuis bouwen, voor 1662.) Mogelijk is de huidige stal de oudste boerderij.

In 1726 komt de naam Beekvliet voor, wat duidt op een zomerverblijf voor de eigenaar. Dit spieker stond op de plaats waar de Boterbeek in de Schipbeek stroomt (zie kaart 1781). Op de kaart van 1783 zien we het herenhuis in het verlengde van de zichtas die gevormd wordt door de Boterbeek. De aanleg lag binnen een stelsel van sloten en hoge wallen, begroeid met opgaand hout, deels met hakhout. Als men de Boterbeek als centrale as beschouwt, liggen rechts en links daarvan symmetrisch stukken grond die samen een vijfhoek vormen, een vorm die in de 17de eeuw meer voorkwam (kasteel Buren met lanenstelsel uit 1630), omdat het deed denken aan een versterking (een fort). Aan de noordoostkant werd het gebied vergroot met een bouwland dat ook werd omzoomd. Het was een voornaam bezit want ook in 1747 was een schout eigenaar

In 1762 werd het goed verkocht door de Erven van Anthony Jordens met als beschrijving *'het erve Beekvliet, in Holten en Bathmen gelegen, deels tiendbaar, met zijn opstaande getimmerte, hoven, visserijen, hoge en lage landerijen, plantagiën en houtgewas'*. In 1763 kwam de burgemeester van Deventer D. van Duren eigenaar. In 1781 was er sprake van een herenhuis BeekVliet, in 1794: een huis, een hoveniershuis, een zomerhuisje, een grote schuur, vijvers en een boomgaard.

De kaart van 1781 vertoont zoals gezegd een groot huis in de as van de Boterbeek, een rechthoekig vijvertje, dat nog steeds aanwezig lijkt te zijn,

Fase 2 afbraak spieker (zie kaart 1823)

Op de kaart van 1823 is er geen huis meer in het verlengde van de Boterbeek; wel ligt er een hoekige gracht naast de boerderij, alsof daarbinnen een nieuwe herenhuis is gebouwd. In 1832 waren het huis en de gronden eigendom van Berend Jan Kronenberg, advocaat in Deventer. De Boterbeek werd later rechtdoor getrokken, over de plaats van het oude huis/spieker.

2011

Het huidige Snatergat bestaat uit een woonboerderij, de oude boerderij en een gebied dat wordt omgeven door wallen waarop enkele eiken voorkomen met een geschatte ouderdom van 200 jaar of meer.

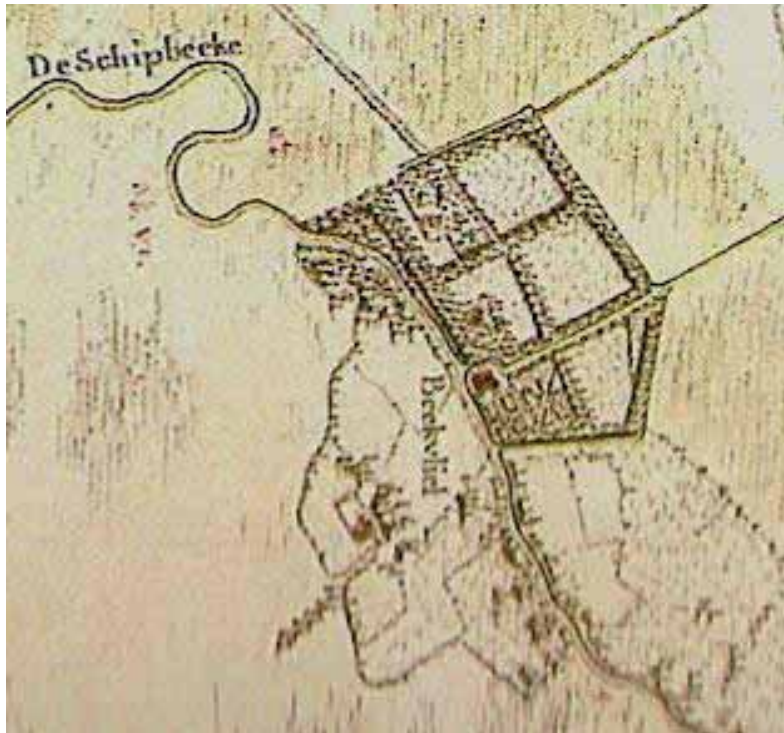
Samenvattend

De geometrische landschapsstructuur dateert vermoedelijk van omstreeks 1680 en doet denken aan een ideale classicistische vijfhoekige bolwerkvorm. Schouten en burgemeesters waren successievelijke eigenaren, waaruit blijkt dat Beekvliet een bruikbaar en toonbaar bezit was.

Literatuur

R. Boontra, Het oostelijk deel van Bathmen, Pieriksmars, Bathmense Broek, Bathmense Veen, Oudheidkundige Kring Bathmen, 1996, nr 4, p.43-45.

Herman Korteling, De Grootburgers, Deventer 1967 (Stokvisreeks 12)

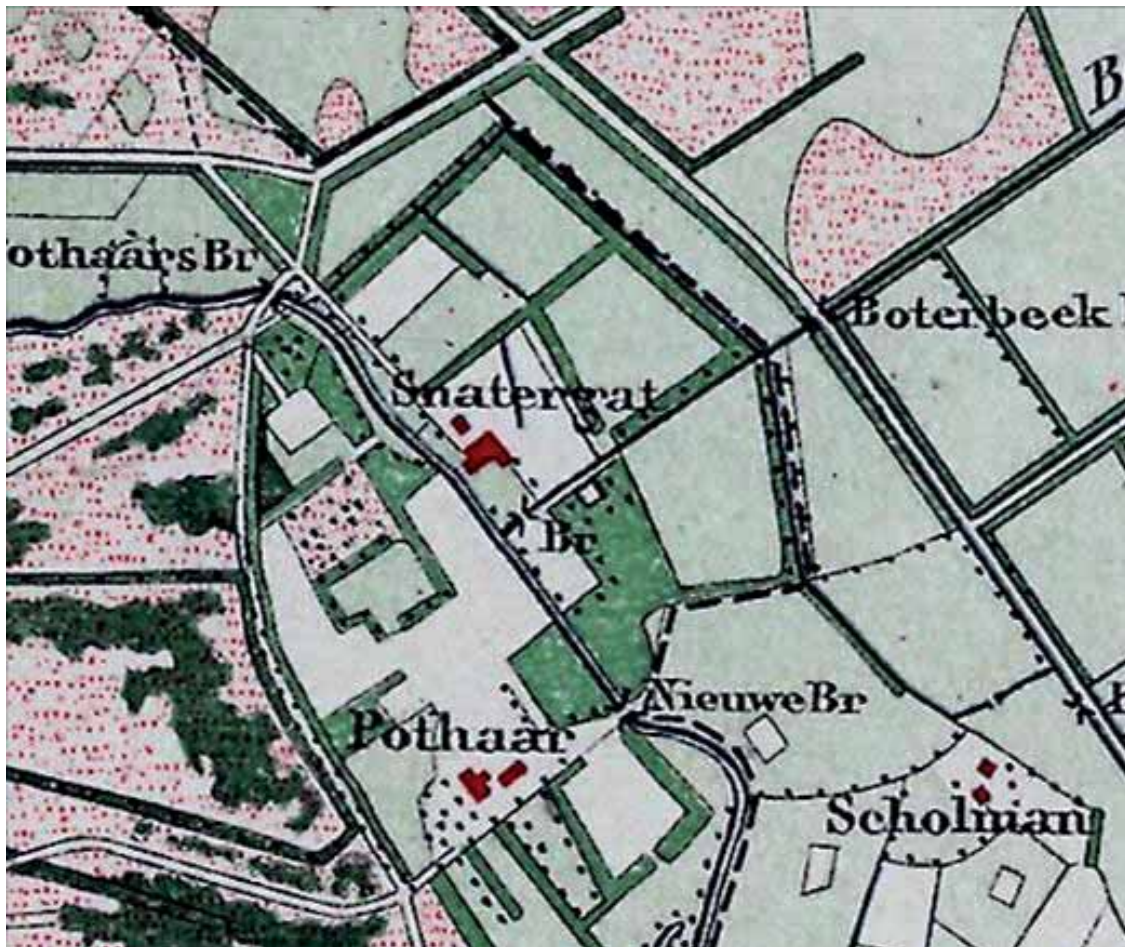
1781

1823 door landmeter J. van Lith

1848

1889

Waardering Het Snatergat**A. Belevingswaarde**

- 1 herkenbaarheid landgoed aan de buitenkant: goed
- 2 herinneringswaarde: matig

B. Waardering intrinsiek

- 3 kenmerkendheid, kwaliteit stijlvoorbeeld 17de eeuw: hoog
- 4 zeldzaamheid als voorbeeld van 17de eeuwse aanleg binnen gemeente Deventer: hoog
- 5 gaafheid historische structuren: redelijk
- 6 eenheid park-bebouwing: boerderij hoort bij het landgoed: goed
- 7 huidig gebruik landgoed (behoud historisch karakter): wonen en landbouw: goed

C. Waardering context

- 8 samenhang met omgeving: goed
- 9 structurerende werking: de wegen en verkaveling zijn bepaald door het historische landgoed: goed
- 10 gaafheid omgeving: goed

D. Totaalwaardering (cultuurhistorische betekenis): goed

2010 Google luchtfoto

Begrenzing gebied van cultuurhistorische betekenis

De cultuurhistorische begrenzing van het landgoed is in de 17de eeuw bepaald: de met bomen begroeide wallen met sloten aan weerszijden. Een bufferzone van weiland of bouwland er omheen is nodig om de wallen te kunnen zien en beleven vanaf de wegen aan de noord en de oostkant.

Noordgrens: Dorperdijk, Berkendijk

Oostgrens: Oude Stationsweg

Zuidgrens: de sloot om het bos (in 1832 eikenhakhout)

Westgrens: Schipbeek

Spijkvoorde

Ligging:	Cröddendijk 8, Colmschate
Eerste vermelding:	1399
Eigendom:	Stichting IJssellandschap
Openstelling:	ja
Gebouwen:	boerderij Spijkvoorde B&B bouwhuis diverse opstallen

Fase 1 boerderij met herenkamer

In de buurtschap Ortele, ten zuiden van de Cröddendijk, lag de buitenplaats Spijkvoorde of Spijkvoorde. De boerderij Spijkvoorde wordt genoemd in de lijst van gewaarde erven van de marke Gooi in 1399. Spijkvoorde lag samen met de gewaarde erven Assink en Alferink aan de rand van de kleine Orteler Enk. De boerderij werd eigendom van Deventer families die er een herenkamer inrichtten en er af en toe verbleven. In 1754 bouwde de toenmalige burgemeester Joan Dapper uit Deventer een nieuwe landsheerkamer.

Fase 2 1779 – 1838 herenhuis met bouwhuis: buitenplaats (zie kaart 1783)

Zijn zoon Balthazar zette de volgende stap en liet in 1779 een nieuw herenhuis en het nog bestaande bouwhuis bouwen. Waarschijnlijk is hij ook degene die opdracht gaf voor de geometrische lanenstructuur die op de kaart van Hottinger te zien is. Tevens zijn er hakhoutbossen geplant langs de Spijkvoorderweg die nu nog bestaan (zie kaart 1823). Het landhuis is in 1838 afgebroken, het bouwhuis bleef bewaard. Tussen 1823 en 1853 is ten noorden van Spijkvoorde langs de Croddendijk de heide beplant met bos, zo ook langs de westgrens. Vóór 1847 is een nieuwe weg aangelegd naar de Cröddendijk aan de westkant van het goed. Er zijn ook veel bossen geplant om de Orteler enk.

2011

Het bouwhuis is in gebruik als woning. De oorspronkelijke boerderij, erve Spijkvoorde, is recent verbouwd tot bed and breakfast accommodatie. De bossen en lanen, die behoorden tot de geometrische structuur van het landgoed, zijn voor een deel bewaard gebleven. Tussen de huizen staan zeer oude eiken. Het landgoed is thans eigendom van Stichting IJssellandschap. De Orteler Enk is op de kaarten van 1850 en 1900 vrijwel geheel omgeven door bossen en houtsingels. De enk is nu minder duidelijk herkenbaar. Vanaf de Spijkvoorderweg is een zicht op de nieuwbouwwijk van Colmschate; een harde stadsrand.

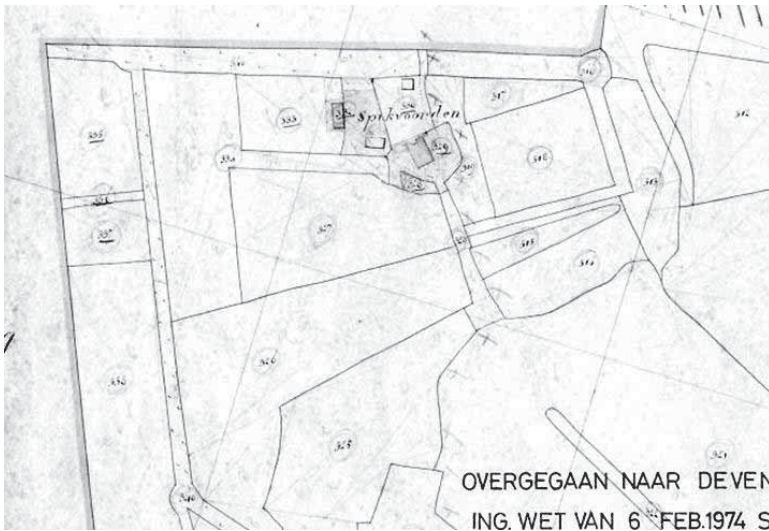
Samenvattend

De geometrische structuren van landgoed Spijkvoorde zijn in belangrijke mate verdwenen. Recent is een laan herplant op een niet oorspronkelijke plaats. Nu zijn er nog twee oorspronkelijke laandelen bewaard gebleven.

1783

Naar 1823

1847

ca. 1900

Waardering Spijkvoorde

A. Belevingswaarde

- 1 herkenbaarheid landgoed aan de buitenkant: matig
- 2 herinneringswaarde: matig

B. Waardering intrinsiek

- 3 kenmerkendheid, kwaliteit geometrisch lanenstelsel: laag/slecht
- 4 zeldzaamheid stijlvoorbeeld binnen gemeente Deventer: matig
- 5 gaafheid historische structuren: matig
- 6 eenheid park-bebouwing: matig
- 7 huidig gebruik landgoed (behoud historisch karakter): wonen, gasten: matig

C. Waardering context

- 8 samenhang met omgeving: goed
- 9 structurerende werking: laag
- 10 gaafheid omgeving: matig (zie foto onder)

D. Totaalwaardering (cultuurhistorische betekenis): matig

Uitzicht vanaf de Spijkvoorderweg op de harde stadsgrens van Colmschate

2010 Google luchtfoto

Begrenzing gebied van cultuurhistorische betekenis

Noordgrens: de beukenlaan en het verlengde ervan

Oost- en zuidgrens: oud hakhoutbossen (voor 1823) en perceelbeplanting

Westgrens: de Spikvoorderweg met ten oosten daarvan een oud hakhout perceel (1823)

Traasterbos

Johannahoeve

Zuidrand bos: een laan tussen greppels

Oostrand: oude weg tussen greppels

Ligging:	ten zuiden van de N344, ten noorden van Bathmen, onder Oude Molen
Eerste vermelding:	18 ^{de} eeuw
Oppervlakte:	29 ha. (bos 19.8, gras 5.7, akker 1.8, overig 1.8)
Eigendom:	particulier (M.J. Lingbeek, Ch.C.d'Ancona, Holterweg 118)
Openstelling:	ja
Gebouwen:	- zomerhuis / jachthuis 'Traasterhof' (1929) - huis 'Nieuw Traaster' (1960)
Boerderijen:	- Johannahoeve (ca. 1870)

Fase 1 (sterren)bos bij de boerderijen Grooten en Kleinen Traast (zie kaarten 1783, 1823)

In 1783 lag er een bos aan de zuidkant van de Oude Postweg naar Holten. Het bos heette 't Raasterbos op de kadasterkaart van 1823. Het bos in 1823 bestond uit opgaande bomen, eikhakhout en dennenbomen. Het was een wandelbos aangelegd met twee lanen en een sterrenbos. Waar de twee lange lanen samenkwamen lag een rond plein.

Boerderij Grooten Traast lag iets ten zuiden van het sterrenbos. Het bos, de bouw- en weilanden met boerderij Grooten Traast waren in 1823 eigendom van Everdina Kloosterboer, weduwe van Gerrit van den Toorn.

Ten oosten van de Koekendijk lag nog een boerderij met bouw- en weilanden, genaamd Kleinen Traast aan de Traasterdijk. Dat gebied was eigendom van Jan Kleine Traast.

Fase 2 Johannahoeve ca. 1870 (zie kaart 1910)

Omstreeks 1870 is in de rand van het sterrenbos een boerderij gebouwd, de Johannahoeve. Een deel van het sterrenbos maakte plaats voor bouwland. De oostelijke laan van het sterrenbos werd verlengd naar boerderij de Grooten Traast. Gelijktijdig werd een landschappelijke aanleg gemaakt op diverse plaatsen. Diverse landschappelijke slingerpaden werden aangelegd.

Fase 3 jachthuis Traasterhof 1929 (zie detail kaart 1960)

In 1929 werd een jachthuis of zomerhuis gebouwd in opdracht van de familie Ten Cate. Er werden rododendrons in het bos geplant, voor de sier en tevens beschutting voor het wild. In 1960 is een kaart getekend door de rentmeester.

De laanverbinding met boerderij Grooten Traast werd verbroken, maar het profiel van de laan is nog op de luchtfoto (2010) herkenbaar in het weiland.

Fase 4 huis Nieuw Traaster gebouwd (zie kaart 1960)

In 1960 werd een huis 'Nieuw Traaster' midden in het Traasterbos gebouwd door E.M. van Soest, vrouwenarts te Amsterdam, gehuwd met M. Insinger. Van Soest heeft veel verschillende boomsoorten geplant.

Sinds 1994 zijn mevr. M.J. Lingbeek en de heer Ch. C. d'Ancona eigenaar.

2011

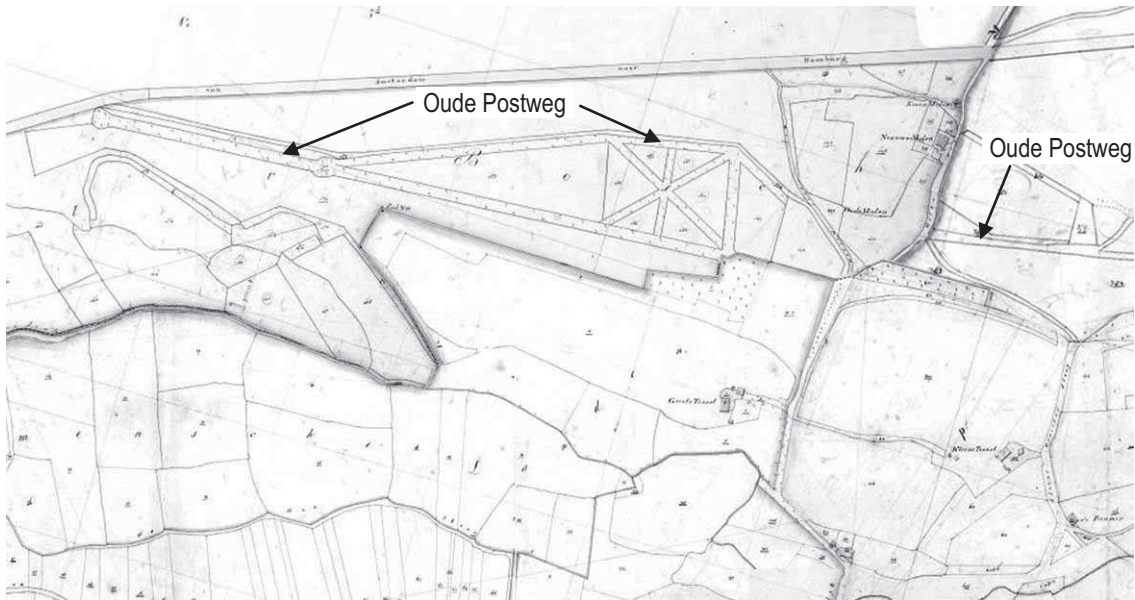
Het jachthuis is apart eigendom; men mag niet verder de laan inlopen, maar via een wandelpad langs de zuidkant zijn de beide helften Traasterbos met elkaar verbonden. Het bos bestaat uit opgaande loofbomen, voormalig eikenhakhout (deels op rabatten) en naaldhout, voornamelijk douglas sparren. Bij de Johannahoeve liggen weilanden, waar eens het sterrenbos was.

Samenvattend

Het Traasterbos is een 18de eeuwse bos. De Oude Postweg liep aan de noordkant van het bos. Het profiel met greppels en een beekje is nog geheel intact. Deze wijzen op een bevoeiingssysteem van rabatten met brede hoogten en diepe greppels. Er staan nu vooral oude douglassparren op de rabatten. Aan de zuidkant is het profiel van een lange laan tussen diepe greppels bewaard gebleven.

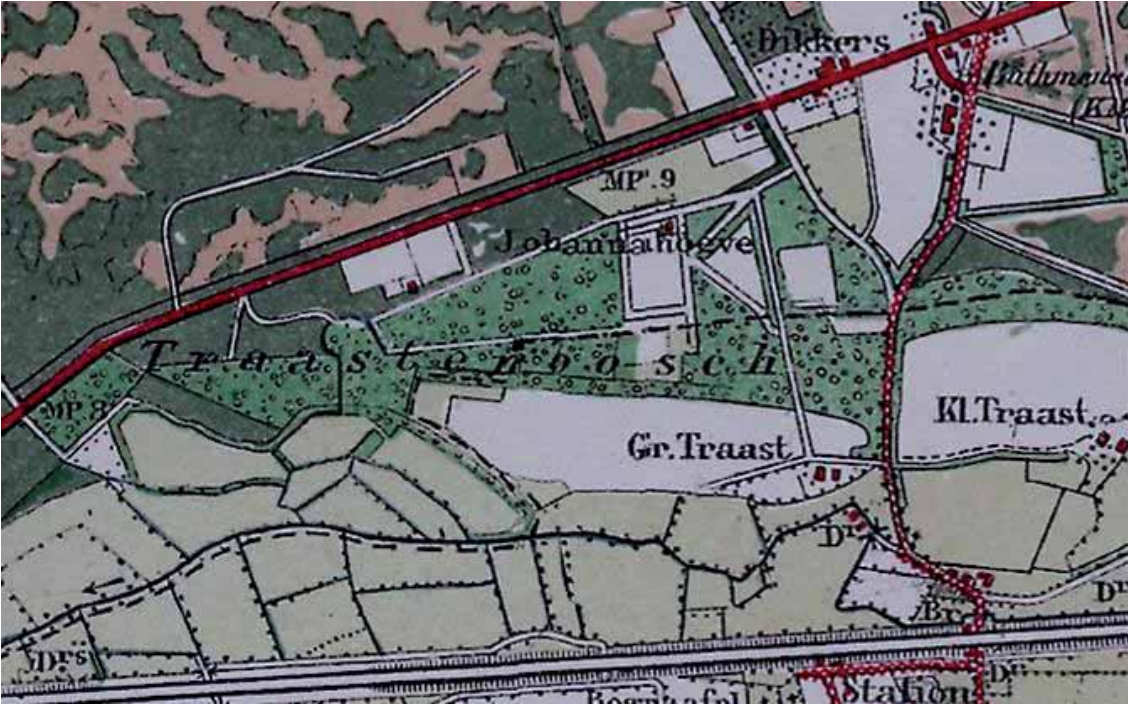
1783

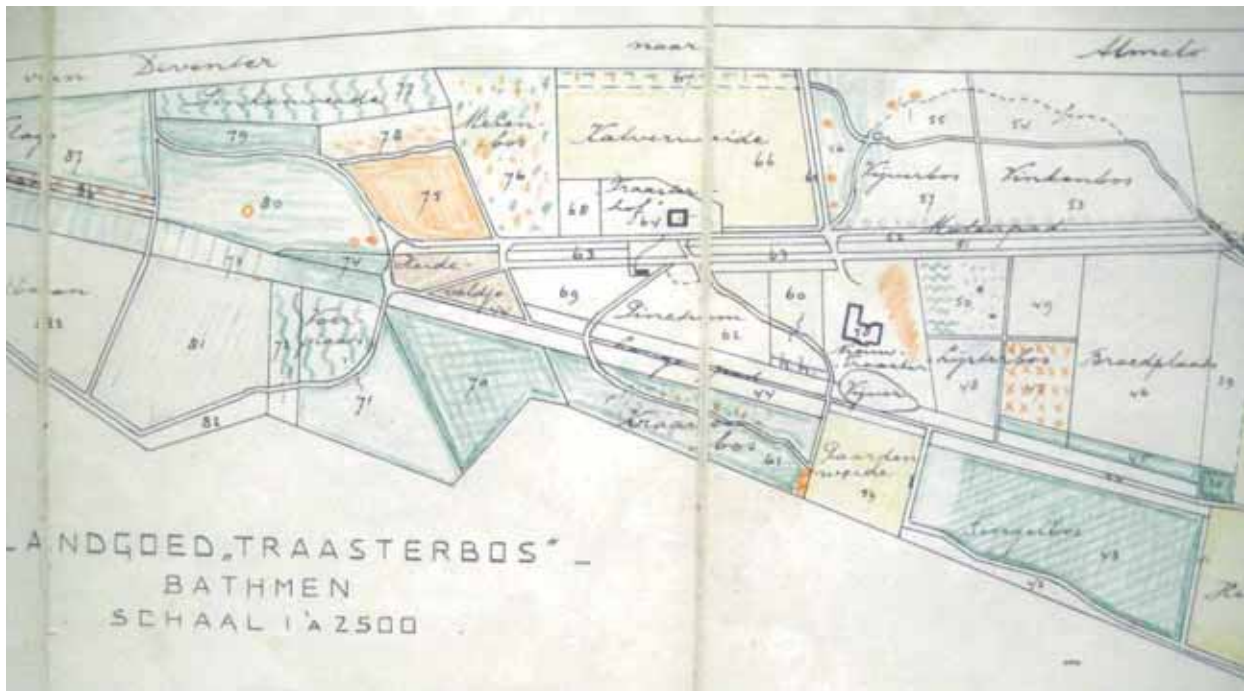
1823

1830-1855

1894, 1910

Oktober 1960 Landgoed Traasterbos door rentmeester G.H. Brinksma te Doetichem (collectie d'Ancona)

Literatuur

Rondom de Molen, Buurtvereniging Oude Molen, 2011

Waardering Traasterbos

A. Belevingswaarde

- 1 herkenbaarheid landgoed aan de buitenkant: matig
- 2 herinneringswaarde: matig

B. Waardering intrinsiek

- 3 kenmerkendheid, kwaliteit stijlvoorbeeld: geometrische aanleg: matig
- 4 zeldzaamheid als voorbeeld van geometrische aanleg binnen gemeente Deventer: matig
- 5 gaafheid historische structuren: goed
- 6 eenheid park-bebouwing: hekken door het park, eenheid park: matig
- 7 huidig gebruik landgoed (behoud historisch karakter): wonen, paardenweilanden en bos: redelijk

C. Waardering context

- 8 samenhang met omgeving: goed
- 9 structurerende werking: hoog
- 10 gaafheid omgeving: goed

D. Totaalwaardering (cultuurhistorische betekenis): redelijk

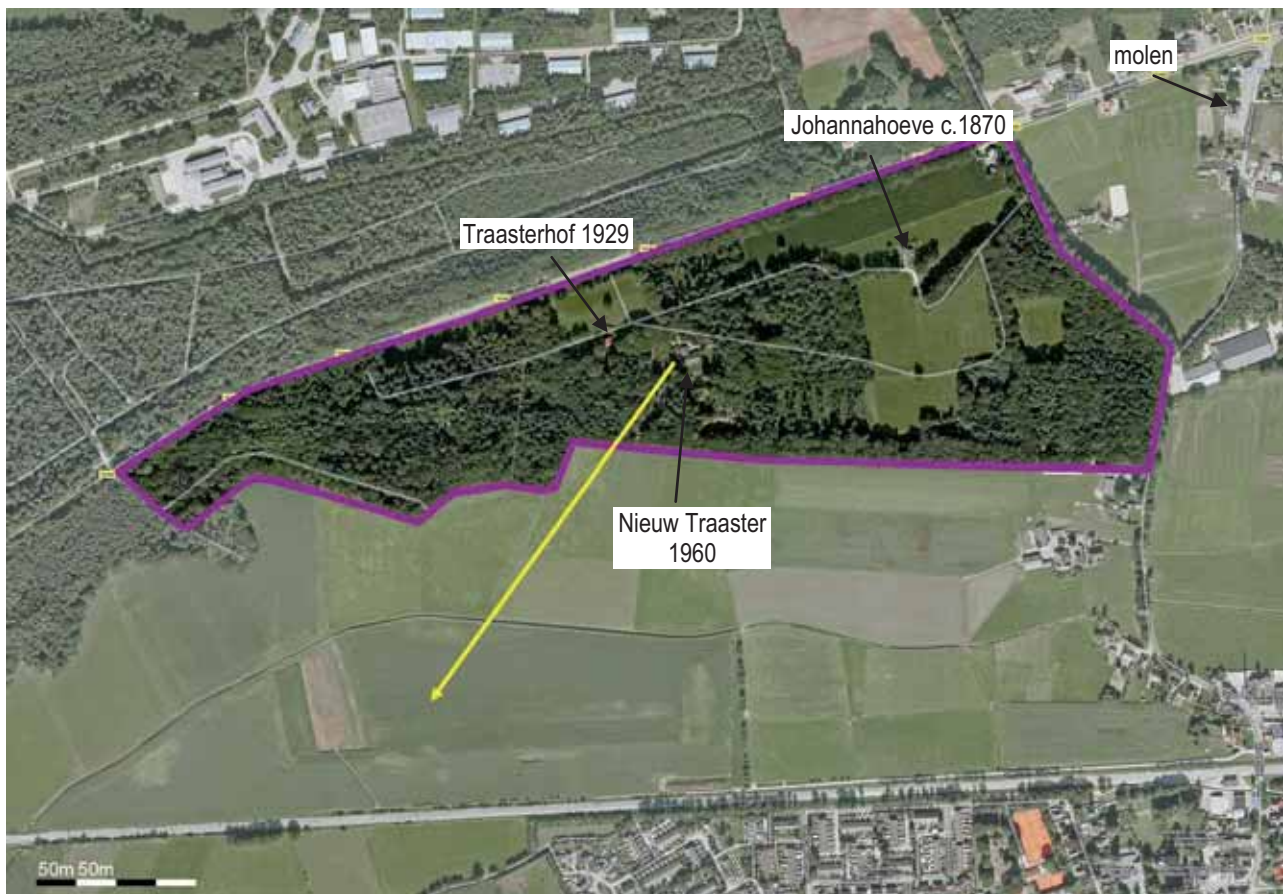
Begrenzing gebied van cultuurhistorische betekenis (zie volgende pagina)

Noordgrens: Holterweg

Oostgrens: Bathmense Beukenlaantje (met uitzicht over weiland naar Bathmense molen) en de Oude Molenweg

Zuidgrens: Grens bos, met zicht over de weilanden naar het zuiden

Westgrens: Traasterbosweg

Grenzenkaart (Google luchtfoto)

Oost: uitzicht van Bathmense beukenlaan naar Bathmense molen.

Veste, een verdwenen landgoed

1783

1823

Historie

Ten oosten van Oxerhof ligt een boerderij die op de kaart van 1783 de Veste heet.

Op de kaart van 1823 ziet men De Veste met een binnen- en buitengracht. Ook op de kaart is aangegeven een toegangsweg met opgaande bomen en dwars daarop een laan. Deze laan loopt om het gehele bezit van Hendrik Schoneveld, die bakker was te Deventer en de weduwe Hendrik Jan Bolte (bierbrouwer te Deventer), geboren Etje Pol, die bos en drie hooilanden bezat.

2011

Ten zuiden van het erf ligt een bosje, in 1823 een hakhoutbosje. De toegangsweg naar de boerderij is dezelfde die uit 1783 of ouder. Ten westen van De Veste ligt de boerderij 't Vestman aan de Paddegatsteeg.

Verantwoording

Veel foto's zijn gemaakt in 2008-2011, alle door Lucia Albers, tenzij anders vermeld onder de foto.

Kaarten zijn ingetekend door ing. P. Doeve.